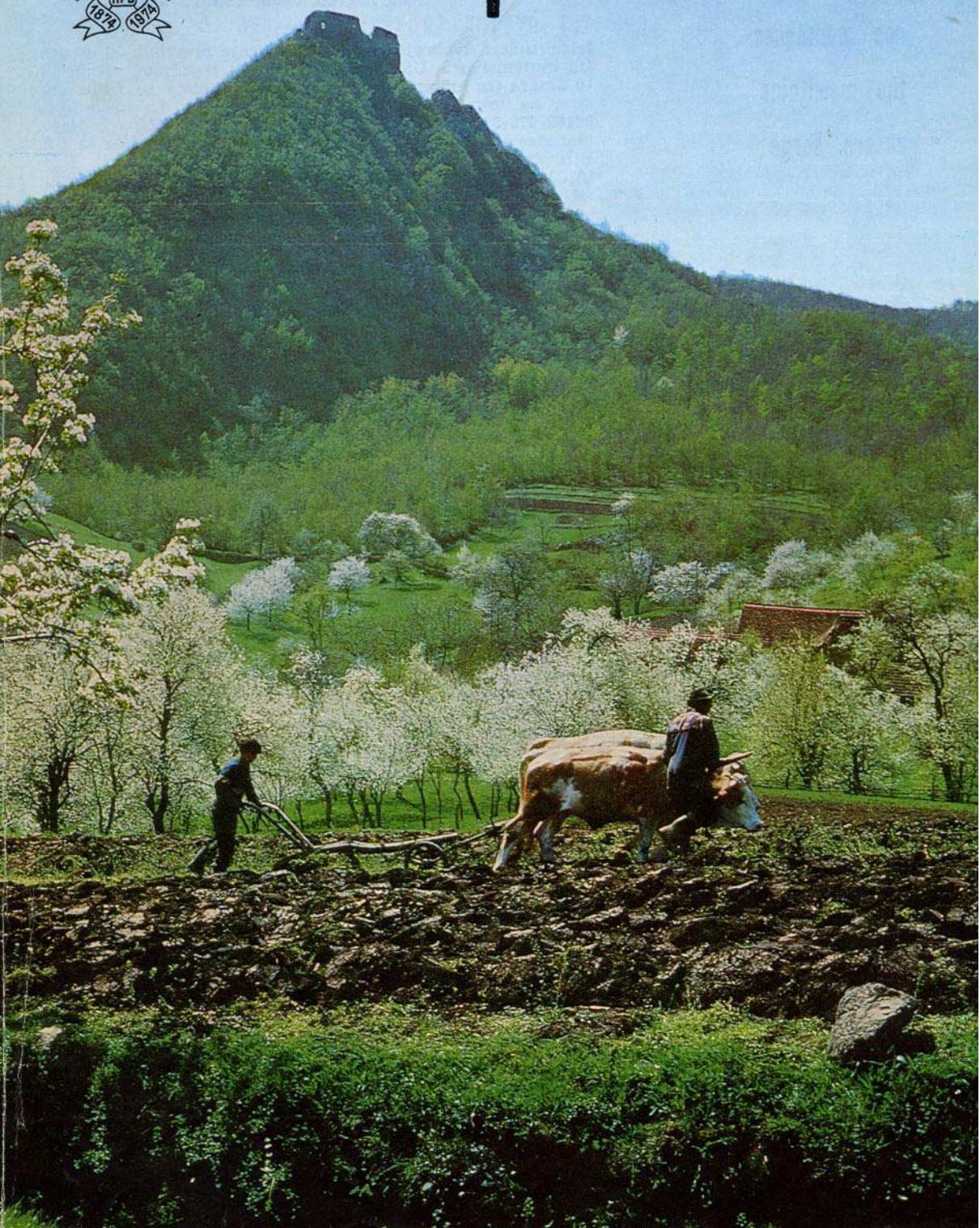

naše planine

7-8
1974

naše planine

REVIIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 50 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 10 dinara (za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Preplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Izlazi uz finansijsku pomoć Republičkog fonda za unapredjivanje kulturnih djelatnosti SRH. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

GODIŠTE XXVI JULI-AUGUST 1974. BROJ 7—8

S A D R Č A J PRIČE S PRENJA

Drago Šefer: Sjećanja iz planine	113
Muharem Sinanović: Uz Prenj ka Lupoglavlju	116
Erol Colaković: Po drugi put na Lupoglavlju i Eraču	117
Dražen Pažin: Zimski prijelaz Velikog Prenja	119
Vera Zec: Opet na Prenju	121
Vlastimir Jovanović: Prvi put s ocem na planinu	122
Uzeir Beširović: Klisura, patrijaršija, legenda	123
Valent Hofer: Simpozij osnivača HPD-a tamo »negdje gore«	126
Mladen Garašić: Gračišće II — najdublja jama u Hrvatskoj	127
Ante Grimanjić: Marjan	130
Dr Kamilo Firinger: Spomen-knjiga na Jankovcu	131
Agata Truhelka: Rugjer Bošković u planinama	134
Dr Ivo Lipovščak: Uspomene na prof. Vjekoslava Novotnija	135
Dr Ljubica Svoboda: Moslavačka ili Garić-gora	137
Marija Jutrovčić: Budimo »odgovorni«!	138
Prvenstveni usponi	139
Orijentacisti	141
Speleologija	142
Alpinistika	143
Vijesti	143

JUBILARNI PRILOG

Prof Vladimir Blašković: Povijest hrvatskog planinarstva, st. 97—144 (svršetak)

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Okić u Samoborskom gorju

Foto: M. Pavić

Kliše ustupljen dobrotom uredništva »Matice«

naseljene planine

GODINA XXVI SRPANJ - KOLOVOZ 1974 BROJ 7-8

PRIČE S PRENJA

Sjećanje iz planina

DRAGO ŠEFER

MAKARSKA

Planina Prenj izuzetno je poglavljje mojih doživljenih sjećanja. Zavolio sam ga onoga dana, kada sam ga prije četrdeset šest godina u društvu starijeg brata Josipa prvi put doživio sa Crnog polja u svoj njegovo veličini i snazi.

Bila je prakrasna noć 1926. godine, obasjana punom mjesecinom, a lišće stoljetnih šuma Boračke drage — dok smo se uspinjali njom — nije se micalo. Tada je moje osamnaestgodišnje srce od uzbudjenja i radoći zakucalo jače ugledavši sa Crnog polja tamne siluete Osobca, Otiša i Zelene glave, a poviše nas Sivadija, čije je obrise vrhova i stijena — u toj zvjezdanoj noći — milovao sjaj pune mjesecine.

Ta planina, kada god sam joj se ponovno vraćao, neovisno o godišnjoj dobi i odakle god sam joj prilazio, pružala mi je svaki put nove vidike i obogaćivala me novim dojmovima.

Godine 1930. od 6. do 11. marta ostvario sam prvi zimski uspon na Prenj iz Konjica preko sela Čelebića, zatim dolinom Idbar i uz Bukov laz na Tisovicu. Samnom je bio Vojko Ilić — čvrst i snažan momak s gore Romaniye.

Pratilo nas je lijepo vrijeme, a već u početku Bukova laza, pošto smo ostavili šumarsku kuću, morali smo staviti na noge skije i početi polagano poznatim dugim serpentinama uspon kroz šume bukve i javora.

Tisovicu sam odredio kao centralno mjesto ovog našeg zimskog pohoda, radi većeg broja dosta udobnih čobanskih koliba i mljekara. U jednu od njih mogli smo se smjestiti radi bivaka, jer ključa lovačke kuće nismo mogli dobiti.

Požurili smo se da što prije nađemo i oslobođimo od snijega ulaz u prvu kolibu, jer više nije bilo mnogo do potpunog mraka. Skromne su bile mogućnosti da se ogrijemo, koristeći za loženje drvene police u kolibi. San nije došao iako smo bili umorni. Još u toku noći

osjetili smo da se vrijeme mijenja. Na vrata je vjetar ubacivao nove pahuljice snijega.

Svanulo je, a snijeg je nemilice padao i to jugov. Odlučili smo da u kolibi sačekamo prestanak padavina, a da bismo se bolje obskrbili drvima, odgrnuli smo jednu od susjednih koliba i s unutarnje strane izvlačili grede s improviziranih ležaja i tesanu šindru s krova. Žao nam je bilo imovine siromašnih gorštaka, koji ljeto provode u ovim kolibama, ali drugog izlaza u toj situaciji nije bilo.

Snijeg je bez prestanka padao, a vjetar zviždao. Drugu smo noć proveli udobnije, jer je bilo toplije. Jutro je opet tmurno, snijeg ne prestano pada. Pokušat ćemo povratak niz Bukov laz, istim putem kojim smo i došli. U početku je išlo dobro, dobro se vozilo, ali već na početku strmeni Bukova laza dočekala nas je kanonada i tresak novih lavina. Prvi put u životu gledao sam taj strašni pohod masa snijega i kamenja i slušao zaglušnu lomljavu stihiju, koja je pred sobom sve rušila. Stajali smo zapanjeni, a kada su taj tresak i lomljava prestali zavladala je neka tišina u kojoj se osjećalo nešto zlokobno.

Vratili smo se našoj kolibi potišteni i s osjećajem nepouzdanja, da u njoj provedemo još jednu — treću noć. Sutra ćemo pokušati da se iz Tisovice izvučemo padinama Velike kape prema Pasjim dolinama i Konjičkoj Bjelašnici, i da se njom spustimo u Konjic.

Jutro sviće maglovito. Polagano i nasumice napredujemo uz strminu, koja bi trebala da nas dovede na prevoj Velika kapa — Konjička Bjelašnica. Osjećamo kako se mokar snijeg pod težinom naših tijela mjestimice sliježe i to nas pomalo zabrinjava. Prestalo je padanje, ali ledeni vjetar šiba, raznosi maglu i polagano troši naše snage. Vidik je dosta dobar, ali je nebo nad nama olovno sivo i prijeti novim padanjima. Gotovo na samom izlasku na kose Konjičke Bjelašnice dočekuju nas nepremostive snježne strehe i pod težinom mokrog snijega prijete da se pokrenu niz strminu kojom im se primičemo.

Ispod Ovče na putu za Lupoglav

Foto: Drago Šefer

Posmatrali smo ih i glasno razmišljali šta da radimo. Bez gotovo ikakovih sredstava osiguranja izgledalo nam je presmiono da pokušamo prolaz čak i tamo gdje je najmanji rizik, pa se još jedanput vraćamo našoj kolibi i Tisovici. Poslije više od šest sati iznimnog napora, uzalud utrošenog, našli smo se pred kolibom da tu provedemo i četvrtu noć.

Osvanulo je jutro s gustim i niskim oblacima, što ih je vjetar jario iznad naših glava. Krenuli smo prema Otišu, da se na poznatom prevoju, gdje stoji tabla za njegov vrh, prebacimo do Jezerca i lovačke kuće pod Tarашom, i da tu donešemo odluku, ovisno o vremenu i našim snagama. Ovoga puta krenuli smo čvrsto riješeni, da se više ne vraćamo u Tisovicu. Napreduvali smo naizmjence prteći dubok snijeg na skijama. Na prostoru kojim smo trebali da se prebacimo prema Jezercu, dugi smo tražili pravi prelaz u predio Jezerca, ali smo imali sreću. Iako je sve umotano u niske crne oblake iz kojih ponovno proljeću pahuljice snijega, a strmina ma kolika bila, mi hodamo dubokim snijegom sve do Jezerca. Tu kao da smo dobili krila, produžili smo i bez predaha pregazili i Vlasni do sve do Crnog polja gdje smo se kratko zaustavili, popili čaj iz termosica i pojeli posljednju zalihu hrane — sklonivši se za to vrijeme u pravljenoj lovačkoj kući. Put smo nastavili niz Boračku dragu i dalje niz duboki snijeg do planinarske kućice na Papratinama. Tu smo proveli petu noć, okrijepljeni toplim mlijekom i kukuruzom što nam je donio čuvan ove kuće — seljanin iz sela Krstaca.

U Konjicu, u kafanici braće Begića, u koju su svraćali svi planinari pri polasku i povratku na Boračko jezero i Prenj, rekoše nam da su nas bili otpisali, jer su pomišljali na ono najgorje.

Uz maksimalan napor mi smo ipak prebrodili mnoge prepreke, pred onima koje su bile nepremostive — povlačili smo se. Pregazili smo Prenj i sve njegove smetove od Tisovice do Crnog polja zahvaljujući dobroj orientaciji, koja me nije nikada iznevjerila ni po

noći, ni po magli i nevremenu, pa ni ovoga puta.

Vratili smo se zadovoljni, jer smo ostvarili prvi zimski uspon na Prenj. Sticajem okolnosti umjesto dva dana trajao je šest.

* *

Bio je mjesec februar 1936. godine, kada sam ostvario svoj san, da tu planinu prođem uzduž i poprijeko po lijepom vremenu i obohatim se novim vidicima, u doba kada joj se vrhovi cakle na suncu umotani u zaledeno snježno ruho. Sedam dana, a od toga pet punih sunca i nebeskog plavetnila, ostat će nezaborni u mojim sjećanjima.

Konjic — mala varošica na Neretvi spava, dok je napuštamo. Ni lavež pasa se ne čuje, samo rijeka koja huči i štropot naših cipeла na zamrznutom snijegu. Prelazeći stari Konjički most otimlju nam se pogledi prema dolini Bijele u čijem su se vrhu podigle tamne siluete vrhova pokrivenih snijegom. Sa mnom je Jakica Gaon — tada mladi planinar i prvi put na višednevnom pohodu planini, kakav je Prenj. Za nama je Vrabač i selo Borci, te udobno prospavana noć u planinarskoj kućici na Papratinama, gdje smo proveli dio prošloga dana.

Treba poznavati ovaj naš Prenj u sva godišnja doba, pa shvatiti koliko su njegove éudi promjenljive i hirovite. Poslije jućerašnjeg prekrasnog dana i obilja sunca — jutro je osvanulo tmurno i puno teških oblaka. Unatoč tome krećemo k Boračkoj dragi, koja nas dočekuje zatrpana visokim snijegom i bez ikakove prtine. Hodamo na skijama prteći dubok snijeg. Pravac odabiremo nasumce, a uspon određujemo prema terenu. Markacija nam služi samo orientaciono.

Na Crnom polju ne dočekuju nas Sivadije okupane suncem, već umotane u gусте oblake i maglu. Pada ledena kiša, a pola sata kasnije, na usponu koji treba da nas izvede u Vlasni dô, počinje da pada gust snijeg u naletima vjetra koji preko Prijevorca duva svom snagom. Poznavajući dobro ovaj teren ne tražimo zimske markacije, već se spuštamo ivicom padina Osobca u dno Vlasnog dola i odmah

In na sjever od vremena da se ovo
često događa, da se učinju
otvorenja i zatvaranja
često nisu u potpunosti

Otiš i Zelena glava s Lupoglavskog okna

Foto: Drago Šefer

započimamo lagani uspon ispod Zelenih glavica prema Jezercu. Oko tri sata po podne dočekuje nas krov naše planinarske kuće na Jezercu. Ulaz je zatrpan snijegom, ali ga brzo oslobađamo pomoću skija i ulazimo u prednji dio što služi svakom namjerniku da bi se mogao skloniti u slučaju nevremena.

Za tu kuću vežu me mnoge uspomene na prekrasne drugove, na nezaboravno drugarstvo i zajedničke ciljeve, na vremena kada smo tu kuću gradili i poslije par godina dogradivali. Ona u meni budi dubok pijetet prema nekim od tih odličnih drugova, jer ih nema više među živima. Nestali su, jedni u vihu rata, u borbi sa mrskim okupatorom i izdajnicima, u logorima širom Evrope ili umriješe poslije tih teških godina. Duga je to lista, a ova moja sjećanja preskromno su mjesto, da se dočišno spomenu. Planinarska organizacija trebala bi tu da postavi dostoјno znamenje, koje bi podsjećalo nove generacije planinara na svjetle likove tih planinara — entuzijasta.

Slijedećih pet dana, čistih kao kristal, pružili su nam pregršt užitaka u lutanjima od Sivadija do Otiša i Lupoglava. U sjećanju mi je ostala želja da se prikrademo Lupoglavu i da ga osvojimo dok miruje umotan u ledeno snježno ruho. Svijseni smo bili da je naša oprema preskromna (jedno uže od 30 m i cezin). Čovjek je sretan, ako može doći i u njegovu neposrednu blizinu, da ga gleda kako se kupa u blještavom svjetlu sunca, sjedeći negdje ispod njegova vrha, u tamnim sjenama njegovih stijena, zaodjevenih u snijeg i led.

Gledali smo taj vrh na dohvati ruke. Krasan je bio oba dana. Preljevao se, kao biser na sunčanim zracima što su se odbijale o njegove zaledene padine. Čvrst led, duge strmine i duboki ponori ispriječili su se, a i kratkoča dana silila nas je, da se ne upuštamo u avanturu uspona, jer smo se oba dana u blizini Lupoglava našli tek u popodnevnim satima. Tada se rodila i ideja o izgradnji bivaka neposredno na pristupu vrhu, ali je tu akciju omela ponovna zabrana rada »Prijatelju prirode« od tadašnjih vlasti.

Vrh je stajao ponosan, pozlaćen suncem, prakočeći nam svojim tvrdim ledom i dugim zeleđenim strminama. Napustili smo ga, a na Zakantaru još se jedanput okrenusmo, da ga pogledamo i da se divimo refleksima što su se stapali s tamnim bojama njegovih litica, bijelim snježnim prostorima i duboko plavim nebom iznad njega.

Juna mjeseca 1938. godine s Jezerca sam pošao prije zore preko Zelenih glavica i s južne strane ispod Otiša i Zelene glave izašao na greben Vjetrenih brda, odakle sam se spustio u Poljica sa željom, da se s te strane popnem na vrh Lupoglava (2102 m). Iako sam bio sam, proveo sam sedam dana lutajući po Preñju i snimajući njegove ljepote za izložbu fotografije »Prijatelju prirode«.

Toga ranog prijepodneva sjedim pored vrela u Poljicama i promatram stožac Lupoglava. U meni je gorila želja da se ispnem na njegov vrh. Želja za pobjedom bila je veća od straha.

Nisko pod vrhom zakoračih na snježanik i po njemu se ispeh u Lupoglavsko okno (slično onom kao u Strmenici na Plasi). Nada mnom je izlokana južna stijena i vrh Lupoglava. Vjekovima prkosili buri i mečavi, kupa se u suncu, drijema u maglama. Nakon odmora i snimanja uspinjem se zaledenim žlijebom koji me dovodi na prvu manju terasu. S terase ulazim u jednu škrbinu iz koje po malom prudištu dolazim pod stijenu i ona me pravo gore izvodi na zasnježeni greben. S grebena jednim strmim bridom izlazim na sam vrh Lupoglava. Od Lupoglavskog okna do vrha trajalo je to jedan sat. S vrha otvorila mi se opet nova panorama na planinske korube što su mirovale spokojno toga sunčanog prijepodneva. Zaista je to jedinstven pogled na svijet vrhova raznovrsnih oblika. Svuda oko mene vrhovi, stari prijatelji, kojima dugujem mnoge uspomene i lijepo časove.

Sretan sam, ostvario sam dugo željeni cilj.

Predvečer stižem pod Otiš i spuštajući se Jezercu gledam kako se Poslušnik i Osobac kupaju u zadnjim zrakama sunca, dok se po dolinama već hvata prvi mrak.

Kroz Prenj do Lupoglava

MUHAREM SINANOVIĆ

ZENICA

Autom nismo mogli dalje. Pored nas u noći šumio je potok. Noć je odavno pala, a mi smo stigli nešto kasnije od naših drugova, jer su oni otišli prije nas. Vjerovatno su sada daleko ispred nas, negdje u blizini sela. Auto smo ostavili pored njihovog, uz neku razvalinu nedaleko od puta Sarajevo—Mostar. Bila je tu nekada grupa kuća. Pred nama je dug put do sela, tako kaže naš kolega Gafa, koji poznaje ovaj teren. Nikada nisam bio ovdje. S lijeve i desne strane nadvisile su se strmeni Preja.

Vidim da treba dobra volja da bi se bilo planinar. Nisam znao da li je baš i ja imam, ali u to će se sam uvjeriti nešto poslije.

Noć je vedra, zvijezde se igraju tamnim nebeskim plavetnilom nadnijetim nad nama. Uzeli smo potrebnu opremu. Naprtnjače nam ni malo nisu bile lake. Krenuli smo uz potok. Uz pomoć baterijskih svjetiljki video sam da je voda u potoku bistra kao staklo kristala na našem dnevnom stoliću negdje u stanu, a kamenje u vodi bijelo kao isprani krečnjak. Vjerljatno se zato i zove Bijeli potok.

Toki-voki je zašumjela, ali prva veza s našim drugovima, koji su negdje daleko naprijed, nije uspostavljena. Išli smo dalje. Noćna svježina sve je više dolazila sa žuborom potoka. Često smo ga prelazili čas na jednu, čas na drugu stranu, spotičali se o kamenje na putu, smijali se i išli naprijed. Nastup psihičkog rasterećenja je očit. Druga veza je uspostavljena, uspjela. Pravi smo vezisti, konspirativnosti radio-saobraćaja nismo se pridržavali, nema potrebe. Oni su bili, kako rekoše, na domaku sela. Zavidio sam im, jer je nama preostalo još dobra dva sata penjanja vrletnim stazama Prenja, a s kondicijom nisam najbolje opskrbljen. Obrisi visina nazirali su se daleko u noći na horizontu. Mi trebamo pod njih doći, mislio sam. Prva etapa je do sela, večeras, a druga, sutra prema vrhovima. Penjemo se s južne strane, od Mostara.

Putovali smo puna četiri sata. U selo smo stigli nešto prije pola noći. Bili smo znojni. Drugovi su izašli pred nas. Odložili smo naprtnjače i ušli u kuću čika Danila i babe Mare. Njihova kći Anda odmah nam je pripremila kafu i ovaj napitak ugodno nam je prijao. Pričali smo o svemu, nevezano, a noć je tekla. Kada sam se zavukao u svoju vreću u obližnjoj vajati, jer je kuća bila premala za sve nas, ponos je odavno prošla. Potprenjska noć je hladna i jedva sam čekao da svane, jer nisam naviknut na ovakve uvjete.

U šest sati ujutru bili smo već svi na nogama. Svježi planinski zrak zadiraо je i u posljednje kutke mojih pluća. Osjećao sam se veoma dobro unatoč neugodnom spavanju i

hladnoći. Noge su me pomalo boljele, ali ništa za to. Oduševljavao sam se predjelima koji su se preda mnom otvarali. Narančasto jutarnje sunce otimalo se istoku. Prenj se rumenio, jedino je Lupoglavlje, gore daleko iznad nas, bio namrgoden.

Kada smo selo izgubili iz vida, primakli smo se lupoglavljskim oblacima. Kažem lupoglavljskim, jer mi se čini da su ti oblaci drugojačiji od onih drugih, od onih koje vidimo svaki dan. Nekako su neprirodno tmasti, tmurni, mrgodni, čas gusti, čas rijetki, kao da prkose meteorologiji i kao da ne pripadaju ni jednoj poznatoj vrsti oblaka. Kad bih im ja dao ime, nazvao bih ih lupoglavljskim stratomulusima. Često se saginjem te vadim snijeg iz cipela, jer nemam gležnjaka. Veljavača. Jutros dolje u selu lijepo, a ovdje pod Lupoglavom promjenljivo, susnježica, vjetar, nalijeće magla, pa opet tako. Četinari su poprimili neku mrko-zelenu boju, kao premrzli, a naša mala kolona kriwuda usponom između njih. Tu je Gafa, Dane, Vlado, Grof, ja i još neki drugovi. Uskoro ćemo do koliba, kažu, ispod samog Lupoglava. A zatim, poslije predaha, do mjesta tragično nastradalih drugova, Dilbera, Jajatovića i Stjepanovića, veljavače 1971. godine. Jedna divokoza mirno šeta desno od nas visoko po jednoj kosi.

Kada smo krenuli od koliba, vrijeme se svakog trena mijenjalo. Iskazuje se veljača onako kakva je ustvari. Često nas zasipa susnježica, kapi smrznute kiše, a oblaci se jednako kovitlaju nad Lupoglavom, kao divlja zvjer koja nas opominje da joj se ne primičemo. Snijeg je veoma dubok, pa smo često propadali do iznad koljena. Kapuljaču vjetrovke namakao sam na glavu. Planinski podmukli, nevidljivi huk brujaо je okolinom, dolinama i perivojima prenjskim oko nas, a nad nama nadnešen tmast i mrgodan režao je Lupoglavlje sa svojim oblačnim šeširom.

Skromni spomenici, koji su obilježavali mjesta tragično nastradalih drugova, duboko su zavijeni, ali to nas nije sprječilo da ih zakitimo buketima karanfila. Minutom šutnje odali smo im poštovanje.

Kako je izgledao Lupoglavlje onog tragičnog dana veljače 1971. godine? Možemo samo pretpostavljati. Bjesna planina režala je oko nas. Takav je Prenj. Takav je Lupoglavlje. Takvi smo mi koji ga krotimo.

S Prenja smo se vratili u selo pred sam pad mraka. Opet smo uz petrolejku i crnu peć zapodjenuli razgovor. Zapitkivao sam čika Danila o selu i svemu što je vezano za nj. Drugovi su se pomalo čudili mojoj radoznalosti i tome što sam po nešto i bilježio. Kad dođem u Zenicu imat će o čemu pričati.

Po drugi put na Lupoglavu i Eraču

EROL ČOLAKOVIĆ

SARAJEVO

Noć tiha, proljetna. Nebo je okićeno hiljadama zvijezda. Mjesecina je. Mir noći remeti samo škripa autobusa koji nas vozi prema našem cilju. Prošli smo kroz Konjic, a pogledi su nam još dugo ostali na obrisima prenjskih vrhova. Promakla je i Jablanica. I gle, već je vrijeme da izđemo. Teške naprtnjače su nam na ledima. Pogled na sat, ponoć je.

Pridružimo se rijeci Bijeloj i polako krenusmo putem koji je prolazio tik pokraj nje. Žuborenje i klokotanje vode natjera me do pomici, da nas to Bijela pita: »Kamo čete, vidite li da i ja bježim odozgo, a vi se uporno penjete.«

Već čitav sat idemo uz Bijelu, a ona ne prestaje: »Kuda? Kuda?« Most. Odvajamo se od bistre rječice, u čijoj se vodi ni gorske vile ne bi zastidjеле pogledati. Pogledah je i rekoh za sebe: »Do nedjelje!«.

Nastavljamo uspon, strmina je sve veća i nakon sata hoda, kada su nam noge već postale teške kao olovo, udosmo u selo. I pored svih pokušaja da budemo nečujni, naš dolazak uzбудi ljude, a naročito životinje. Blejanje i lavez ne prestaju i, eto, već nam u susret hita čiča Danilo.

Otkud vi? Pa zar u ovo doba! Kuda čete? Koliko vas je?

Sve ovo Danilo prozbori u jednom dahu, pa mi se učini kao da sam pred istražnim sudjom, a ne pred prenjskim gorštakom. »Uđite djeco, uđite, a što ste se tako podnivili kada nijesmo svoji već kaki tudi!« Sva četvorica proškiljismo kroz pomrčinu i prepoznasmo babu Janju. Udosmo, ne htjedosmo da ih uz nemiravamo duže vrijeme i, poslije kraćeg razgovora, srdačna domaćica nas odvede u naše konačište.

Ujutro nas probudi blejanje ovaca i miris kafe koja je spremna za nas četvoricu. Već navikli na ljubaznost ovih ljudi i njihovu neposrednost, bez ustezanja posegnusmo za šallicama. Kada smo završili s doručkom, spremili smo stvari i krenuli.

»Doviđenja Janjo, doviđenja Danilo, hvala vam, do nedjelje.«

Snjeg je dosta visok. Da li će išta biti od uspona? Žurimo i ne obraćamo pažnju na ljepote koje mimoilazimo. Na Ćvrsnici i Veležu snijega ima samo na najvišim vrhovima. Žurimo kao da od svakog trena zavisi da li će snijega potpuno nestati. I najzad, katuni, petnaest minuta odmora, a zatim spremanje penjačke opreme.

Pregledaj uže! Namjesti dereze! Ne zaboravi cepin! Ponesi klinove! Po ko zna koji put ponavlja se isti razgovor, koji se vodi pred svaki uspon. Polazak. Osjećam olakšanje, na ledima više nije naprtinjača, sada je na ramenu crveno penjačko uže. Pri svakom koraku zveckaju klinovi i karabineri i tako prekidaju natjecanje između kosa i šuma vjetrova.

Lupoglav! Isto onako kao kada su tragači zlata u Kaliforniji izgovarali ime tog žutog metala, Dragan je uzviknuo ime ovoga nadasve divnog vrha.

Sav u sjaju stajao je gord i ponosit, sa desetinama zasiježenih žlijebova predstavlja pravi raj za penjače. I nikada o njemu nije sve rečeno, ne može se reći samo da je divan, on je veličanstven. Prošli smo grobove naših kolega koji su svoj pohod ovome vrhu platili najvećom cijenom — životom. U podnožju smo, navezujemo se, par nepar, ko će da vodi. Tako je uvijek između moga partnera i mene. Vidim, Zoranu nije pravo, ali se ne buni.

Lupoglav i Herač s Velike Kape

Foto: Drago Šefer

Herač i Lučina

Foto: Drago Šefer

Toma i Raka su već za dužinu ispred nas. Uskoro ih sustižemo i sada smo mi ispred njih. Toma polako napreduje, nesiguran je u »napolitankama«, cipelama sa ravnim džonom. Prva teškoća, polako je savladujem, zatim druga, dalje je lakše. Zoran je kraj mene, uže vezujemo u slinge i navezani krećemo prema vrhu. Prelazimo kraj mjesta na kojem su se zaustavili Pero i Žalac kada su pali s grebena. Srećom, ostali su nepovrijedjeni.

Prelazimo sedlo, ostavljamo iza sebe desni vrh Lupoglava i, najzad, žuta kutija vrha. Šklijocanje aparata, čestitanja, meni naročito čestitaju ispenjani smjer, jer sam njime ispunio tehničke uvjete za registraciju u alpinističkom odsjeku. Radostan sam, a i Zoran i Dragan ništa manje. Sunce je još visoko, ali već postaje hladno. Polako se spuštamo, u podnožju smo, ubrzo pređosmo i grobove i stižemo u katune.

Već pocketa vatra, a mi sušimo mokru opremu. Bijah neoprezan, te odjednom planuše moje cipele, jedva ih ugash, ali pri tome oborih Zokine čarape i one za čas planuše. Svi su se grohotom smijali, jedino meni i Zoki nije bilo do smijeha. Noć kao i prošla, samo šum vjetra, koji se provlači kroz krošnje drveća, remeti naš san.

Jutro, u stvari ne jutro, nego pola četiri noću. Opet spremanje opreme, ali sada detaljnije, ozbiljnije. Cilj našeg današnjeg poleta je Erač. Izlazimo iz katuna, hladno je, ali se hodanjem ubrzo zagrijasmo. Smjer smo već jučer »zapikali«, u stvari ovo je Rakina davnašnja želja. Brzo smo stigli u podnožje sjeverne stijene, tek je šest. Gledam smjer koji sam penja u toj istoj stijeni prije dva mjeseca, i ponovo zaključujem da je stvarno lijep.

Navezivanje, obavezno »drogiranje« kikirikijem i voćnim sokom i uspon tek tada može početi.

»Krećem, osiguravam! — čuje se u praskozorje.

Prvi samostalni, prvenstveni, ta misao mi se neprestano mota po glavi. Nagib je velik, stepenice se moraju praviti. Zoka i ja krećemo desnim krakom žljebine, a Raka i Toma pokušavaju uspon kroz uski eksponirani žlijeb. Polako napredujemo, čujemo razgovor između Tome i Rake. Izgleda da se vraćaju. Pričekali smo da dođu do nas.

»Zašto ne ide?«

»Nagib je oko sedamdeset stepeni, a led nije baš najbolji« — objasnio je Raka.

Penjemo dalje. Zoku nervira moje često poziranje Rakinom aparatu. Već su četiri dužine užeta za nama. Cijelo vrijeme smo u sjenni, hladno je. Na suncu obasanjom Lupoglau primjetili dvije sitne figure, to su Boko i Buco. Došli su sinoć, a sada se već spuštaju sa Lupoglava.

Još dvije-tri dužine, pa će vrh. Nailazimo na teže detalje, s uspjehom ih prelazimo. Zoka je pod samim izlazom, penjem do njega, a Raka i Toma polako za nama dvojicom. Na vrhu sam. Opijen suncem i pejažom, zaboravljam na partnera, koji vapi da ga počнем osiguravati.

Iz te zanesenosti trže me sada već molečivi glas. Zabih cepin u snijeg i počeh osiguravati. Sada smo sva četvorica na vrhu. Čestitanja, poljupci i slikanje. Svi smo okupirani istom mišlju, kako da nazovemo smjer.

»Zvat će se Miloradov! — odlučno reče Raka. I stvarno, ta ideja postade i za nas prihvatljiva. Nosit će ime onoga koji leži tu ispod stijene na vječnoj straži.

Zimski prelaz preko Velikog Prenja

DRAŽEN PAŽIN

MOSTAR, PSD »Prenj«

Davna mi je želja da zimi prijedem preko vrha Velikog Prenja. Prošao sam tim smjerom više puta ljeti i znam da ova tura, koju zimi još nitko nije prošao, nije laka. Ali nije ni nesavladiva.

Za taj pothvat pripremao sam se sa svojim francuskim prijateljem Francoisom Vivienom, dobrim skijašem i alpinistom, dvije sedmice. Stekli smo dobru kondiciju, nabavili potrebnu opremu (dodatak vezovima za skije, krvna, dereze, cepine itd). Predviđeli smo sve mogućnosti, jer smo znali da nas u slučaju nevremena na Prenju ne očekuje ništa dobra. Vivienova supruga Mireille, i sama planinarka, pomogla nam je time što nas je kolima prevezla do Gornje Grabovice. Tu smo se rastali. Pozdrav »sretno« i »dovidenja!«.

Teško opremljeni polazimo uz brdo. Razmišljam. Petak je 15. marta, 17 sati. U nedjelju, 17. marta moramo biti na Rujištu. Tamo nas očekuje Mireille. Danas vrijeme nije dobro, meteorološke prognoze također nisu povoljne. Neki drugovi u društvu su me upozoravali na to, ali se nisam predomislio. Navrati po neka kap kiše, oblaci su tmurni, ali našu odlučnost ništa ne može pokolebiti.

Polako uz brdo i za tri sata smo u kolibama pod Vidovom. Mala lovačka koliba preuređena je i sposobna da primi četiri planinara. Divnu intimnost povećava simpatična peć i vatra. Umoran sam. Rzagovaramo o danu koji nas čeka. Prije spavanja provirujemo, gledamo nebo. Bez zvijezda je. Šta nas sutra očekuje?

Jutro je. Prvi pogledi upućeni su nebu. Ni smo razočarani, s juga se vedri, na sjeveru je još tamno. Krećemo u 7 sati. Prelazimo Sta-

je i evo nas za nepun sat na Glogovu ispod Velikog Prenja. Veličanstveni vidici prema Koritima i Galiću. Moj prijatelj je zadivljen. Divljači nema, nailazimo samo na tragove. Odmah u šumi stavljamo na skije cucke, jer je snijeg dubok i propada se. Vrijeme se vedri, to nam je veliko ohrabrenje. Polako napredujemo, nogu za nogom. Cucki su izvanredni za ovakve ture, takođe i naši specijalni dodaci vezovima (étrier). Izlazimo iz šume za jedan sat. Snijeg je skoro zaleden. Put vodi jednim dijelom preko grede, lijevo se vidi Jablanica, desno Korita i Galić.

Prolazimo ispod i iznad snježnih kapa. Imam osjećaj da će se svakog trenutka zajedno s njima otisnuti dolje u točila. Što smo bliže vrhu, nailazimo na više leda. Na vrh dolazimo sa jugozapadne strane, naporom pobednika. Grlimo se, ljubimo, snažno i planinarski, čestitamo jedan drugome, ovo je prvenstveni zimski uspon na vrh Velikog Prenja (1916 m). S vrha fantastični vidici, pogledi na srce Prenja: Lupoglav, Vjetrena Brda, Otiš, Zelenu Glavu, Cetinju. Njedra planine puna su snijega, vjetar mu je darovao nadrealističke forme. Snimamo tu ljepotu, bit će odlični dijapo pozitivi.

Skoro će podne, nismo ni primijetili da se izvedrilo, dan je »za bogove«. Polazimo na skijama, spuštamo se više lijevo, kroz šumu, i za nešto više od pola sata smo na Lučinama. Snijeg je zaista dubok, kolibe ne mogu da primijetim. Sada nam s malim iznimkama preostaje da do Tisovice samo hodamo na skijama. Sunce je jako, skoro peče, oslijepio bih da nemam »glečerke«. Muči nas žđ, ali rezervu vode moramo čuvati.

Osobac i Vlasni dô s Prijedorca

Foto: Drago Šefer

Otiš i Zelena glava

Foto: Drago Šefer

Sve je tako mirno i sablasno bijelo oko nas, pa iako je tu sunce, čovjek se nekako osjeća usamljeno u toj bijeloj pustosi. Ali to su samo trenutačna razmišljanja. Grabimo uporno dale, svakim korakom bliže smo našem cilju za danas: Jezercu. Na jednoj stijeni kapa voda od otopljenog snijega. Zaustavljamo se na čas, mali predah, žudno srčemo vodu.

Spust do gornjeg dijela Tisovice od Crnoglave je nezaboravan. Već je 16 sati. Jedemo, a onda desno, ispod Otiša, održavamo visinu. Na više mjesta nailazimo na manje gromade snijega, jasno se vidi da je to od lavina. Ali za nas nema opasnosti, snijeg je tvrd. Skidamo skije i stavljamo ih na leđa. Penjemo se, treba žuriti, umorni smo, a veće je već tu. Snijeg je zaista visok. Od table ispod Otiša vidi se samo mali dio. Već je noć, ali se vidi Taraš i Osobac, sigurni orijentirni. Opet se spuštamo na skijama, otklizavamo, ispred sebe ne vidimo ništa, samo osjećamo strminu. Već smo ispod Taraša, kuća je tu negdje. A onda nejasno, na desetak metara, ugledasmo tamne konture kuće. To nije priroda, to liči na djelo ljudskih ruku. Sigurnost koju smo tražili, pred nama je. Ljubimo krov, čestitamo jedan drugome, ljubimo se i mi, Francois mrmila nešto na francuskom. Uspjeh je tu, poslije mnogo napora. U toploj sobi prepri-

čavamo današnje utiske, sušimo obuću, stavljamo flastere na žuljeve. Zaspali smo umorni, ali sretni.

Sutradan dopustili smo sebi luksuz da spavamo do 8 sati. Kad sam izašao pred kuću, božanski prizor: mnogo, mnogo snijega, snježnih kapa, nebo bez oblačka, azurno. Zubac, naš Matherhorn, veličanstven i markantan, izaziva moje penjačko umijeće. Doručujemo ispred kuće, snijeg je tako visok da smo sinoć jedva ušli na gornja vrata kuće. Skidamo suvišnu odjeću jer sunce tako nježno miluje. Kako sam danas sretan! Želio bih da su i moji »prenaša« doživjeli sa mnom ovu sreću.

U 10 sati smo na skijama, prema Bijelim Vodama. U njedrima Osobca toliko je snijega kao da će se svakog trenutka survati na nas. Uživamo u skijanju, dan je takav da napinje emocije do vrhunca. Ispod Prijevorca smo za pola sata, stavljamo cuke i uskoro vidimo kuću na Bijelim Vodama. Jedan dugi kosi smuk i pred kućom smo. Tu ima drugova. Zoki, Miki i ostali pitaju, mi odgovaramo. Na Rujište se spuštamo za dva sata. Vjerna Mireille nas čeka sa »Simcom«. Srdačan stisk ruke, čestitanja. Lice mi gori, crven sam, samo su mi očne duplje bijele.

U Mostar smo došli pod dojmom uspjeha.

Opet na Prenju

VERA ZEC

SPLIT, PD »Mosor«

Večerašnja rigorozna redukcija struje vraća me u ovom mruku u sjećanja, u planine. Divno je negdje u tišini, u bespućima, uz svjetlost mjesecine, u topлом naručju noći sanjariti, opustiti se, zaboraviti buku, smog i biti toliko privržen drugu uz sebe, kojeg do danas nisi poznavao, biti povezan jednom jedinom niti — planinom. Sanjarim tako, sada u gradu, buka nije pretjerana, svi su se zavukli u kuće, snalaze se kako znaju i umiju, a ja prebirem po sjećanjima i želim da sam negdje tamo, negdje da doživim već doživljeno. Nikada dosta planina, nikada dovoljno drugarstva i divljenja pruženim rukama u nevolji koju zna planina nametnuti... I sad se navraćam na posljednje novembarske praznike, koje sam provela na Prenju.

... I opet me je toplo dočekao sa širokim obroncima i svjetlucanjem snijega s istoka od rosog sunca. Bijele vode bile su nam cilj. Radosni zbog krasnog vremena krenuli smo s Rujišta. Nije bilo naporno, ali čudljiv je Prenj. I Prenj ne bi bio Prenj kad ne bi tu svoju famoznu čudljivost opravdao. Namrgodio se on ljetos meni i mojem društvu na Zelenoj glavi. Još se sjećam kako smo za ciglilih deset minuta pokisli do kože i kako smo žurili prema Jezercima, istovremeno strahujući i diveći se gromoglasnom drhtanju planine. Ili ono kad je u toku samo jedne noći napadao snijeg dovoljno visok da oduševi nas »Mosoraše«, koji tako rijetko ugledamo tu čarobnu bjelinu na našem Mosoru. Slično je bilo i ovoga puta. U roku od sat i pol nebo se natuštilo i mogao si očekivati bilo koju vrst pađavine. Naravno, pahulje sve veće i gušće počele se njihati u zraku. Bilo je veličanstveno. Kroz snježnu zavjesu promatrala sam u toj svečanoj tišini u daljini munike i dočaravala sebi romantičnu, tihu zimu, vezanu uz snijeg s radosnim uzbudnjima koja proizlaze iz toga.

Hladne prostorije u kući brzo ugrijasmo svojom prisutnošću i rasplamsavanjem vatre u peći. Pa iako je Prenj sve više dokazivao svoju narav, iako se padanje pahuljica pretvorilo u pravu orkansku mečavu, mi smo radosno i bezbržno dočekali i Đaju, i Tošu, i Đemu... Neveliko društvo, ali dovoljno samom sebi za tri dana koliko nismo provirili nosom iz doma. Treslo je, hujalo, civililo, a u našem domu toplo i veselo. Spavalо se u pot-

kroviju koje smo ugrijali malom pećicom, a Đemu odredili kao dežurnog za održavanje vatre. Odmah sam se približila peći, misleći da sam prigrabila kraljevsko mjesto, no te sam noći prokljinjala i peć i drva, i sebe što sam bila tako gramzljiva. Iz toga je proizašlo Demino uvjerenje, da sam ja zbog topline »druge vrste« tako uporno odvlačila vreću i skidala sve suviše ostatke odjeće sa sebe. Pa kako se čovjek na iskustvima uči, tako sam i ja slijedeće noći uredila »krevet« u najudaljenijem kutu potkrovlja, gdje je bilo sasvim ugodno.

Meša nas je cijelo vrijeme uveseljavao svojim neiscrpnim šalama. Vještom igrom riječi i naglaska pojedine pojmove je pretvarao u dvostranske, što bi izazivalo naš iskriven smijeh. Uvjerenia sam da to mogu samo planinarji, jer, čini se, oni su od rijetkih koji imaju nepresušnu energiju duha i domišljatosti. Fefka je sa svojom prijateljicom uvijek uređivala kuhinju, dok je Toša za svoje »filozofiranje« napokon uhvatio nekog za žrtvu (priznajem, bilo je ugodno čakati s njime). Demo sa svojom obaveznom kamerom, čini mi se, nije ju ispuštao iz ruku, jedini se sa nemirnim Zokijem otisnuo u mečavu da snima. Ne znam što je uspio snimiti, ali se stalno oduševljavao da je »uhvatio« neki nalet snijega. Sima je bio najgrlatiji, govorio je za dvoje, ustvari i za svog šutljivog prijatelja Ivicu...

I konačno je došao dan povratka. Tužno djeluje pakovanje naprtnjača i napuštanje ugodnih prostorija. Peć je još bila topla kad smo zatvorili vrata i našli se u mečavi i duboku snijegu. Najodovažniji na čelu s odabranima formiraše kolonu i mi po duboku snijegu krenemo put Rujišta. I strašno i divno ujedno, mjestimice nisam mogla od snijega gledati kud hodam, a u rijetkim trenucima stišavanja vjetra divila sam se okićenim granačama.

Još jedna prijatna večer na Rujištu u društvu sa uvijek raspjevanom Sašom i, konačno, sutradan svi se po relativno mirnom, ali hladnom vremenu spustisemo do prvog autobusa. I uvijek ta vječna gužva na autobusima za vrijeme praznika. Srećom se tu našlo prijatelja, koji su sve to lijepo uredili i tako nije bio pokvaren posljednji dojam jednog prijatnog doživljaja.

Prvi put s ocem na planinu

VLASTIMIR JOVANOVIĆ

ARANĐELOVAC

Dok kroz prozor gledam kako kiša plahovito natapa vlagom već zasićenu zemlju, a tmurni oblaci i magle zaklanjaju vidik koji je za vedrih dana neiskazivo lijep, misli se vraćaju više od 40 godina unazad, kada me je otac, poslije isto ovakvih kišovitih dana i nedjelja, prvi put izveo u planinu.

Maj 1933. godine bio je u Skoplju hladan i kišovit, neprikładan za bilo kakve izlete, koje smo mi djeca obožavali. I ja i moji drugovi — osnovici iz III. razreda — žalili smo što ne možemo sa učiteljicom da idemo na izlet do »Kisele vode«, Zelenikova ili Dračeva, kamo su, obično, išli daci do IV. razreda skopskih osnovnih škola. Oni stariji, »četvrtaci«, vođeni su i na Vodno, obično do Dječjeg oporavilišta Crvenog krsta, negdje na sredini ove planine iznad Skoplja. Nas tamo još nisu vodili, jer smo »bili mali«, pa smo jedva čekali da »porastemo« do IV. razreda pa da i mi jednom podemo na Vodno.

Poslije kiša, magli i oštrog vjetra »Vardarska« naišli su lijepi i topli dani. Zelenilo je za čas dobilo onu raskošnu smaragdnu boju, koja se prelivala u bezbroj nijansi. Jedne subote, prvih dana juna, kada se zemlja već dovoljno osušila od dugotrajnih padavina, otac mi je za večerom saopćio: »Sinak, sutra ja i ti idemo na Vodno. Obuj one »Bantine« patike. Dobре će ti biti za pješačenje.«

Niko od mene u tom trenutku nije bio sretniji. Skočio sam sa stolice i cmoknuo oca u obraz, prevrnuvši pri tom korpicu sa hljebom na pod, pa sam od majke dobio dobru grdnju. Ni sam ne znam kako mi je protekla ta noć između subote i nedjelje, samo se sjećam da sam bio budan prije zore.

— Eheeej, pa ti si već budan! Brzo na noge; zar ne vidiš da sam ja već spremam! — ušao je, smijući se, u sobu otac, ali još uvijek bos i samo u vešu. Nisam čekao da mi se dva puta kaže. Za tren oka bio sam obučen i obuven u duboke platnene patike sa debelim gumenim džonom, proizvodom čuvene tada fabrike »Bata« (sada »Borovo«).

Sa malim, zelenim, rancem na leđima (u komе, pravo da kažem, nije bilo baš ničega), jer je otac užinu za cio dan, čebe i ostalo stavio u svoj veliki, planinarski) koračao sam pored njega i nisam ga držao za ruku, kao obično kada bismo išli zajedno, već kao pravi muškarac — odvojeno.

Bilo mi je po malo i krivo što me drugovi iz ulice ne mogu vidjeti sa rancem, pump-hoznama i pored oca u planinarskoj opremi, jer su oni još uveliko spavalici.

— »Ništa zato — mislio sam — vidjet će me kad se budem vraćao.«

— Noge moje lagane, držite se junački! Idemo na vrh Vodna! — ponavljao sam u sebi po ko zna koji put.

S usponom od mjesta zvanog »Kisela voda« u podnožju planine počeo je i zamor. Noge su mi klecale, ali hrabro sam se peo sve više i više. Nekoliko puta sam prema ocu pružao ruku, ali on kao da to nije primjećivao — puštao me je da cijelu stazu prevalim sam, bez njegove pomoći. Više puta smo se i odmarali. Očev ranac je bivao sve lakši jer sam na svakom zastanku dušmansk tamario pripremljenu užinu. Kad god bismo sjeli da se odmorimo, otac mi je pružao svoj veliki Cajsov dvogled i govorio mi:

— Pogledaj svuda naokolo. Poslije će mi reći šta si sve video kroz dvogled.«

I ja sam mu pričao:

— Vidim kako ljudi rade u baštama; eno, tamo neka žena čuva ovce; onaj čika što ide putem, tjera nešto na magaretu; jedan čovjek nosi džak na leđima! ...

— Kako se određuju strane svijeta? — odjednom me je zapitao dok smo se nešto duže odmarali. Ja sam počeo ono što smo učili u školi: »Gdje sunce izlazi to je istok, a gdje zalazi je zapad. Na sjeveru nikad ne grijije, a u podne je na jugu.«

— Lijepo, lijepo, a sada mi odavde odredi strane svijeta!«

... Stao sam i ni makac. Šta je to sada? Kako će odavde da odredim strane svijeta? Videći me u nedoumici i da to ne znam, otac mi je održao prvu lekciju iz orijentacije u prirodi. Pokazao mi je i mahovinu na sjevernoj strani drveća, a napomenuo mi je da dobro pazim gdje idemo i kako da uočavam osobitosti prilikom kretanja kroz šumu.

Sve je to za mene bilo toliko zanimljivo, a utisci tako jaki da skoro nisam ni osjetio kada smo izišli na vrh planine. S vrha je pucao pogled na grad koji je u mojoj djetinjoj mašti bio najveći i najljepši na svijetu. Tamo na sjevero-zapadu bjelasao se, pod skorim snijegom, ponosni Ljuboten, a preko Vardara, koji se u divnom sunčanom danu srebro i vijugao kroz ozelenjelo Skopsko polje, u magličastom plavetnili na horizontu dizala se Skopska Crna gora. Sarao sam pogledom svuda u naokolo i još tada mi je prostrujala jedna misačkoja me nije napustila ni do današnjih dana:

»Ima li šta ljepše i veličanstvenije od pogleda s ovako divne i visoke planine.«

Klisura, patrijaršija, legenda

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Kamena klisura kao rascjep. Kamen rastavljen, a »na dohvati ruke«. Kao da je britkom sabljom rasječen ili maljem razbijen. Ljuti kamen je skladno razdvojen na dva dijela kao rasječena jabuka.

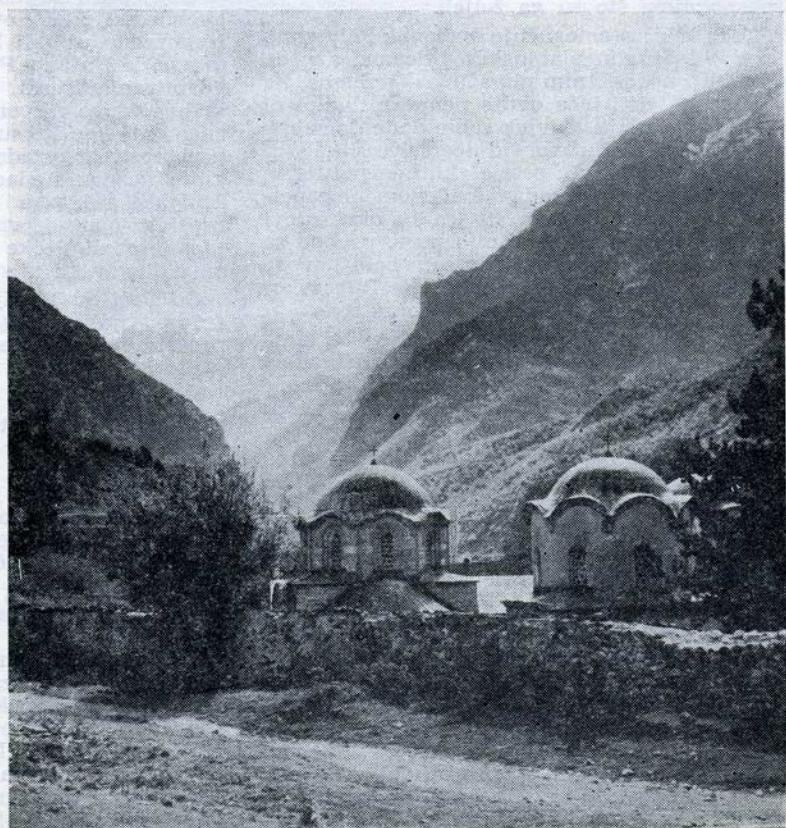
Dvije kamene litice, u vječnom rascjepu, jedna drugoj nasuprot, stoe vijekovima, pa tako stalno čeznu da se sastave, da se zagrle, ali ih u tome sprečava mali razmak — kao »pedalj« — i ta im se želja neće nikada ostvariti. Vječno će čeznuti za zagrljajem i poljupcem — kao momak i djevojka za obostranom željenom, a nikada ostvarenom ljubavi.

Ovo je kanjon vječne čežnje. Prevrtljiva voda čezne da duboko prodre u kamena njegova njedra. Tuguje i čezne za slobodom, za daleko-sežnim vidicima, prostranstvom, suncem, mjesecem, svjetlošću. Klisura je zbog te vječne čežnje stalno tamna, smrknuta i nevesela. Putnik i namjernik čezne da opet dođe u jedinstvene »kamene ušice«, jedinstvenog izgleda i ljepote, da vidi ovu prirodnu sliku nebrojeno puta, ljepšu od bilo koje slike velikog, nadah-

nutog majstora svjetskog glasa. Ovdje se prirodi nije potkrala ni jedna greška ukusa, ljepte, funkcionalnosti, statičnog računa i...

Goropadno hučna, bistra i pjenušava voda — Pećka Bistrica — izdubila je tvrdi i ljuti kamen osvetničkom snagom i sistematskom upornošću. U tim dubinama smjestila je svoje korito. Ustvari, to i nije pravo riječno korito, to su kameni obli kazani u kojima voda pjeni i ključa kao na živoj vatri.

Voda i kamen su u vječnoj zavadi i u borbi, svako za svoje mjesto u toj tjeskobi. Vječno ratuju, no to je rat bez pobjede, bez pobjednika. U ovom ratu rijeka je, zapravo, izazivač i agresor, jer izaziva nemir i sukob. Svojim nestalukom i lutanjem nasrće na kamen, dosaduje mu, a kamen, hladan i odbojan, divovskom snagom lako odbija napade svoga vječnog izazivača i pri tome ostaje hladan. Div koji se samo srdi na gromove, suvereno vlada i caruje. Ipak, kamen i voda su opet jedno: jedna pluća i jedno srce, jedan krvotok.

Pećka patrijaršija na ulazu u Rugovsku klisuru

Foto: U. Beširović

Ovdje u uskom kanjonu vječno su prisutne duboke sjene. Slike izlomljene, pa dočaravaju bezbroj raznih figura i slika. Ovdje ne osviju jutra, niti večeri zakašnjavaju. Ovdje dolazi dan tek kada sunce odskoči, a odlazi u trenutku kada sunce klone k zapadu. Ovdje su sunce i mjesec rijetki gosti. Navrate samo na kratko — kao žedan putnik na planinski izvor, da se napije vode i predahne. Zvijezde ne trepere nad klisurom, samo u prolazu namignu mrkim kanjonskim dubinama.

Ovdje mrak ne pada s neba, niti dolazi iz daljine. Jednostavno pokulja iz kamenih otvora i dubina, raspe se i ovlada klisurom, dok još na Čakoru sunce uveliko sija. Ovdje je vječna hladovina i promaha — kao u ciganskoj čergi razapetoj na nekom planinskom prijevoju. Klisura je u ljetnim danima pećki prirodni hladionik.

Ovdje dominiraju dva prirodna elementa: kamen i voda. Prisutne su najčešće samo dvije boje: pepeljasta — kamen i bistrozelena — voda.

Mjestimično zatravnjene strmine strmih litica liče na pogrebnu dekoraciju. Usamljeni, zakržljali borovi i drugo drveće, neodoljivo podsjeća na nesretnu zaustavljenu padobrance ili na samoubice što pri posljednjem životnom skoku nisu imali sreće da smiraj nađu u dubini kanjona, nego ostaše visoko gore u kamenim policama — da vječno žude i čeznu za spokojem što su ga željeli.

Uska klisura omogućuje opstanak i život orlovinama i drugim planinskim pticama, a voda vještim i nedostižnim plivačima — ribama. Za sva druga živa bića ovdje nema opstanka ni trajnog bitisanja. Čovjek samo dođe da se divi, uzdiže, čudi i uživa. Od neopisive slike srce mu zaigra, a mozak ostaje zburjen pred tom jedinstvenom i do tada neviđenom elegancijom stijena i ljepotom što ga tu okružuje i osvaja do njegove najstnitije pore, pa ode sa željom da ponovo dođe i da sa sobom doveđe svoje potomke, rođake i prijatelje Rugovskoj klišuri u pohode — kao na hodočašće.

Oni koji nisu vidjeli rugovske ljepote, siromašniji su za jedno prirodno bogatstvo, za jednu nevidenu ljepoticu. Ljubitelji prirode najprefinjenijeg ukusa ovdje će naći svoju pravu ljubav.

Nedavno, kada smo ponovo prolazili kroz Rugovsku klišuru, dan je bio oblačan, a nebo mlječne boje. Nazirali smo nebo visoko gore — kao usku traku nekog seoskog puta. Kamen mokar i taman od jučerašnjih kiša. Sve je bilo u tamno-sivoj boji, samo Bistrica, zadihana i nabujala, žurila je put ravne Metohije. Rijeka je, čini se, željela da smiri svoje do tada neobuzdane strasti.

Ko nije prošao Rugovskom klišurom, taj nije imao priliku da vidi stijene koje — tako se ljudskom oku čini — svojim vrhovima paraju nebo. Kada ove stijene dirijemaju u magli, kao da im nema kraja, kao da se nigdje ne zavr-

šavaju. Njihova nenadmašna ljepota i elegančija zadržava i zastrašuje u isti mah.

Cim napusti ovu jedinstvenu klišuru, čuvenu u svijetu, putnik iznenada nailazi na novu zasjedu ljepote, novo iznenadenje, kao što planinar pri izlasku iz šume nađe na mlađu i lijepu čobanicu. Ovog puta su to tri svijetle kupole Pećke patrijaršije. Ovo drevno zdanje iz 13. vijeka opasano je kamenim zidinama, iz kojih visoko u nebo strše topole, jele i sazrele murve. Njihove su grane savijene put zemlje i tako sklanjaju od ljudskog oka manastirske dotrajale zidine.

Nevelika crkvena zgrada zidana je od kamena i opeke. Arhitektura je veoma zanimljiva — srednjovjekovna, išarana i slikovita, naročito oko prozora i portala. Ovaj manastir, uz Visoke Dečane, spada u najljepša arhitekton-ska ostvarenja srednjovjekovne srpske države. Doduše, Pećka patrijaršija je manja i skromnija od Visokih Dečana. Međutim, ova ova zdanja okružuje zeleni okvir koji ih skrijeva od oka »neprijatelja«.

Kupola Patrijaršije, svodovi, arkade i stupovi sa raznovrsnim oblicima, predstavljaju pravo remek djelo anonimnih umjetnika vremena u kojem su nastali. Što se tiče manastirske freski, Patrijaršija je u tom pogledu zanimljiva i veoma bogata. U nizu uspjehi slikarskih ostvarenja iz 13. i 14. vijeka svakako je najljepša i najmonumentalnija kompozicija »Vaznesenije«. Uz ovu rijetku fresku ističu se izvanredno uspјeli likovi Nemanjića, od Nemanje do Dušana. Pored vrijednih, očuvanih i adaptiranih freski, hladni zidovi Patrijaršije kriju i druge crkvene vrijednosti i historijsko znamenje kao što su ikone, nakit i slične skupocjenosti što ostadoše ovdje kao darovi mnogih i neznanih vladara i episkopa. Mnoštvo knjiga i rukopisa rječito govore o davnoj prošlosti ovog drevnog zdanja, smještenog na lijevoj obali Pećke Bistrice, na samom ulazu u Rugovsku klišuru.

Od Peći do Patrijaršije posjetiocu najčešće dolaze fijakerom (dužina 2 kilometra), što predstavlja svojevrsnu turističku atrakciju.

Na obali Nedžinatskog jezera sreli smo starog čobanina koji nam reče da se zove Aljuš (prezime, na žalost, nismo zapamtili). Koščat, visok starac, imao je keće na glavi. Dok su mu ovce mirno plandovali, razgovarali smo s tim razboritim gorštašom. Pored ostalog, Aljuš nam je ispričao i slijedeće:

— U stari, turski, davno prohujali zeman, a i inače, Rugovci, taj neobično ratoborni narod, pružao je kao od vajkada žilave otpore svim onima koji su nasrtali na njihovu slobodu ili posegnuli za njihovom i tako oskudnom imovinom, pokušali oskrnaviti čast ili obraz. Vječno buntovni Rugovci tada su ratovali i protiv Turaka. Znali su uzmicati pred jačim neprijateljem u visine Prokletija, ali svojim vječnim čarkama nikada nisu dali uljezima mira i spokoja.

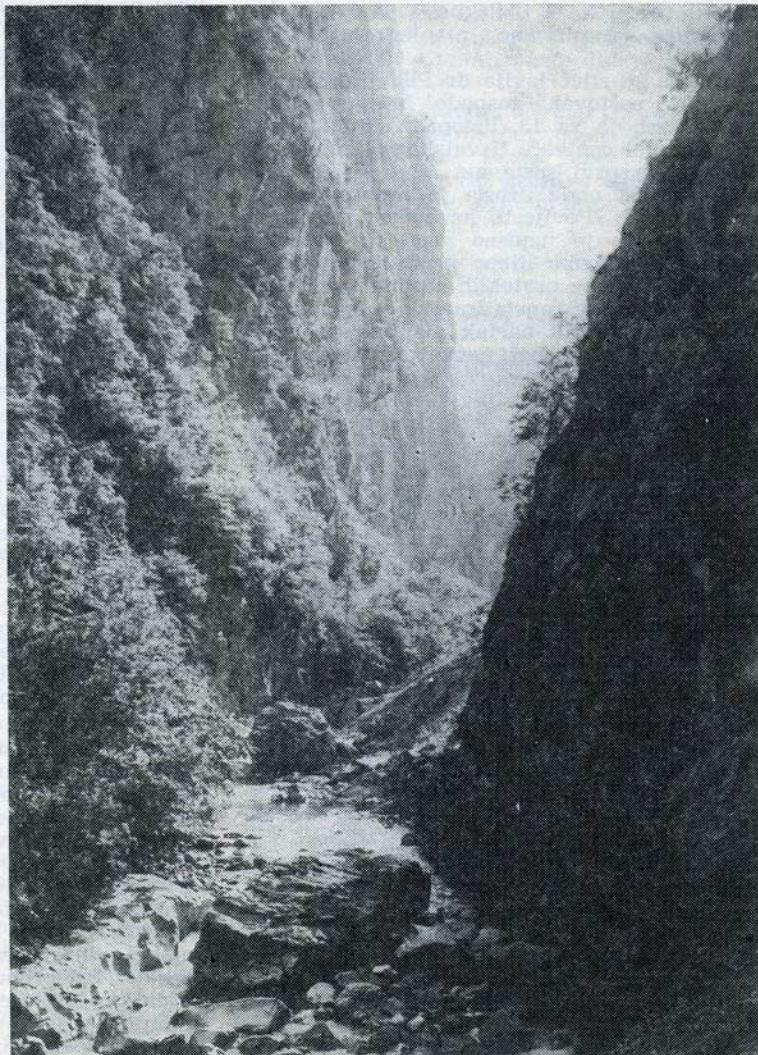
Aljuš dalje priča, da su Rugovci u prokletijskim vrletima bili bez osnovnih sredstava za život, pa su napadali karavane i turske straže, da bi sebi nabavili hranu. Nemirni Rugovci dodijali su Skadarskom paši, pa ih je pozivao nekoliko puta na primirje. Odlazili su predstavnici Rugovaca čak u Skadar na pregovore. Nakon izvjesnog vremena pregovori su se završili povoljno za obje strane. Još tada, od tih posljednjih uspješnih pregovora i primirja, Rugovci su postali čuvari Pećke patrijaršije. Naiime, članovi porodice Nikča stoljećima, sa koljena na koljeno, vjerno su čuvali ovo zdanje, iako nisu pripadnici ni vjernici molitve što se propovijeda u ovoj crkvi. Mijenjale su se carevine i kraljevine, zemlju su gazile osvajačke horde, ali usprkos svemu, Patrijaršija i njeno bogatstvo je sačuvano, tek sa neznatnim oštećenjem. Tačno je da su čuvari ginuli na dužnosti i gubili glave za to kulturno i histo-

rijsko znamenje. Ni jedan od čuvara Nikči nije umro prirodnom smrću.

I za vrijeme prošlog svjetskog rata, kaže Aljuš, teško je bilo čuvati Patrijaršiju, ali su je Nikči kako tako uspjeli sačuvati. U tim hladnim zidinama skrivali su se ilegalci i saradnici NOB-e, pa čak je ilegalno djelovala i Partija, a njen jedan član bio je i sam čuvar — Ramo Nikči.

O ovoj Aljuševoj priči novine su pisale, pa su poslije toga tražili Ramu, vojvodu, da ga slikaju i još više pišu o njemu. Mi nismo imali priliku da sretнемo Ramu, ali smo sreli mnoge Rugovce, te naočite i stasite prokletijske brdane. Vidjeli smo njihove prirodne ljepote, kulturne i historijske spomenike, upoznali njihove običaje i životne prilike.

Pa, eto, dio naših dojmova prenosimo ovdje čitaocima »Naših planina«.

U Rugovskoj klisuri

Foto: U. Beširović

Simpozij osnivača HPD-a – tamo »negdje gore«

VALENT HOFER

RIJEKA

Ovih dana održan je — »negdje tamo gore« — posthumni simpozij osnivača Hrvatskog planinarskog društva. Prisustvovalo mu je svih trinaest članova i dva pozvana gosta. Evo njihovih imena: dr Đuro Pilar, Bude Budisavljević, Spiro Brusina, Đuro Crnadak, dr Uroš Čučković, Vaso Dizdar, Ilija Guteša, Josip Janda, dr Petar Matković, dr Josip Schlosser, dr Josip Torbar, Ljudevit Vukotinović, Pavao Žulić i kao gosti: prof. dr Johannes Frischaufl i pjesnik Petar Zoranić.

Nakon izvršene prozivke ustaje prvi predsjednik HPD dr Josip Schlosser-Klekovski, pozdravlja sve prisutne i predlaže slijedeći dnevni red: »Osvrt i diskusija povodom stogodišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj.«

Prvi se za riječ javlja dr Pilar i kaže:

— Vrlo poštovana gospodo! Imao sam dužnost i čast da za 15. listopada 1874. godine pozovem vas osnivače Hrvatskog planinarskog društva na prvi sastanak, čime se i danas ponosim. Od onda prošlo je mnogo, mnogo vremena. U »Povijesti hrvatskog planinarstva«, što ju je napisao prof. dr Vladimir Blašković, možemo lijepo pratiti razvoj naše organizacije kroz proteklih stotin godina. Ja sa zadovoljstvom konstatiram da su naši sljedbenici časno nosili barjak planinarske ideje, što smo im ga mi, poštovana gospodo, uručili prije ravno stotinu godina.

Ustaje Bude Budisavljević i veli:

— Ja se posvema slažem s predgovornikom. Sretan sam, što sam u tom zbivanju sticajem prilika odigrao tako važnu ulogu. Radeći s prijateljem Vladimirom Mažuranićem i poznatim austrijskim učenjakom drom Johannesom Frischauflom učinimo prve korake za osnutak HPD. Baš Frischaufovom poticanju i upornošti imamo zahvaliti što je kod nas tako rano došlo do osnivanja planinarske organizacije, prve na Balkanu. Zar nije tako bilo, poštovana gospodo i prijatelji?

— Upravo tako! — potvrdiše svi prisutni.

Na to se ponovno digne predsjednik dr Schlosser i obrati profesoru Frischaufu na njemačkom jeziku: — Ihnen, sehr geehrter Herr Professor, für ihre Beihilfe und Ratschläge herzlichsten Dank! (Vama, vrlo poštovani gospodine profesore, za vašu pripomoć i savjete najsrdačnija hvala!)

Pjesniku Petru Zoraniću obrati se ovim riječima:

— Vama, dragi amice, kao priznatom preteči nacionalnih i kulturnih streljenja i pioniru u pohadanju i upoznavanju naše najljepše planine Velebita, dugujemo veliku zahvalnost. Kako — vjerojatno — već i znate, donijela su planinarska društva Like i Dalmacije odluku da se kota visine 1712 m u juž-

nom Velebitu nazove vašim imenom i to ureže u kamenu ploču na samom vrhu.

Zoranić: — Zahvaljujem našoj mladoj generaciji na pažnji, ali bi mi bilo kudikamo milije, da mi je netko u znak zahvalnosti darovao kakvu knjigu proze ili poezije o Velebitu. Sve se bojim da takvih knjiga nema.

Netko od prisutnih brzo doskoči:

— Ima, dragi Petre, ima! Hrvatski pjesnici i književnici novijeg vremena: Vladimir Nazor, Vjenceslav Novak i Zlatko Tomičić, uzimajući vas kao uzor, pisali su i pjevali, nadahnuti velikom ljubavi prema Velebitu, o njegovu značenju za hrvatski narod.

Crnadak: — Ljepote Velebita ovjekovječili su riječima i slikama i mnogi naši planinarski pisci. Da spomenem samo njih nekoliko: dr Josip Poljak, dr Radivoj Simonović, dr Ivan Krajač, dr Željko Poljak itd.

Guteša: — U našim kinematografima prikazuju se uglavnom samo filmovi sa Divljeg zapada i sa temama o seksualnoj revoluciji. Kada ćemo dobiti filmove, u kojima će biti prikazane ljepote naših planina?

Žulić: — Na »sveti nikada«, jer i za to nema novaca!

Čučković: — A što je sa izgradnjom asfaltne ceste i žičare na Učku? Mnogi u Medveđi istegnuše vratove gledajući u planiranu trasu žičare.

Janda: — Kad sve to čujem, požalim što sam prije stotinu godina postao član planinarske organizacije!

Guteša: — Nemojmo tako, gospodo! Ja sam čvrsto uvjeren, da ćemo na proslavi druge stogodišnjice u našem divnom Gorskom kotaru imati i žičare i asfaltne ceste i mnogo planinarskih kuća i domova.

Jak pljesak zaori dvoranom i svi učesnici simpozija digoše se sa svojih sjedala. Govorniku pride prof. Frischaufl i stisnuvši mu čvrsto desnicu reče:

— Ich gratuliere ihnen zu ihren klugen Ausführungen und hoffe dass alle wahren Bergsteiger in Jugoslawien so denken. (Čestitam vam na vašim mudrim izlaganjima i nadam se da svi pravi planinari u Jugoslaviji tako misle.)

Digne se i pjesnik Petar Zoranić i klike oduševljen svečanim trenutkom: — Vivat, crescat, časni zbor! Vraćam se zadovoljan u svoj zavičaj odakle ću i dalje posjećivati dragi Velebit i gledati najezdu planinara i planinarski na njegove vrhove i šumovite dolove i udoline. Žao mi je samo, što na ovaj sastanak nije pozvana i koja žena, na pr. Dragojla Jarničeva, koja se kao prva planinarka u Hrvatskoj oduševljavala ljepotama naših gora i planina. Taj propust trebalo bi ispraviti pri godom predstojećeg kongresa planinara u Zagrebu.

Svi jednoglasno: — Hoćemooo!

Gračišće II – najdublja jama u Hrvatskoj

MLAĐEN GARAŠIĆ

ZAGREB

Već je prošlo gotovo tri godine otkada smo bili »tamo duboko«, u najdubljoj jami Hrvatske. Možda izgleda čudno da šira javnost nije informirana (bolje rečeno: nije dovoljno informirana) o tom velikom uspjehu hrvatske speleologije. Svakako da smo za to krivi upravo mi, mlađi speleolozi iz PDS »Velebit«, koji smo tu jamu istražili, ali nismo to gotovo nigdje objavili. Mislim da je ipak potrebno o tom gigantu našeg krša nešto napisati, makar i sa zakašnjenjem. Nadam se da će to naša planinarska čitalačka publika prihvati, jer ipak je to najdublja jama u Hrvatskoj i na trećem mjestu u Jugoslaviji (ispred nje su Pološka jama, Tolmin, Slovenija, s najvećom visinskom razlikom od 674 m, i Ponor pri Gamsvoj glavici, Viševnik, Slovenija, koja je duboka 444 m), pa će biti interesantno da se dozna nešto o njoj.

1958. godine članovi Speleološkog društva Hrvatske detaljno su i sistematski istražili gotovo sve poznate speleološke objekte otoka Brača. Tom prilikom je registrirano i istraženo 409 speleoloških objekata, od kojih je najdublji bio Jama kod Matešić stana s dubinom od 285 m. Međutim, ostalo je i nekoliko jama koje članovi Društva nisu tada mogli istražiti zbog nedostatka tehničkog materijala. Tako su u jami Podgračišće II dosegli dubinu od samo 243 m. Dalje nisu mogli jer je dužina čeličnog užeta na viti, kojim su se spuštali, iznosila svega 250 m. Sudionici tadašnjeg istraživanja procijenili su da se jama nastavlja u dubinu još oko 100 — 150 metara.

Dugo godina je brujala ta vijest u speleološkim krugovima, ali niti jedna speleološka jedinica nije imala dosta materijalnih sredstava da se upusti u istraživanje tako duboke jame. U ljetu 1969. članovi Speleološkog odjeku Planinarskog društva Sveučilišta »Velebit« u Zagrebu, odlučili su da podu na Brač u istraživanje Podgračišća, ali već nakon nekoliko dana priprema uvidjeli su da zbog nedostatka materijala ni oni ne bi uspjeli u tako velikom istraživanju.

Dvije godine rasla je želja speleologa iz »Velebita« da ipak istraže jamu Podgračišće II, dvije godine su skupljana materijalna sredstva i nabavljala se nova oprema. Određen je i datum istraživanja — svibanjski blagdani 1971. Uspjelo je zainteresirati za istraživanje i novinarsku kuću »Vjesnik«, koja je sa svojim ilustriranim časopisom »Arena« materijalno pomogla akciju istraživanja. Radi fizičke kondicije pojedinaca i tehničke ispravnosti materijala održan je niz vježbi u pličim speleološkim objektima, što je svakako pomoglo izvođenju ovakvo ekstremne akcije.

I tako je 27. travnja 1971. ekipa SO PDS »Velebit« konačno krenula na Brač. Ekipu su

sačinjavali: Zlatko Ban, Rikard Braun, Đorđe Cvijić, Josip Debeljak, Biserka Filipović, Mladen Garašić, Dubravko Penović, Zlatko Rataj, Jurica Sekely, Branko Šeparović, Boris Vrbek i Dubravka Žeželj. Oprema koju su ponijeli sa sobom bila je stvarno prvaklasna, a sastojala se od specijalnog vitla za spuštanje na kojem je bilo namotano 340 metara čeličnog užeta, zatim 440 metara najlonских peňjačkih užeta, 200 metara ljestvica, 7 komada »voki tokic radio stanica i mnogo »sitnog« materijala koji se upotrebljava i na manjim speleološkim akcijama: karabinera, klinova, kolotura, »zamki«, rukavica, kladiva i drugog.

Nakon duljeg traženja otvora jame, koji su na kraju morali mještani pokazati, jer se nalazi dalje od puta, u čistom kršu, postavljen je logor. Svi su bili uzbudeni, dočekali su ono što su dugo vremena željeli — bližio se trenutak spuštanja u jamu. Slabo se te noći spavalо, svi su razmišljali o jami, njenoj dubini, o tehnicu istraživanja.

U srijedu 28. travnja u 9 sati počeo je napad na jamu. Po zadnji put su se provjeravala užeta i radio veza. Boris Vrbek je počeo sa spuštanjem. Svi vrlo pažljivo slušaju što on govori preko radio prijemnika.

Mladen Garašić nakon 49 sati provedenih u jami

— Osjećam se sretno, jer je jama stvarno vrlo interesantna. Sad prolazim pored jednog uglavljenog kamena koji čini prirodni most. Na kojoj sam sad dubini?

— Sad si na 73 metra. Spuštamo te dalje.

— A sad?

— Dubina 243 metra, sad si na dubini do koje se doprlo u prošlom istraživanju 1958. godine.

— Stoj! Sad sam na manjoj polici. Moram je malo pregledati i očistiti od kamenja, jer bi se ono moglo prilikom daljnog napredovanja pokrenuti i nekog ozlijediti. Na kojoj sam dubini?

— Dubina je 255 metara. Imaš li neku površku?

— Da. Nek' dode »Garavi« dolje do mene pa čemo onda zajedno prihvati vreće s materijalom.

— U redu Vrba, mi čemo sad izvući čeličnu sajlu na površinu, tako da ćeš ti jedno vrijeme ostati bez radio veze, dok se »Garavi« do tebe ne spusti.

Mladen Garašić se spremio, sajla je bila već izvučena. Još se trebalo samo privezati za sajlu i drugo spuštanje je moglo početi. Prije toga još je jednom ponovljeno ono što se treba napraviti. Naime, kad se Mladen spusti on će se odvezati od sajle i ona će biti povučena na površinu tako da će dvojica speleologa jedno vrijeme biti bez kontakta s površinom. Sajla je naime metalni vodič koji služi kao antena radio prijemniku, bez kojeg se na toj dubini ne bi moglo razgovarati. Zatim će se privezati nekoliko vreća s materijalom i spustiti do speleologa u jami. Tada se mislilo, pošto je jama potpuno okomita, da vreće ne će nigdje zapeti pri spuštanju, tim više što će ih Boris i Mladen povlačiti jednim tanjim užetom prema sebi. No, međutim, dogodilo se da su vreće, u kojima se nalazila oprema za daljnje istraživanje i napredovanje (unutra je bilo 150 metara ljestvica, 150 metara najlonskog užeta, bivak oprema, hrana, kuhala, rezervna rasvjeta itd), zapele na dubini od 205 metara.

Ekipa na površini je raznim manevrima pokusavala spustiti materijal na policu, ali se pri tim pokušajima dogodilo da sad više sajlu nisu mogli niti izvući na površinu niti spustiti. Na taj način su dvojica speleologa ostali odsećeni od površine. Oni nisu tada ni znali što se dogodilo. Čekali su i nadali se da će uskoro stići materijal do njih. Gledali su gore prema površini, prema otvoru Jame koji se vidio kao srušna zvjezdica. Primijetili su da se vani već počelo mračiti, no vjerovali su da se nešto nepredviđeno dogodilo, ali da će se sve uskoro riješiti. Počela ih je mučiti hladnoća, jer su bili potpuno mokri od vode što je kapala po njima. Cijelo vrijeme su stajali jer je oko njih bilo samo blato. Kretati se nisu smjeli jer je »polica« na kojoj su bili, nagnuta prema dolje i jedan nesmotren korak je mogao pokrenuti čitav sipar da zajedno s njima krene u dubinu. Bacajući kamenje u dubinu zaključili su da pod njima ima još oko 100 metara Jame i to ih je jako veselilo.

— Ali što je s ovima gore? — mislili su Boris i Mladen. No njihovi prijatelji na površini nisu imali vremena za razmišljanje, brzo su donijeli odluku da treba pozvati Gorsku službu spasavanja. Mučila ih je misao što se događa da na njihovim kolegama u jami.

Stigla je ekipa GSS iz stanica Zagreb i Split u rekordnom vremenu. Njima je vrijeme teklo vrlo brzo, radilo se užurbano, sve točno po određenom planu.

Dvojici u jami je, naprotiv, vrijeme teklo vrlo polagano, naročito poslije neprospavane noći, koju su probdjeni stopeći. Bili su već 26 sati u jami kad su prvi put spomenuli hranu. Znali su da nisu izgubljeni, već da njihovi drugovi sigurno rade nešto nepredviđeno. Taj dan kasno navečer spustio se prvi spasavac (nakon 6 sati spuštanja) do dvojice speleologa. Tada je s njim na površinu krenuo Boris Vrbek.

Mislilo se da će akcija izvlačenja brzo biti završena, no bila je potrebna još cijela jedna noć da bi i Mladen Garašić bio vani. Boris, Mladen, svi njihovi drugovi i cijela ekipa GSS bili su vrlo sretni što je sve prošlo bez tražičnih posljedica.

No, tu je postojao jedan drugi problem — oprema. Da, oprema, cijelokupna oprema zagađečkih speleologa ostala je u jami. Po nju se nije moglo sruči jer su sajle korištene u svrhu izvlačenja bile već prilično istrošene. Ekipa speleologa PDS »Velebit« vratila se u Zagreb, ali ovaj put s još većom željom da konačno istraži jamu Podgračić II.

U tjedan dana počelo je sve ispočetka. Skupljena su nova sredstva, nabavljeno je 1000 metara čeličnog užeta i telefonski kabel koji je trebao poslužiti kao antena. Ovoga puta bilo je deset sudionika istraživanja: Đorđe Cvijić, Marijan Čepelak, Josip Debeljak, Mladen Garašić, Hrvoje Lukatela, Dubravko Penović, Mladen Šebjan, Branko Šeparović, Boris Vrbek i Dubravka Žeželj. Ljudstvo i materijal prevezeni su kombijem Planinarskog saveza Hrvatske, a akciju je finansijski potpomogla Komisija za speleologiju PSH, te redakcija lista »Arena«.

Ovaj put je plan razrađen u pojedinostima. Osnovna su bila dva nova zaključka: ljudi koji su u jami ne smiju ni za trenutak ostati bez radio veze s površinom pa se zato postavlja telefonski kabel koji će služiti kao antena kada sajla bude izvučena; materijal će se transportirati tako da će zajedno s njim ići jedan od speleologa i na taj način spriječiti zapinjanje vreća. Oba zaključka su se pokazala kao vrlo dobra i baš zahvaljujući njima nije bilo u tom, trećem po redu istraživanju, nikakvih većih tehničkih problema. Trebalo je samo stalno paziti da se sajla od vitla, najlonsko uže za osiguranje i telefonski kabel ne zapletu jer bi to doveo do gubljenja vremena oko raspotpunjavanja.

Sa čeličnim užetom i vitlom ovoga puta su se mladi speleolozi iz »Velebita« spustili do dubine od 288 m. Za daljnje napredovanje u dubinu korišten je tzv. klasični sistem spuštanja, tj. pomoću ljestvica i užadi. Na dubini od

345 m postavlja se novo osiguravalište za ljestvice i uže. Tu je bila zadnja polica prije dna jame. I konačno došli su do dna jame: dubina 363 metra. Divan osjećaj prožima sve u ekipi, i one u jami i one na površini, jer se zna da je to uspjeh čitave ekipe, da su svi jednako zaslužni i da je još jedna jama istražena, ovaj puta vrlo duboka.

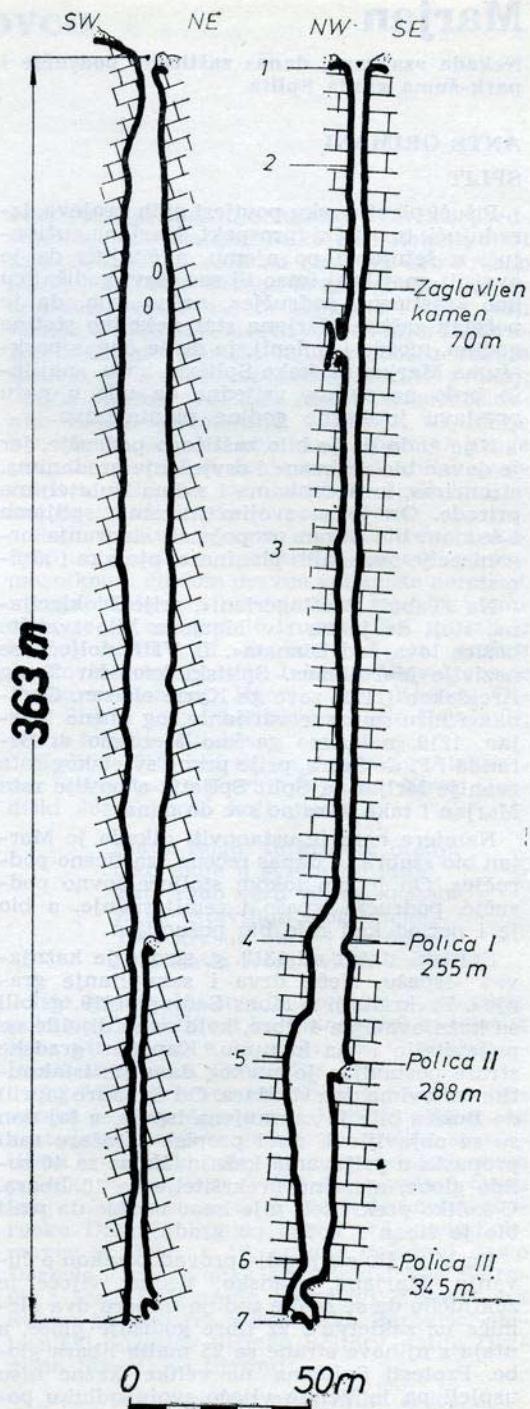
Položaj: 1500 metara SW od sela Pražnice na NW strani brda Gračišće, 700 metara od vrha, u vrtaci promjera 100 metara, koja je obrasla raslinjem i okružena kamenom ogradiom. Nadmorska visina ulaza iznosi 485 metara. Lokacija jame je na topografskoj karti 1:50000 Omiš2.

Naziv: Jama je registrirana pod nazivom Podgračiće II. Pod tim je imenom poznata i u speleološkoj literaturi. Postoji, međutim i narodni naziv — »Titina jama«, po imenu vlasnice na čijem se zemljištu nalazi.

Prilaz: Najlakši je prilaz od sela Pražnice, odakle ima do jame oko dvadeset minuta hoda starom cestom za Bol. Odvojak od ceste prema vrtaci u kojoj se nalazi jama vrlo je teško naći bez pomoći mještana.

Opis jame: Otvor jame nepravilnog je oblika, dimenzije 8×6 metara. Jama se u ulaznom dijelu širi i ima oblik zvona. Od 25. metra jama poprima bunarasti oblik. Na dubini od 70 m je uglavljen kamen koji čini prirođan most. Potrebna je veća oprezost kod prelaska preko tog kamena. Do dubine od 255 m jama se nastavlja potpuno vertikalno, tako da se na toj dubini, usprkos relativno malim dimenzijama otvora, vidi danje svjetlo. Dalje se jama nastavlja poličasto. Slijedeća polica se nalazi na dubini od 288 m. Iznad same police je manje udubljenje koje može odlično poslužiti kao osiguravalište. Na dubini od 345 m je slijedeća polica koja je dosta velika. Do dna jame je još jedan skok od petnaest metara. Samo dno je ustvari mala zaravan na čijem se rubu nalazi mali džep koji predstavlja krajni završetak jame. U ulaznom dijelu jama se pruža pukotinom smjera NW-SE sve do 255 m. Ispod toga širi se smjerom pukotine SW-NE. U geološkom smislu nastala je u dobro uslojenim vapnencima kredne starosti. Geneza jame je vjerojatno u proširivanju pukotine smjerova NW-SE i SW-NE. U ulaznom dijelu nazire se jako djelovanje vode u obliku dubokih škrapa. Jama je i danas još vrlo aktivna. Na takve zaključke nas navodi količina vode nakapnice koja svojim mehaničkim i kemijskim djelovanjem vrši procese trošenja vapnenca. Jama ne obiluje spiljskim nikitom, što potvrđuje pretpostavku da je erozionalno djelovanje vode primarno. Ukupna je dubina 363 m, čista vertikala 289 m. Mjerenja meteoroloških podataka, nažlost, zbog nedostatka vremena nisu izvršena. Također nisu uzeti ni primjerici vjerojatno vrlo bogate faune.

Na kraju treba reći da cijelokupna jugoslavenska speleološka javnost može biti zadovoljna što imamo jednu takvu, čak i po svjetskim kriterijima, duboku jamu.

PROFILI JAME PODGRAČIĆE II
Istražio Speleološki odsjek PDS »Velebit«
Datum istraživanja 10. svibnja 1971
Topografski snimio Marijan Čapelak
Crtao Mladen Garašić

Marjan

Nekada »zabran«, danas zaštićeno područje i park-šuma grada Splita

ANTE GRIMANI

SPLIT

Pišući planinarsku povijest ovih krajeva, izradujući turistički prospekt Marjana, uživajući u šetnjama po njemu, a čitajući da je ovaj ili onaj kraj imao ili sad slavi godišnjicu kao »zaštićeno područje«, našao sam, da je početak zaštite Marjana star nekoliko stotina godina, možda i milenij, te da je danas park-šuma Marjan ili, kako Splićani kažu, »najlipše brdo na svitu«, vrijedno da uđe u našu proslavu jubilarne godine planinarstva.

Nije čudo da je bilo zaštićeno područje, jer je davno bio »zabran« i osvježenje građanima, strancima, književnicima i svima ljubiteljima prirode. On je sa svojim liticama, spiljama i šumom bio vezan uz početak stvaranja organizacije ovdasnjih planinara, pješaka i alpinista.

Na »Tabuli Peutingeriana«, prije Dioklecijana, stoji da je na rtu Marjana bilo svetište božice lova »ad Dianam«. U VIII stoljeću se nazivlje Marulianus. Splitski kraljević Toma Arcidakon (1112) zove ga Kyrie eleison. Godinama nižu se razne varijante tog imena Marjan, 1219. nalazimo ga kao Mernano di Seranda i F. de Serra, prije prvog svjetskog rata zvan je Mrilan (a Split Spljet!), a poslije rata Marjan i tako je ostao sve do danas.

Namjera nam je ustanoviti otkada je Marjan bio »zabran«, danas rečeno »zaštićeno područje«. On je bio tokom stoljeća lovno područje, područje ispaše i zemljoradnje, a bio je i period kad nije bio pošumljen.

Splitski statut od 1312. g. strogo je kažnjavao »ispasu, sjeću drva i sakupljanje grana«. Prekršitelji u Mons Serandi 1219. g. bili su kažnjavani sa 4 libre, koje su se dijelile na prijavitelja i na komunu. Kapetan gradske straže postavljao je svakog dana na istaknutim vrhovima dva stražara. Od Sv. Jure (aprila) do Božića bila je zabranjena ispaša, a taj dan su se objavljivali novi propisi. Stražare radi propusta u prijavama kažnjavalо se sa 40 solidi globe, a noćne prekršitelje sa 10 libara. U koliko prekršitelj nije imao odakle da plati bio je šiban i vođen po gradu.

Da bi se što savjesnije provođao zakon o čuvanju Marjana, gradsko Veliko vijeće je zaključilo da se svake godine izaberu dva plemića uz zakletvu i 22 libre godišnje plaće, a utaja s njihove strane sa 25 malih libara globe. Protesti Splićana na velike kazne nisu uspjeli pa je Veliko vijeće svoju odluku potvrdilo s istim kaznama 22. aprila i 19. septembra 1358. g. Popustilo je samo na ispaši od Svih svetih (1. novembra) do Sv. Jure. Veliko vijeće je znalo: ako popusti, marjanska bi šuma brzo nestala. Stražare su djelomično plaćali i vlasnici zemljišta.

Kroz ovo vrijeme biljni se pokrov Marjana mijenja. Bio je makija, bjelogorica, crnogorica. Ali taj mali poluotok površine $3,5 \times 1$ km, priljubljen uz Split, bio je »zabran« čuvan od vlasti i vlasnika».

Godine 1900. uz židovsko groblje, sa sjeverne strane, izgrađen je put do prvog vrha gdje je danas Prirodoslovni muzej sa zoološkim vrtom. Put je bio stepenasta kaldrma ukrašena cementnim figurama, a završetak je bio vidi-kovac nazvan Vilini dvori.

Godine 1903. osniva se društvo za poljepšanje i zaštitu Marjana, koje i danas postoji.

Poslije prvog svjetskog rata Općina grada Splita nastavlja s urednjem Marjana. Izgrađeno je stubište od Zapadne obale, danas Saveznička obala, sa kolonadama od bračkog kamena do vrha. Sjeverna strana se pošumljuje i ograđuje visokom žičanom ogradom u koju se puštaju razne ptice, zečevi, fazani i srne. Podižu se lugarnice, prirodoslovni muzej sa zoološkim vrtom, meteorološka stanica, a na isturenim tačkama grade se vidikovci, lokalno nazivani vidilice.

Poslije drugog svjetskog rata rad se nastavlja. Izgrađuju se i asfaltiraju putovi, ospobljuju puteljci, postavljaju klupe i dovodi se vodovod.

Dakle, nastavlja se tradicija čuvanja i poljepšavanja Marjana stara 755 godina, možda jedinstvenog primjera zaštićenog područja »datog na čuvanje i uživanje narodu« (1219). Opjevan i opisan on je ponos Splita, pluća Splita, grada koji se naglo razvija.

Promet koji se naglo povećava učinio je da je Marjan postao još posjećeniji, ali zbog prebrze vožnje postao je opasan za pješake te je općinskom odlukom pred kratko vrijeme vožnja hrptom Marjana zabranjena.

Bacimo li kratki pogled na njegovu povijest, naći ćemo da su najezde raznih naroda uništavale splitsku okolicu, pa tako i Marjan, i sve ono što je bilo van zidina palače i bedema koji su okruživali grad. U tom pustosjenju sačuvana je starohrvatska Crkvica sv. Mikula u Velom Varošu, a na obronku brda Crkvica sv. Nikole Pustinjaka. Na zapadu poluotoka uz Santine stine zbila se eremitaža legendarnog Sv. Jeronima Dalmatinca sa skulpturom od Andrije Alešija (1480). Na zapadnom rtu Marjana je nekadašnje svetište »ad Dianam«, a uz more Oceanografski institut s akvarijem. Bambina glavica je lokalitet pretpovjesnog doba. Kaštilac obitelji Capo-grosso-Kavanjin (1513. g.) je depandans galerije Meštrović u kome se održavaju splitske ljetne igre. Nekadašnje Sustjepansko groblje danas je park s ostacima sredovjekovne bazilike posljednjeg hrvatskog narodnog vladara Stjepana, nazvano »S. Stefanus de Pinis« (»pod borovima«). Po Marjanu su bile brojne crkvice hodočasnika, kako to opisuje Toma Arcidakon, odakle je i došlo ime vrhu Telegrin (178 m), od pelegrino, hodočasnika.

Na vrhu Marjana je još neiskorišteni plato s kojeg svaki posjetilac gledajući okolicu vidi na sve četiri strane i sjeti se splitske pjesme: »Marjane, Marjane, ča barjak ne viješ«.

Spomen-knjiga na Jankovcu

U povodu stodvadesetgodišnjice

Dr KAMILO FIRINGER

OSIJEK

Ljudi prošlih vijekova ponajviše su se bojali šume i gore. One su im bile opasne. Mogli su iz njih vrebati tajanstvene vještice s vilenjacima, ali i stvarno prijetiti krvoločna zvjerad, odmetnuti zlikovci-razbojnici, a jednom i pljačkaški razbojnički vitezovi. Na najvišim vrhuncima stolovali su nekad i bogovi. Za stare zagrebačke građane Medvednica nad Zagrebom nije mogla biti izletištem kad je pod njim gospodarila opaka Crna kraljica.

Iznenadjuje stoga da su slavonski Jankovac, usred gustih stoljetnih bukovih šuma, između bregova, sakriven pod Papukom, već prije više od stotinu godina stalno posjećivali putnici iz bližih i dalekih krajeva. Mnogo će znacići da su se ondje našli na okupu snažno gorsko vrelo što je kroz špilju izravno izbijalo iz stijene, gorska jezera, iznad mračne sutjeske i duboke provalije visoki vodopad Skakavac, potočne brzice Kovačice, strme stijene sa spiljama, duboke kraške vrtače, pitoma iskršena uvala. S tolikim obiljem prirodnih krasota svakako najljepši i najprivilačiviji kraj između Drave i Save. Tim više što je domaći vlastelin Josip pl. Janković Bribirski i Vučinski (1780—1861) Jankovčku dolinu uredio i u njoj podigao lovački dvorac s plesnom dvoranom u kojoj se nalazio i glasovir i spomen-knjiga. K tome je ovaj kraj bio približen ljudima kad je ondje g. 1801. podignuta šumska staklana koja se održala preko 20 godina.

Jankovićevom dvorcu nema više ni traga, ne bismo ništa znali ni o njegovim planinarskim spomen-knjigama da od prvih dviju nije sačinio njihov vjerni izvadak učitelj iz nedalekih Cerajlja i Cabune Gejza Rekettye i godine 1899. pod naslovom »Uspomene sa velebnoga Jankovca« kao podlistak u četiri nastavka objavio u glasilu virovitičke županije, osječkom polumjesečniku »Vjesniku županije virovitičke« broj 10—13.

U drugoj polovici 18. stoljeća bile su prometne prilike još vrlo loše. Prva željeznička pruga u Hrvatskoj od Zidanog Mosta preko Zagreba do Siska izgrađena je istom 1862., od Osijeka preko Vinkovaca do Broda 1878., a od Broda do Siska 1889. Prije toga se iz Zagreba dalje prema istoku do Zemuna moglo putovati samo kolima ili parobrodom. Izravne veze s Osijekom nisu bile mnogo bolje kad je željeznička pruga od Osijeka do Našica podignuta tek 1893., a od Našica do Pleternice i od Našica do Podravske Slatine 1896., odnosno od Požege do Velike 1914. Prvo vrijeme morali su stoga Osječani putovati na Jankovac do Požege, a dalje kolima preko Velike i Duboke. Unatoč tome nalazimo već prvih godina u spomen-knjigama golem raspon posjetnika iz

svih zemalja tadašnje Austro-Ugarske, predstavnika svih staleža. Kako piše Rekettye: »I tako dolaze i dolazili su ljudi na ovo krasno mjesto, da vide divote ovoga gorja. Tuj se oduševio svatko, tuj je zapjevao i onaj, koji možda u cijelom si životu pjevao nije. Razdražan krasotom prirode, tajanstvenošću okoliša ostavio je svatko uspomenu u tako zvanoj: 'knjizi stranih' ... Evo redam vremenoslovnim redom znamenitije, odličnije, uvaženije i vrednije ličnosti, koje su od početka svoga posjetili divni naš Jankovac i u knjizi svoja čuvstva izlili. Ja sam samo iz prvih dviju knjiga izvadio važnije posjetioce.«

Radi društvenih veza s Jankovićem, nekadašnjim časnikom, carskim i kraljevskim komornikom i članom drevne velikaške porodice, mnogo su dolazili predstavnici visokog plemstva, te su se prvi 16. rujna 1854. upisali u knjigu Adolf grof Janković, Agata grofica Janković-Schaffgotsch, Julijo Janković, comte Janković-Montbel, Henrik grof Khuen, Otmar Stikay, grof Ladislav i Julijo Pejačević, Irena i Julijo Nitzky.

Godine 1855. bili su na Jankovcu Aleksander Kavić, Laura Kavić i župnik u Novoj Gradiški Josip Marić koji pjeva:

Slava Bogu! te krasote nigdje
Oko moje u svjetu ne vidje,
Zato rado vέrh sinjeg kamena
Znak ostavljam mog imena,
Tebi krasna naravi na diku
I na slavu tvom vrlom vlastniku!

Iste godine 10. srpnja upisuje se na svom putu po Slavoniji c. i kr. katastralni nadzornik Ivan Stražnicki, a 11. rujna M. Gruić, namjesnik manastira Orahovica.

U g. 1856. upisuje njemačkim jezikom — Hrvatska je tada stajala pod jarmom zloglasnog austrijskog carskog germanizatorskog apsolutizma — banski vijećnik i predstojnik suda požeške županije dr Rulitz da je sada u ovom kraju našao ostvarenom svoju domovinu Korušku. Dana 28. lipnja upisuje se Ludwig Lobmayer iz Beča, a 16. srpnja Požežani Josip Dorbolo i Josip Fučko, bogoslovi Janko Petrović i Josip Miškatić, bogoslovi iz Bosne fra Stipan Marić i fra Svetimenko Barbarić, pleternički bogoslov Šišman Šójtöry, zatim Dragutin Stručić uz pjesmu:

Divna radost naša njiha srdca,
Jer nij naša domovina zadnja,
Ukrašena plodnim poljama,
Prepletena vrletnim gorama,
Puniem divna čara i krasote.
Da živili svi vrli muževi,
koji narav umjetnošću rese!

Dana 2. kolovoza upisuje se Karolina Auerbach rođena grofica Lichtenberg, 11. kolovoza ponovno Josip Miškatović, uz njega Josip Krasnik, Dragutin Heyer, Vilim Korajac, Stjepan Rihtarić i Stipan Jagodić, 31. kolovoza profesori osječke gimnazije Ivan Janković i Živko Vukasović upisuju se međutim francuski, nalazeći vjerojatno u tome neki odušak protiv nametnute njemštine.

Dana 25. ožujka 1857. »smireno očituju izraz neograničenog svojeg štovanja« Jankoviću »koji ovo u našoj domovini toli znamenito mjesto na čast otačbine i radoš prijateljih naravi brižno njeguje« predstojnik požeškog nadbiskupskog sirotišta Jakob Filić i kotarski liječnici Juraj i Mirko Filić. Dne 15. srpnja upisuje se obitelj blježnika Khobera iz Budima, 28. kolovoza Josip Molnar s grofom K. Gjulay du Gyula iz Tisza Füreda, 12. rujna Ferdinand Brandenburg iz Celja i Mihail Fordor iz Beča, istoga dana uz stihove tri bogoslova D. Jambrečak Hrvat, Ivan Petrović Požežan i Slavoljub Jelošić zagrebački bogoslov; 16. rujna 1857. posjećuje Jankovac prvak hrvatskog učiteljstva Ivan Filipović, koji je zbog pjesme Domorodna utjeha objavljene 1852. u časopisu Neven zajedno s urednikom Mirkom Bogovićem bio osuđen na 6 mjeseci teškog zatvora. Pjeva ipak o slobodi:

Prekrasna si i predivna,
Vječna majko o naravi;
Al jedino jer u vječnoj
Od slobode sjaš nam slavi!

Zabilježio je da je bio pod vodopadom s kćerkom Olgom i ženom Ivkom. Posjetili su tada Jankovac također Claudius i Octavius Freiher von Bretton, vlastela iz Moravske.

Za 1858. zabilježeni su upisi: 24. lipnja Gabriela grofica Pejačević-Döry, Amalija grofica Sigray, Irena de Nicky i Carolina Freiin v. Leiderer, 11. kolovoza Isidor Kršnjavi, 5-gimnazijalac; Franjo Rancinger i Christoph Leng. Dana 8. lipnja 1859. pjeva paroh Milić:

Hej! Slava Tebi Jankoviću slavni,
O Josipe viteže Vučinski,
Koj sačuva čudeštvo prirode
U pitomoj zemlji Slavoniji...
Koj' ne može Karape obići,
Ni viditi daljnju Štajeriju;
Neka dode Tvoj Jankovcu čudnom,
Pa neka se čudi, i nek' se divi
S divotnosti prirode čudesne,
S umjetnošću Tvojom poljepsane,
Ime će se Tvoje spominjati,
Dokle teče sunca i mjeseca.

Nastavlja stihovima 5. kolovoza i Josip Miškatović, 5. listopada upisan je Franjo grof Schafgotsch iz Viloschütza u Gornjoj Šleskoj, a 22. listopada akademik Imre Frivaldi Frivaldszky i Janoš Frivaldszky, čuvare muzeja u Pečuhu.

Godine 1860. upisao se 7. srpnja Dragutin Lopašić, c. i kr. perovoda namjest. u Zagrebu, a 11. kolovoza gimnazijalski profesor iz Zagre-

ba Franjo Bradaška rodom iz Kranjske, koji slovenski bilježi:

Narava, mir iz raja, te obaja!

Dana 25. listopada upisani su Laszlo i Aladar Jankovich, Laszlo Borszy i Karlo Benak.

U godini 1861. dolaze 18. kolovoza ravnatelj osječke gimnazije o. Ignacije Muha i profesor o. Cosmos Brinich, 30. kolovoza je »pohodio ovo dražestno mjesto i zaista glasovito Jerolim Matić, kanonik dakovački«, a »Isti dan izkusio sam i ja tu divotu i blagost, kojom narav ovaj predjel obdarili: Luka Falić profesor i misnik dakovački, Andrija Kovačević provid. kaptola i Dragutin Stručić svećenik biskupije dakovačke iz Biograd-a.« Dana 21. rujna upisuje Vilim Korajac, bogoslov 4. godine, pjesmu od 4 kitice od kojih prva i posljednja glase:

Sve čarovne prirode prilike,
Njena čuda njene veličine,
Tu spojene gledalcu se čine
Više raju neg zemlji naliko.

* * *

Nu me jedno — prosti Bože — smelo
Svevid — bitje, pa si previdjelo
Priediel ovu, gradeć raj zemaljski.

Čak 12. prosinca bio je na Jankovcu Karlo Tot, poručnik 22. pješačke pukovnije iz Pruge.

Godine 1862. javlja se 22. svibnja s poljskom pjesmicom Antonie Angielsky iz Galicije, 27. kolovoza »sa svog putovanja po Štajerskoj, Bavarskoj i Tirolskoj, dođe i na ovo prekrasno mjesto — Julio Sötörty«, 18. rujna kasniji osječki gradski načelnik Miroslav Brošan, a 9. listopada Antun grof Khuen, Angelica Khuen-Hédervary, Alica Khuen, Khuen Karol, Helenschy grofica Wurmbrandt i Leo grof Wurmbrandt.

U godini 1863. poslije slomljene poljske ustanka, protiv Rusije, dolaze i poljski emigranti. Tako je 13. travnja zapisano njemački: »Kroz prozor sam ovamo ušao ja Marijan Fasnicky, poljski emigrant na bijegu u Italiju Garibaldu«, zatim:

Leb wohl geliebtes Pohlen!
Du bist für mich verloren.
Langievicz mein Trost leb wohl
Hier sitz ich nun mit leeren Magen
Aber ach — das Herz ist voll!
Henriette Pusstovojska, pol. Emigrantin

Dana 21. srpnja upisao se i nekadašnji urednik Nevena Mirko Bogović.

U 1864. bio je 28. kolovoza na Jankovcu s đacima Osječanin, osječki duhovni pomoćnik Ante Pinterović, poznati kasniji župnik u Brezovici kod Zagreba, kojega je kao svojeg ujaka posjećivao A. G. Matoš, a za kojega Rekettye tvrdi da je i njenu ujak. Dana 23. listopada upisana je mađarska pjesmica nekoga Grabenschneidera, čime završava prva knjiga jankovačkih posjetitelja.

Druga jankovačka knjiga počinje 1. kolovoza 1865. Prvi se upisao učitelj iz Pečuha János Mendlik s velikim društvom, a 13. rujna dr Kallivoda, »slavne županije virovitičke fizik«.

U 1866. upisani su 3. srpnja Miroslav Špun-Strižić, 10. srpnja Kršnjavi, Stjepan Novotny, P. Topalović, Antun Zorac i vlastelin Ladislav Mihalović sa suprugom, 30. rujna dakovčki profesori Juraj Kozarac iz Vinkovaca i dr Julij Liebald-Ljubojević.

Dana 30. svibnja 1867. ravnatelj pošte u Zagrebu Antun Vancaš, 6. lipnja 21 pitomac požeškog sirotišta, od kojih su kasnije postali poznati Andrija Jagatić i Juraj Dočkal, 1. srpnja glasovita zagrebačka glumica Ivana Bajza s Aleksom Tomicem u većem društu, 23. srpnja Maldina grofica Bombelles rođena Drašković i grof Mac. Bombelles, 28. listopada Slava Bedeković i Gaj; godine 1868. 2. srpnja časnici 3. bataljona 23. pješačke puškovnije baruna Ayroldija, a 11. listopada Aleksandar Zdenčaj, koji zapisuje: Nema slobode, niti mira, van u gori i u grobu.

Godine 1869. upisali su se prigodom majališa požeški IV-gimnazijalci Josip Galjer, Isidor Holjac, T. Maretić, Janko Kamenar, Dragutin Tucić i Mijo Mikić. Mikić upisuje pjesmu od 6 kitica u kojoj pjeva

Ovdje nekad slavske vile,
Zračne, zemne i povodne,
Popjevahu pjesni mile
Povrh zemlje divne, plodne.

O! pohoda vrijedno mjesto,
Kako slabo polaze te!
U tuđini, da si isto,
Svet bi više znao za te.

Kako je Mikić slijedeće godine umro dodaje njegovoju pjesmi svoju pjesmu pokojnikov drug Plivelić. Dana 29. srpnja, poslije sloma austrijskog apsolutizma i sklapanja hrvatsko-ugarske nagodbe, upisuje hrvatski romanopisac Josip Eugen Tomic kao prvi podbilježnik požeške županije stihove:

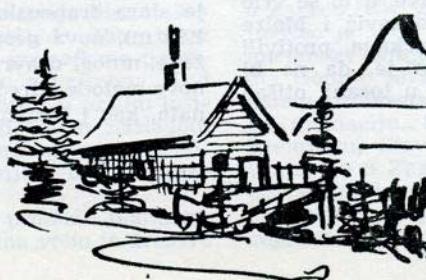
Sa vrleti voda pada
I opeta k nebu skače;
Tako i mog roda nade
K nebu s' diže sve to jače,
Jest, moj rode, iz ponora,
Trgnut će te ruka s gora.

Dana 29. kolovoza upisuju se Franjo Knittl, profesor iz Osijeka, zagrebački profesor dr Đuro Pilar, koji pet godina poslije osniva HPD u Zagrebu (upisuje se francuski kao Georges Pilar, docteur en sciences à la université de Bruxelles), te Stjepan Thaller, medicinac bečkog sveučilišta. Dana 25. rujna dolaze Zagrepčani dr J. K. Schlosser Vitez Klekovsky pralječnik Trojedne kraljevine, Levin vitez Schlosser Klekovsky, Ljudevit Maksimilijan vitez Schlosser-Klekovsky, Gabriela Jelačić, Lorena Jelačić-Bužimská i dr Jelačić-Bužimski, županijski fizik. Od njih je J. K. Schlosser 1875. izabran za prvog predsjednika Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu. Dana 29. rujna upisani su dr Ante Lobmayer iz Beča i student Ernesto Kramberger, kasniji ravnatelj gimnazije i plodni pisac o Slavoniji. Završava ova knjiga stihovima Izidora Kršnjavoga, koji se potpisuje kao slikar.

Daljnje jankovačke spomen-knjige nisu nam poznate. Da ih je bilo priznaje Rekettye, a spominju ih i ostali pisci. Broj se posjetilaca množio, najviše ih je bilo domaćih, ali i stranaca, među njima i Engleza i Amerikanaca, pa je neka Engleskinja na Jankovcu zaželjela »Ovdje živjeti, ljubiti i umrijeti«. Posjećuju Jankovac i biskup Strossmayer i hrvatski preporoditelj u Dalmaciji Mihovil Pavlinović, koji u književnom zagrebačkom časopisu Vienac br. 1 i 2 iz 1875. u putopisu »Iz Slavonije« i u »Putima 1867—1875« izdanim 1888. u Zadru oduševljeno opisuje Jankovac.

O Jankovcu mnogo se piše i u podliscima starih osječkih novina, te oduševljena prirodom i »opojena veseljem« grupa osječkih izletnika osniva na Jankovcu u srpnju 1895. »Planinsko društvo Bršljan« sa sjedištem u Osijeku, poslije Planinarskog društva u Zagrebu drugo planinarsko društvo u Hrvatskoj, uvezvi prema Pravilima kao svoj znak »čisti list bršljana sa crveno-bijelo-plavom vrpcom naokolo i napisom na vrpci Planinsko društvo Bršljan 1895.«

U Slavoniji se dakle planinarilo i posjećivalo planine mnogo prije nego li je došlo do organiziranog planinarstva, a ovo planinarenje ni u vremenima najtežeg protunarodnog apsolutizma nije bilo bezlično već vođeno hrvatskim narodnim duhom.

Rugjer Bošković u planinama

AGATA TRUHELKA

ZAGREB

U članku »Znanstvenici utiru putove planinarstvu« piše: Među Hrvatima znanstvenicima 18. stoljeća posebno mjesto zauzima Ruđer Bošković« (NP 3—4/1974). No malo je poznato da je on doista vrludao po planinama i da je to penjanje prikazao na dramatičan i poetičan način.

Svrha putovanja nije bila užitak u planinama, nego znanstveno mjerjenje meridijana Rim—Rimini. Mjerjenje je obavljeno 1751. i 1752, a o tom je štampana i knjiga na latinskom, poslije i na francuskom jeziku. U predgovoru Bošković priča, kako je razmišljajući o obliku Zemlje i o svim mjerjenjima da ga ustanove, govorio o tome s kardinalom Valentijem i rastumačio mu kako su vrlo povoljne prilike u Papinskoj državi u kojoj bi se mogla izmjeriti dva stupnja meridijana. Boškoviću je naređeno da se lati toga mjerjenja, a na njegov zahtjev dodijeljen mu je za suradnika engleski jezuita P. Christophe Maire. Maire je imao da ispravi geografsku kartu Papinske države.

O samom penjanju citirat ću odlomak iz moje popularne knjige o Boškoviću:

1. X 1750. pošli su Bošković i Maire iz Rima na rekognosciranje terena. Trebalo je pronaći stalne točke triangulacije i obilježiti ih signalom, koji se na daleko vidi. Te su točke bile većinom vrhovi bregova, ali jedna je točka bio vrh Bazilike sv. Petra, a jedna stari mauzolej Metelle na Apijevoj cesti. Za triangulaciju je uzeto osam trokuta između Rima i Riminija.

Rekognosciranje je bilo skopčano s velikim zamaranjem, to su bila planinarenja, koja su se morala i po nekoliko puta ponoviti zbog lošeg vremena. Iako je papa dao proglašas da se učenjacima izide u susret, nailazili su oni na zapreke kod neukog naroda zbog praznovjera, pa i kod nekih župnika zbog jednostrane naobrazbe. S mnogo maštice opisuje Bošković ove neprilike, koje su ipak redovito sretno svršavale.

Odmah u početku ekspedicije, u kasnu jesen 1751, bilo je mnogo oluja, kiše, tuče, vjetrova, a to je neuki svijet tumačio da dolazi otuda, što neki ljudi, tražeći zakopano blago, postavljaju čudne znakove na bregovima. Trebalo je dakle srušiti te znakove, a to se vrlo često i radilo. Kad su se Bošković i Maire htjeli popeti u toranj nekih crkava, protivili su se tome župnici, a jedan je, da ne bi morao gledati kako se penju u toranj, otišao iz mjesta.

Uz praznovjjerje smetali su učenjacima loši putovi i rđavo vrijeme. Kad su se popeli na vrh Fionchi, zapao je snijeg, kod silaza pala je tuča i kiša i oni su morali gaziti vodu do pojasa. U strašnom je sjećanju ostao Boškoviću put iz Assisija u Noceru. Vodiču je pozlijlo i oni su morali sami nastaviti put. Po svoj prilici su zabasali, jer se nađoše na putiću, koji je vodio uz strmu provaliju, a bio je od kiše tako razrovani, da su konji drhtali idući po njemu. Potkraj januara pošli su na ušće Tibera. Zbog velikih kiša Tiber je izišao iz korita te su bili osam dana odrezani od Rima. Hrana im je uzmanjkala, jer su ono malo što su imali, dijelili s drugim stradaocima. Na staroj cesti »Via Appia« napali su ih golemi ovčarski psi. Jednog su kamenom ranili i onda su srećom došli pastiri da ih spase. No najjezivija je zgoda bila uz jezero Fogliano, koje je dio Pontinskih močvara. Pred njima je straža na konju prešla i vidjeli su je kako se s one strane odmarala. No čim je stražar video da kane kolima preko jezera, počeo im je davati znakove da nipošto tu ne prelaze. Oni su tako učinili i spasili svoje glave, jer je ono mjesto bilo od vode podrovano i vrlo duboko.

Bilo je tu i neprilika političke naravi. Na vrh Carpegna dugo se nije mogao postaviti signal, jer su to branili toskanski vojnici. Bio je tu neki spor zbog međe. Penjući se na Tesio, uhvatila ih je oluja. Morali su se skloniti u neku nisku kolibu. Kad su poslije htjeli nastaviti put, opazili su da im je nestala dragocjena bilježnica. Nisu je uprkos traženju našli, te su mnoge podatke mjerjenja morali rekonstruirati iz drugih bilježaka.

Kad su s gotovim kvadrantom otišli do grobnice Metelle, gdje su dali podignuti skelu, na koju će se smjestiti kvadrant, jedan se potporanj srušio i oni su jedva žive glave iznijeli. S teškim kvadrantom od 300 funti popeli su se na vrh Crkve sv. Petra. Sve su te zgodе i nezgode Boškoviću dale priliku da ih prikaže dramatski, a neke je i opjevao, te se nalaze u djelu »Pomrćine«.

Rezultat ovog putovanja, koje je trajalo do novembra 1752. bio je izmjereni stupanj meridijana Rim—Rimini i to 56.979 toisa (1 toise je stara francuska dužinska mjera, jednaka 1,95 m), nova geografska karta Papinske države, mnogi usavršeni instrumenti i, napokon, nove metode određivanja pogrešaka instrumenata, kao i izravnavanje pogrešaka opažanja.

Uspomene na prof. Vjekoslava Novotnija

1843—1928

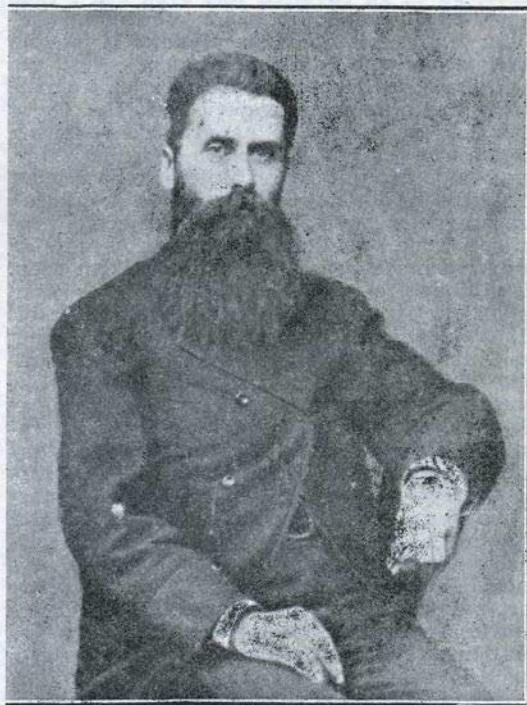
Dr IVO LIPOVŠČAK

ZAGREB

Bilo je to na staroj željeznoj piramidi na Sljemenu kad smo mjeseca svibnja 1903. godine sreli starijeg čovjeka s podrezanom i prosijedom bradom, okruženog s desetak omladinaca. Tumačio je svojim slušaocima planine i mjesta u Hrvatskom zagorju. Tom zgodom zapazili smo da ima na nogama cipele s vrlo debelim džonovima, preplet enim čavlima, zatim ogrtač bez rukava sive boje i kratke hlače s debelim dokoljenkama. Bio je golo-glav. Nama je to bio prvi susret s tako odjevenim čovjekom na planini. Moji drugovi i ja — bilo nas je troje — primakli smo se tom čovjeku da i mi čujemo njegovo tumačenje što su ga njegovi slušaoci pomno pratili okrećući glave u pravcu koji im je rukom pokazivao. Nismo tog dana imali sreće da se lično upoznamo s tim starim planinarom, ali smo ga upamtili. Nekom kasnijom prigodom upoznali smo ga u uredovnici tadašnjeg HPD-a. Bio je to profesor Vjekoslav Novotni, dobro poznat starijim planinarama. S njim smo se poslje češće sastajali na planinama. Bio je uvijek ljubazan i susretljiv, naročito prema mlađim planinarama, te uvijek pripravan da odgovara na njihova pitanja i daje tražene savjete. Pri susretu na planini upoznavao nas je s interesantnim pojedinostima, florom i faunom, a osobito s gmazovima. Svakog bi planinara na planini pozdravio, bez obzira da li ga je otprije poznavao. Medvednicom i Samoborskim gorjem, gdje smo ga najčešće susretali, najvećma bi prolazio sam, da ne bi, kako nam je kazivao, morao držati korak i brzinu hoda te odmaraće kako to neki iz društva predložio. Bio je, naime, veoma ustrajan hodač i kretao se planinom stalnim, odmjeranim korakom gotovo bez odmora.

Na Medvednici su ga dobro poznivali ugljenari, iako mu nisu znali ime i oslovjavali ga samo s »gospom profesor«. U slučaju nenadnog nevremena na toj planini, a daleko od tada jedinog planinarskog objekta kod gradskе lugarnice, upozorio nas je na ugljenare, kod kojih ćemo uvijek naći dobar prijem i sigurno sklonište. Upitali smo ga, a kako ćemo naći ugljenare? »Kada dođete na Zvijezdu (danas Gupčeva zvijezda) bacite pogled na Medvednicu i tamо, gdje se izvija dim iz šume, tamo se nalaze ugljenari.« I zaista, to je bio najsigurniji putokaz da pronađemo potrebno nam sklonište u slučaju nevremena. Kod ugljenara nalazili smo skloništa u obliku krova da granja pokrivenog debelom naslagom mahovine. Takvi sastanci kod ugljenara, a pogotovo s profesorom Novotnjem, bili su ugljenarima veoma dragi.

Prof. Novotni najvolio je prolaziti planinom sam, ali u planinskim kućama volio je društvo

Prof. Vjekoslav Novotni 1876. godine kao zamjenik ravnatelja gimnazije u Bjelovaru. Njegov portret iz kasnijeg doba objavljen je u prošlom broju (jubilarni prilog, str. 73)

i časkanje. Odijelio bi se od društva na polasku kući nezapaženo i nečujno. Kad smo se upoznali s njim imao je već prosijed bradu i kosu, ali sjedine mu nisu još zahvatile bogati brk. Od malih nogu bio je oduševljeni planinar, pa je i prije osnutka HPD-a pravio izlete po planinama s profesorima i budućim osnivačima HPD-a Pilarom, Žulićem, Stožirom i raspravljao o potrebi osnivanja planinarskog društva u Hrvatskoj. I zaista, 1974. g. nalazimo ga u prvom popisu društvenih članova. Rođen je 21. lipnja 1843. u Petrinji odakle je preselio u Zagreb 1857. g. u prvi razred gimnazije. Maturirao je 1865. g. te kao odličan dak odmah imenovan namjesnim učiteljem na istom zavodu. Godine 1871. položio je na bečkom sveučilištu profesorski ispit i vratio se u Zagreb na gimnaziju. Službovao je kao profesor u Bjelovaru, Slav. Požegi, Rijeci, Varaždinu i vratio se u Zagreb tek 1900. godine, gdje je odmah bio biran za odbornika u HPD-u. I tako počinje njegov koristan, nesebičan i primjeran rad na planinarskom polju i to osobito

oko konsolidacije HPD-a u njegovim kritičkim zgodama.

Kao profesor u mlađim godinama imponirao je dacima ne samo stručnom spremom i visokom kulturom, nego i svojom mirnom pojmom. On kao da nije znao što je to uzrujanje ili nemir. Daci bi zakratko zapazili da se pod njegovim strogim licem krije zlatno srce, pa bi ga zavoljeli kao svog oca i rado se odazivali da pod njegovim vodstvom posjećuju Medvednicu i druge planine. U mlađim srcima budio je ne samo narodnu svijest, već i ljubav za ljepote, a posebice za romantične čari planinskih krajeva Hrvatske. On se već kao dječak popeo na vrh Medvednice i ona mu je ostala miljenje sve do kraja života, pa bi i po dva put tјedno otpješao na Sljeme. Prvi snažni dojam sa Sljemena bio je odlučan za pravac njegova života. Pored njegova zvanja, priroda i planine ostali su trajna sadržina njegova mara i ljubavi u planinarskom radu. Tu ljubav prema planini nije smanjio ni kobni slučaj koji ga je malone lišio života. Polazeći 1873. iz Rijeke vlakom na planinarski izlet u Gorski kotar teško je nastradao u željezničkoj katastrofi kad je bura strovalila nekoliko vagona niz nasip u 13 metara duboku provaliju, pa je kao nekim čudom spasio život. Izranjen i skrhan izvučen je iz slomljenoj vagona da bi četiri mjeseca odležao u krevetu. Kad se pridigao, počeo je po savjetu liječnika marljivo praviti izlete, uspone i propisane vježbe, pa je za nekoliko godina ponovo stekao prijašnju žilavost i izdržljivost, koja ga svojstva nisu iznevjerila do pred samu smrt. Poznato je, naime, da je Novotni poslije te nesreće posjetio sve naše znatnije planine od Triglava do Durmitora, a na Sljeme se popeo po svoj prilici više od hiljadu puta.

Novotni je ispravno shvaćao visoku kulturnu svrhu planinarstva pa s tog razloga upućuje građane, u prvom redu školsku mladež, da što ćeće zalaze u prirodu.

Slabu stranu planinarske organizacije Novotni doskora zapaža, pa nastoji da je konsolidira i unapriredi. Preuzima uredništvo »Hrvatskog planinara« i vrši tu dužnost od 1904. do 1910. godine. Godine 1910. izabran je amaterskim tajnikom HPD-a, pa sve svoje slobodno vrijeme posvećuje društvu, koje je u to vrijeme spalo na tristo članova. Revno prikuplja nove članove, a stare opominje na plaćanje članarine; očistio je i ogradio pozнатo vrelo na Medvednici nedaleko gradske lugarnice; preuzeo je otpremu »Hrvatskog planinara«; markirao je četiri planinarska puta na Medvednici i postavio tri putokaza na Medvedgrad i na Sljeme, a u odboru je potakao gradnju željezne piramide na Plješivici. Napisao je 1901. i prvi vodič na Medvednicu s kartom. Društveni odbor se 1902—1903. nije ni jednom u potpunosti sastao na sjednicu, no Novotni istim marom nastavlja rad oko društvena napretka i požrtvovno vrši malone sve društvene upravne poslove. Osim toga uređavao je puteve i vrela na Medvednici, sadio mlade trešnje na gorskem predjelu poznatom danas pod imenom »Črešnja«, sadio jele na

brijegu u Podsusedu, marljivo pravio izlete sa znancima i dacima na Medvednicu, Samoborskoj gorje, Ivančicu, Klek i Risnjak. Kad je 1904. preuzeo uredništvo »Hrvatskog planinara« izjavljuje, da tu dužnost preuzima s razloga da list ne bi prestao izlaziti. Ujedno je na poziv odbora primio poslove društvenog ekonoma, pa je kao tajnik, urednik i ekonom imao u svojoj ruci tri najvažnije društvene funkcije i tako postao dušom i srcem društva.

Iste godine vodi brigu oko markiranja planinarskih puteva na Ivančicu, Plješivici i Svetu Geru. Na njegov prijedlog podignuta je na Samoborskoj Plješivici 1905. g., umjesto spaljene drvene, željezna piramida. Na njegov poticaj počeli su se praviti zajednički izleti pod vodstvom društvenih odbornika, pa kad je rezultat bio slab, predlaže osnivanje »putne blagajne«. Godine 1906. Novotni sastavlja vodič za Plješivicu i Sv. Geru u Žumberku. Na njegov poticaj izgrađen je planinarski put od Sljemena do Stubičkih Toplica. »Hrvatski planinar« u to doba ima malo suradnika, pa je Novotni ponovo uskočio da ga ispunja uglavnom proizvodima svoga pera.

Taj neumorni planinar gradio je godine 1910. u sporazumu s grofom Miroslavom Kulmerom, vlasnikom odnosnog dijela šume, dva nova planinarska puta na Medvednici — poznati »Miroslavovac« od Šestina do Kraljičina zdena te put na Medvedgrad i to uz pomoć vojske, a bez društvenih izdataka. Društveni rad ponovo je oživio, pa uz njegovu živu i prokušanu suradnju HPD 1913. g. gradi prvu društvenu planinarsku kuću na Medvednici. Bila je to dogradnja gradske lugarnice, da bi poslije toga proširoj svoj rad i na Gorski kotar, Kapelu, Velebit i planine Slavonije. Taj neuromorni planinar s svojem trošku nadzire kroz šest mjeseci izgradnju kuće na Medvednici, pa kad mu je društvo ponudilo nadoknadu troškova u iznosu od 400 kurna, Novotni tu svotu poklanja za izgradnju planinarske kuće na Risnjaku. Drugom zgodom Novotni poklanja odobrenu naknadu za izgradnju planinarske kolibe na Docima na južnom Velebitu (1924. godine).

Profesor Novotni ponovo se pokazao kao pravi mecena prema društvu 1924. g. prigodom proslave 50-godišnjice, namijenivši iz skromnih svojih sredstava za gradnju Hrvatskog planinarskog doma i muzeja u Zagrebu znatnu svotu od 4.000 dinara. Poznato je da je on svojim nagovorom priveo i upisao u HPD oko 400 utemeljitelja i redovitih članova. Kao pisac objelodanio je u »Hrvatskem planinaru« 26 stručnih članaka, a povrh toga i tri vodiča: »Vodič na Zagrebačku goru« u tri izdanja (1903, 1906. i 1914), zatim Vodič na Plješivicu (1906) te Vodič na Sv. Geru (1906).

Hrvatsko planinarsko društvo je Novotnija prigodom proslave 50-godišnjice 1924. godine u znak priznanja i zahvalnosti imenovalo začasnim članom uz oduševljeno odobravanje cijele skupštine. Njegovo je ime trajno zapisano u povijesti hrvatskog planinarstva i služit će kao primjer i uzor budućim naraštajima.

Dr Ivo Lipovščak

Moslavačka ili Garić-gora

Dr LJUBICA SVOBODA

ZAGREB

Često sam iz posavske nizine gledala na plavkasto gorje u daljini. Odavna sam željela da ga obidem, no za svoje čudne želje nisam našla razumijevanja kod bližnjih. Napokon mi se želja ispunila: u rano ljetno posjetila sam Moslavačku goru, taj zeleni otok usred nepregledne ravnicе.

Moslavačka gora opkoljena je sa svih strana velikom nizinom koja se pruža od Zagorskih do Požeških planina. Centralni dio gore obrašte je mladom šumom, stoljetni hrastovi i stare bukve odavna su posjećeni. Ta gora nije visoka, ne dosije ni 500 m. Najviši vrh Hunka je 489 m, pa Garićgrad oko 450 m i Kaluderov grob oko 440 m. Po svom geološkom sastavu razlikuje se od ostalog gorja u Hrvatskoj, uglavnom je od starog kamenja: granita i gnajsa. Gora je rasčlanjena u mnogo gorskih kosa što se zvjezdoliko pružaju, a razdijeljene su dubokim dolinama kroz koje teku brojni potoci. Gora se spušta u žitorodnu nizinu niskim brežuljcima koji su zasađeni vinovom lozom već dva milenija. Tu rode obilno šljive, dunje, jabuke, ribizli, dinje itd. Nekada je Moslavina bila bogata stokom. Velike pilane svjedoče o nekada bujnim šumama. Tamošnji stanovnici su već odavna znali za mjesta gdje iz zemlje izlazi plin, danas su to već svima poznata nalazišta zemnog plina i nafta, nadaleko vidljiva po svojim tornjevima.

Bio je ugordan lipanjski dan, jutarnji uspon kroz dolinu od Gornje Jelenske bio je lagani, svježi povjetarac i miris šume i svega raslinstva stvorio je pravo planinarsko raspoloženje. Na jednoj šumskoj čistini ugledali smo srndača s dvije srne, za čas su nestali u gračionznom trku. Brzo smo se popeli na hrbat gore i na najviši vrh koji je zarastao šumom, tako da je vidik sakriven. Pošli smo natrag cestom i uspeli se na ruševine Garićgrada gdje je otvoren pogled. Šetali smo se i penjali po starom gradu, pogledali branič kulu i gledali pod sobom na pošumljene obronke i na daleku nizinu. Taj stari sredovječni grad potječe iz 13. stoljeća, a dao je i gori ime. Po iskopinama i krhotinama gotskih peći, posuda, oružja i ženskog nakita zaključuju arheolozi da je bio bogato opremljen i ukrašen isto kao i ostali srednjoevropski burgovi.

Vrlo agilni članovi Muzeja Moslavine u Kutini izvršili su otkapanja Garićgrada, sagrađenog na kamenom brdu usred Moslavačke gore. Centralni je dio grada ovalan, pred ulazom u taj burg nalazi se graba nad kojom se nekad nalazio pokretan most. U gradu su bile stambene zgrade, pa branič-kula sa zidovima debelim više od dva metra. Garić je građen u isto doba kad i Medvedgrad na Medvednici kraj Zagreba. Pripadao je raznim plemićkim porodicama, neko vrijeme i zagrebačkim bi-

skupima. Stradao je u 16. stoljeću u doba ratova s Turcima. Turci su u tim krajevima osnovali čazmanski sandakat, ali njihovo daje prodiranje u sjevernu Hrvatsku bilo je zaustavljeno kod Ivanić-grada koji nikada nije pao u turske ruke.

Osim starog grada Garića postoji u Moslavačkoj gori još i Jelen-grad i Košuta-grad, te ostatok zida nekadašnjeg pavlinskog samostana tzv. Bele crkve iz 13. stoljeća. Na podnožju gore nalaze se ruševine grada Bršljanca i Kutnjca, dok su sredovječne gradine Kutine i Moslavine posve nestale. U Novoselcu potječe crkva iz X stoljeća, sagradili su je templari; vanjski izgled se često mijenja, od romaničkog, gotskog, renesansnog do baroknog stila. Na ulazu se nalazi uzidana prastara kamena ploča s reljefom lava. Otkud i otkad potječe ta ploča ne zna se. Ostale stare građevine, većinom barokni dvorci i crkve na podnožju gore, sagrađeni su poslije protjerivanja Turaka iz Hrvatske.

Clancovi Muzeja Moslavine željeli su zajedno s moslavačkim komunama restaurirati Garićgrad, tako ga sačuvali budućim pokoljenjima i ujedno ga uređili u rekreacione svrhe, isto kao i Moslavačku goru. Tako je nedavno u Podgariću, poviše poširoke tihe doline, a u sklopu gore, podignut impozantan spomenik NOB-i izrađen po kiparu Dušanu Džamonji. Ovdje je uređeno i malo jezero i suvremeni motel i tu još vlada posvemašnja gorska tišina, čuje se jedino tiho žuborenje potoka i oticanje vode iz jezera. Cesta što se strmo uspinje kroz Moslavačku goru služi za odvoz drva, ali i kao turistička cesta izletnicima i lovциma, jer u gori je obilje divljači: jeleni, srne, zečevi, lisice i fazani. Planinari dolaze rijetko ovamo, planinarskog doma nema, ali je sagrađeno nekoliko lovačkih domova za lovce i izletnike. U središnji dio gore vodile su nekada šumske željeznice od Popovače, Novoselca, Kutine i Garešnice. Kasnije su gradene šumske ceste, a današnja turistička cesta ide od Garešnice kroz Podgarić pa preko centralnog dijela gore uz Garićgrad i dalje se spušta dolinom prema Mikleuški.

Nakon povlačenja Turaka iz Moslavine pučanstvo je bilo prorijedeno, tada se u te krajeve useljavaju stanovnici iz sjeverne Hrvatske, nešto iz Bosne, s Balkana Srbi, sa sjevera Česi i Mađari, a u novije vrijeme Romi. Njihove bijedne kuće iz blata na neobrađenim poljima vide se uz cestu podalje Garešnice.

Između Popovače i Novoselca nalazi se Ljudina, gdje je nekada bio sud za Moslavinu i dio Posavine. Ovdje su službovali Ljudevit Vukotinović i Antun Nemčić koji su već prije stotrideset godina prokrstarili Moslavačku goru, prvi je proučili i opjevali.

Moslavačka gora nije veličanstvena kao naš osebujni Velebit, ni divlji Risnjak, ni kameni Biokovo, to je samo niska pošumljena gora, ali jedina usred nepregledne i jednolične nizine — i zbog toga je privlačiva.

To savsko-dravsko međurječe, ta naša Metopamija, plodna je i rodna samo po teškom, mukotrpnom i upornom radu našeg seljačkog naroda. Ljeti ne postoje ovdje osamsatni rad već šestnaest satni. Često ljeti polaze članovi

abitelji u polje već u dva sata noću, a lježu u krevet tek u deset sati noću. U tom kraju, gdje se provlače tanke koprenaste magle skoro čitavu godinu, gdje se velik dio godine propada do koljena u žitko blato i gdje se ljeti, kad pripeče sunce, a vjetru nema ni traga, jedva diše, a teška zapara tjera noću ljude iz kuće — tada je Moslavačka gora, sa svojim zelenim šumama, hladovinom, svježim dolinama, bistrim potocima, prava blagodat i okrepa za ljude ovih krajeva.

Predlažem . . .

Budimo »odgovorni«!

MARIJA JUTROVIĆ

ZAGREB

Kad nas želja ili volja izvuku iz smogom obavijena grada na izlet, očekujemo odmor, razonodu i ugodne doživljaje što nam ih pruža svojim čarima majčica Priroda.

Volimo mi tu Prirodu i zimi i ljeti. Volimo je kad nas olujama bije i kad nas suncem grijе. Volimo prirodu, i planinari, i izletnici, i slučajni šetači. Svima nam je potrebno toliko proklamiranog ali slabo zaštićenog — svježeg zraka.

I zato podimo svi, učlanjeni i neučlanjeni planinari! Podimo, dodimo i zauzmimo svoje »mjesto pod suncem« na livadići, u šumarku, u planinarskoj kući ili bilo gdje. Tu je priroda, sloboda, radi što i kako hoćeš!

I zaista je tako! Svi radimo što nas je volja, neki s malo planinarske savjeti, a neki s mnogo obijesti. I dok oni prvi potraže ogradi ognjište ili na drugi način mjesto odočreno za loženje vatre, i dok proizvode suvremene ambalaže trpaju u košare ili diskretno sakrivaju na nevidljivo mjesto, oni drugi se ne daju sputavati »nekakvim« zakonima pristognog ponašanja. Ta oni su, željni slobode, došli u slobodnu prirodu! Neka se samo netko usudi zahtijevati od njih nekakav red! Za uzvrat će dobiti, najmanje, podrugljiv smješak ili kakvu uzrečicu.

A što onda s takvima? S ovima koje smo upravo sreljili ili onima koji su tu bili jučer, prekjucer ili bilo kada, ali su ostavili vidljiv znak svoje prisutnosti. Tada nas, one »prve«, uhvati muka i bijes zbog tih »slobodnih« posjetilaca. Dok psujemo modernu (ne)kulturnu, mrmljamo zbog praktične ali neuništive plastike, ljutimo se i jadamo, naš izletnički dan bliži se kraju. Sjenka sumraka navlači se na taj dan odmora, a s njom i gorčina zbog »onih« jer su naše najdraže mje-

stance zasuli smećem, jer su oštetili klupu od bukovih oblica, jer su otkinuli putokaz, polomili grane mlade jelke.

Tada se sjetimo da bi se tu trebali naći Odgovorni da to sprječe, da krivce kazne ili da barem štetu poprave. Još se sjetimo da su Odgovorni već davno zaboravili ravnati i krčiti šumske putove, da nitko ne vodi brigu o brojnim izvorima, da je zatvoren ili loše opskrblijen još jedan planinarski dom i slično. I dok dan nestaje, naša gorčina raste i jedan izlet bio bi lijep, ali... Da nema tog »ali«!

Nešto se dogodilo što nam je pokvarilo dan. Nešto, naoko sitno, ali dovoljno da ne bude lijepo a Odgovornima ni traga. Niti da im se potužiš, a kamo li da nešto učine.

Tko su i gdje su ti Odgovorni?

Znamo da su to brojni funkcionići i vodiči raznih izleta u našim planinarskim društvinama, da je to Planinarski savez sa svojim stručnim službama, da su to šumska gospodarstva i komunalni organi općina i da je to, iznad svega, savjest običnog čovjeka — izletnika. Izgleda nam kao da su svi digli ruke od mesta i objekata rekreacije.

Usuđujem se zato ovdje dati jedan smion i skroman prijedlog: Odgovorni budimo mi sami! Ja, ti i svi oni koji svaki dio šume, livade, planinarske kuće ili puta osjećaju kao dio svoga doma. Počnimo raditi ono što je potrebno.

Jednom ćemo očistiti lišće iz izvora, drugi put učvrstiti kamen u obali potočića, pa maknuti suharak ili srušeno stablo s puta i otkinuti granu koja nas nije po očima. Koji put ćemo, makar s velikom žrtvom, i smeće skupiti da ga ne mora još netko vidjeti, a koji put ćemo naići da je netko prije nas učinio to isto i bit će nam draga. Drago zbog onoga koji čini nešto lijepo, drago zbog nas samih da se okoristimo tim dobrim djelom.

Zato podimo na izlet i budimo Odgovorni! Danas nas dvoje, sutra četvero, a poslije će nas biti sve više. Priroda nam pruža sve od sebe, učinimo i mi nešto za nju radi nas samih!

Prvenstveni usponi

»MILORADOV SMJER« U ZAPADNOJ STRANI ERAČA NA PRENJU

Prvi penjali: Miodrag Rakić i Dragan Tomić (I navez), Zoran Bošnjak i Erol Čolaković (II navez) AO »Sarajevo«, 7. 4. 1974. godine.

Pristup: Od željezničke stanice Drežnica, na pruzi Sarajevo — Ploče, asfaltnim putem prema Mostaru, oko 3 km do ušća Bijele u Neretvu. Odatle markiranim putem u selo Grabovčići i dalje do Barnog dola i kuloara koji čine Kerač, Lupoglavl i Erač, 7 do 8 sati.

Napomena: Do ušća Bijele se može doći i automobilom iz Sarajeva ili Mostara.

Opis: Ulaz u smjer je sa podnožja snježnika (ljevi sipar) ispod vrha Erača (ovaj vrh mještani nazivaju Cup ili Ovča). Odatle pravo gore do pod karakterističnu pećinu. Zatim ulijevo gore (2 d) do gornjeg od dva velika kamena, vidljiva iz doline, koji dijele Žlibinu po sredini. Slijedi kratka prečnica lijevo u lijevi dio Žlibbine, a zatim pravo na vrh.

Napomena: S podnožja sijapa u lijevoj strani je ulaz u drugi smjer, a ulaz u »Miloradov smjer« počinje na desnoj strani sijapa.

Ocjena: Dužina 350 metara. Težina za prve penjace II i III. Vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Grebenom Erača u pravcu jugozapada do snježnog jezika koji izlazi na greben (vidljiv s vrha). Odatle niz zasnježene padine u Barni dol. Vrijeme silaza 1 sat.

SJEVERNI I SJEVEROISTOČNI GREBEN U VISOCICI

Prvi penjali: Branimir Maltarić i Muhamed Sić, AO »Sarajevo«, 24. 3. 1974. godine.

Pristup: Iz Sarajeva, preko Igmana, Stirkog dola i sela Šabića do sela Ozima oko 9 sati (kodma se vrijeme prilaza skraćuje za oko 3 sata). Tu je ishodišna točka. Od sela oko 1.30 sati do prekrasnog kuloara koji je zatvoren sa tri strane vrlo lijepim grebenima. Svi grebeni se sastaju na koti 1956 (mještani je zovu Vito).

Opis: Iz kuloara lijevom, u prvo vrijeme sjevernim, a od pola sjeveroističnog grebenom na kota 1956 (Vito).

Ocjena: Dužina preko 1000 metara. Težina za prve penjace II i III. Vrijeme penjanja 2.30 sati.

Napomena: Orientacija lagana, smjer veoma zanjamljiv. Naizmjenično se mijenjaju snijeg i stijena, penjanje i spuštanje i normalno hodanje po vrlo oštrim grebenima. Nagibbi u snijegu se kreću do 60 stepeni.

SJEVERNI GREBEN KAOCU U VISOCICI

Prvi penjali: Branimir Maltarić i Muhamed Sić, AO »Sarajevo«, 24. 3. 1974. godine.

Pristup: Isti kao i za sjeverni i sjeveroistočni greben.

Opis: Smjer počinje sa kote 1956 (Vito) tako da je najbolje penjati oba smjera, ovaj kao najljepši silaz predhodnog smjera u dolinu. Od kote 1956 do vrha Kaoca u pravcu sjevera. Greben je vrlo ljeplji i oštar. S desne strane se spuštaju strme snježne strane u kuloar ispod kote 1956, a s lijeve u dolinu Rakitnice. Ove druge su vrlo strme i duge i preko 600 metara.

Ocjena: Dužina oko 500 metara. Težina za prve penjace II, s detaljem III. Vrijeme penjanja 1 sat.

Silaz: Sa najvišeg vrha Kaoca u kuloar, a odatle u selo J.30 sati.

»DEVECANSKI SMJER« U DEVECANSKIM STIJENAMA NA VLAŠICU

Prvi penjao: Muhamed Gafić, AO »Sarajevo«, 25. 2. 1974. godine.

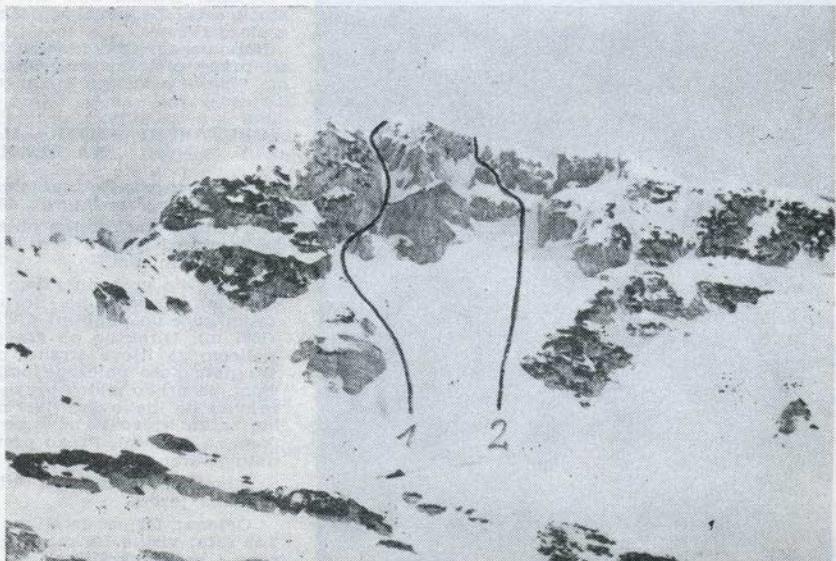
Pristup: Od planinarske kuće Devečani, pored izvora, niz jarugu oko 250 metara. Prijekoči strme padine prema jugoistoku do uočljivog stometarskog zuba, 30 minuta.

Opis: Ulaz u smjer je 40 metara lijevo od karakteristične pukotine u zubu. Preko strme stijene na snježnu padinu i njom na malii greben. Od grebena prijeći desno u jarugu koja se naslanja na zub. Pravo uz jarugu, zatim desno kroz kratki kamen na greben i njime na vrh.

Ocjena: Dužina smjera 200 metara. Težina III. Vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: U pravcu zapada rubom stijene do planinarske kuće Devečani 20 minuta.

Muhamed Gafić

Ovča ili Erač na
Prenju

1 smjer BSL (NP
3—4. 1974)
2 Miloradov smjer

«ŽELJEZNIČARSKI II» U S. STIJENI PEŠTI-BRDA NA ČVRSNICI

Prvi penjali: Angelo Lozej i Vladimir Mesarić, AO »Željezničar«, Zagreb, 21. VIII 1965.

Pristup: Pod stijenu Pešti-brda kao za sve smjere.

Opis: Od spilje u lijevom dijelu stijene oko 50 m lijevo u mali kamin. Kaminom 15 m, zatim prečica desno 15 m, te ravno gore kroz mali usjek u klekovinu. Preko prevjesa u jarugu sa čije se d. strane nalazi strop. Jarugom do prevjesa i preko njega u Žlijeb. Dalje slijediti jarugu, te po stijeni malo desno. Po razvedenom terenu gore, do klekovine. Prijeći d. do police. Odavde još malo d. gore do ruba stijene. Ocjena: teškoća II, III, 2 sata, visina 200-250 m.

»DESNA PUKOTINA« U IZGORJELOJ GRUDI NA PRENU

Prvi penjali: Rašid Mulahusić, Muhamed Sišić, AO »Sarajevo« 21. 7. 1973. godine.

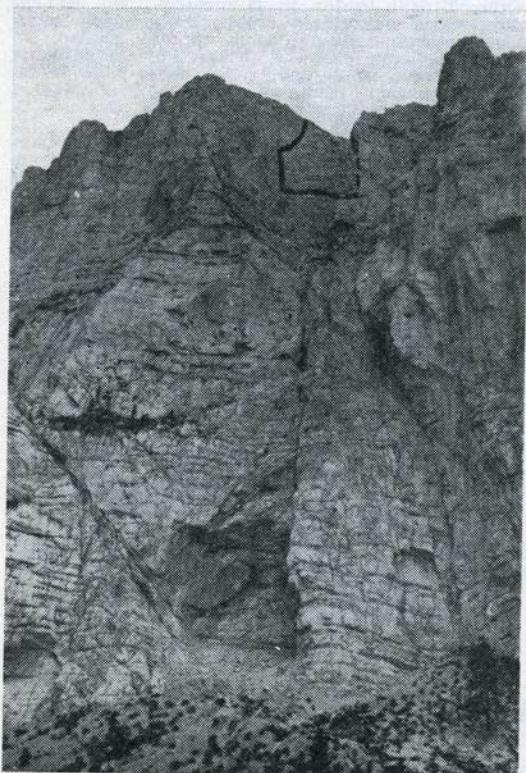
Pristup: Markiranim planinarskim putem od Donje Jablanice preko sela Glogošnice do Milanove kolibe, 4 sata. Odatle na Gredu, sed o između Cetine i Izgorjele grude, a onda na vrh Izgorjele grude. S ruba stijene u pravcu izrazitog stebra do početka točila 2 sata.

Smjer počinje ulaskom u točilo. Njime ravno dolje do travnate police, zatim apsajl 10 m do iduće police, ispod koje je dugi prevjes (3 D tež. II). Policom lijevo 1 D do dobrog osiguravališta (klin), tež. II. Dalje u istom smjeru do vertikalne pukotine i njome do dobrog osiguravališta (1 D, tež. III, V). Pukotinom dalje 15 m, a odatle u desnu pukotinu i njome na vrh (slika dolje).

Ocjena: Dužina 320 metara, težina II, III, V. Vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: Isto kao i pristup.

Napomena: Pristup smjeru moguć je i iz »Bosanskog smjera«.

SJEVERNI PROCJEP U MOKRIM STIJENAMA NA VISOCICI

Prvi penjali: Branimir Maltarić i Muhamed Sišić, AO »Sarajevo«, 25. 3. 1974. godine.

Pristup: Kao i za prethodne smjerove, do sela Ozma. Od njega oko 1.30 do 2 sata pod barijeru Mokrih stijena. Ovaj masiv pruža se jugozapadno od kote 1356 (Vito) i vidljiv je sa nje.

Opis: U samom lijevom kraju barijere Mokrih stijena je njen najvisociji vrh, kota 1875. Izlaz na vrh je najpogodniji kroz zasmeđeni procjep. Smjer počinje iz same doline snježnikom do pod sam procjep, a onda kroza nj pravo gore. U sredini procjepa se nalazi okomiti ledeni skok 2 metra. Poslije njega prijeći se ulijevu po strmom snježniku do uskog i vrlo strmog snježnog jezika koji izlazi do pod sam vrh (nagib na mjestima prelazi 70 stepeni). Odatle kroz stijenu do na greben i njime na sam vrh.

Ocjena: Dužina 500 metara. Težina za prve penjače II i III, s nekoliko detalja IV. Vrijeme penjanja 2,30 sata.

Silaz: Može se vratiti kroz smjer, s tim da se izbjegne zadnji teži dio i da se s grebena, koji se proteže sjeverozapadno, uđe u lakši dio smjera i njim spusti do doline, ili da se nastavi istim grebenom do prvog mogućeg prolaza s desne strane i njime se spusti u dolinu, a iz nje istim putem nazad u selo 2 sata.

Napomena za sve smjerove: Penju se isključivo pod zimskim uvjetima (snijeg i led). Ljeti su također zanimljivi, ali ne penjački.

ZAPADNA STRANA MAGLICA

Prvi penjali: Branimir Maltarić i Muhamed Sišić, AO »Sarajevo«, 6. 1. 1974. godine.

Pristup: Od Tjentišta markiranim putem preko Dragoš sedla i Prijedorca do pod samu zapadnu stijenu Maglića oko 5 sati. Kolima se put znatno skraći jer postoji cesta do Prijedorca. Tu se može bivakovati u stočarskim katuvinama (stanovima).

Opis: Preko velikog snježnika (ljeti slijep) do njegovog najuzleg dijela. Odatle prijeći u krajnju desnu žlijebinu do pod samu stijenu. Dalje stalno uz stijenu snježnim jezikom dokle je moguće. S kraja snježnog jezika prijeći lijevo kroz stijenu do snijega (20 metara težina IV), a onda opet desno do kraja snježne plohe. Odatle lijevo zasmeđenom žlijebinom pod sam izlaz. Izlaz je kroz zasmeđene i zaledene pukotine i kamine (težina IV, 40 metara) do na sam vrh.

Silaz: Najsigurnije i najlakše doći na Prijedorac je istim putem kroz smjer, oko 3 sata.

Ocjena: Dužina oko 1100 metara. Vrijeme penjanja 4 sata. Za prve penjače težina II, III i oko 60 metara IV.

Napomena: Orientacija lagana, posebno paziti na prvoj priječini ulijevu i u izlaznim pukotinama. Nagibi u snijegu kreću se i preko 60 stepeni.

»ORUŽARSKI SMJER« U CRVENIM GREDAMA NA DURMITORU

Prvi penjali: Željko Jelenić i Slavko Godec, AO PD »Željezničar« Zagreb, 28. 7. 1971.

Pristup: Markiranim putem od Crnog jezera preko Zmijskih jezera kroz šumu pod stijenu, po sijaru 1760 m n/m.

Opis: Po grebenu ravno gore između dva sijara (1795 m). Po polici na lijevoj strani grebena 20 m, a zatim gore po pukotini djelomično obrasloj travom (1805 m). Direktno po grebenu 30 m, zatim malom policom sa lijeve strane, pa malim kaminom do travnate koso položene police (1820 m). Gore žlijebom, pa preko malog previsa do police i opet preko previsa do klekovine (1840 m). Gore desno po žlijebu, zatim lijevo 10 m, gore lijevo na desnu stranu kamina (1868 m). Preko previsa desno gore na travnatu livadu (1900 m).

Silaz: Preko grebena utabanim puteljkom na Zmijska jezera.

Ocjena: III sa detaljima IV; vrijeme penjanja 2,50 sata; visina 140 m; duljina cca 200 m; eksponirano i veoma kršljivo.

Orijentacisti

NATJECANJE BEOGRADSKOG PD »21. MAJ«

Povodom Dana mladosti i 25. godina rada fabrike motora »21. maj« održano je 19. 5. 1974. veoma uspjelo plaminarsko orijentaciono takmičenje na terenima Miljakovca, Resnika, Rakovice i Kijevo. Sudjelovalo je 18 ekipa iz Srbije i Vojvodine. Među učensticima nalazila se ekipa PSD »Čelik«, prošlogodišnji prvak Srbije i Jugoslavije. Staza je bila duga 18 km i imala je pet kontrolnih tačaka s ukupnom visinskom razlikom od 800 metara. Start i cilj bio je ispred fabrike motora »21. maj«. Pored zadatka iz orijentacije ekipu su rješavale zadatke iz prve pomoći, gorske službe spasavanja i streljaštva. Staza je bila veoma teška, s obzirom na raskrsnašenost i pošumljenost terena, a vrijeme za koje su trebale ekipi stići na cilj bilo je ograničeno.

Plasman ekipa: 1. »Stražilovo« — Sr. Karlovci, 2. »Čelik« II — Smederevo, 3. »Pobeda« I — Beograd 4. »Pobeda« II — Beograd, 5. »Čelik« III — Smederevo itd.

Organizacija natjecanja bila je veoma dobra, a većina ekipa je pokazala veliko znanje. Prve tri ekipe dobile su skromne nagrade, a pobednička ukusan pehar.

Miladin Radović

ORIJENTACIJSKO NATJECANJE »VUGROVEC 74«

U nedjelju 26. svibnja 1974. održano je u čast stote obljetnice hrvatskog planinarstva i Dana mlađosti IX. orijentacijsko natjecanje »Vugrovec 74« u organizaciji PD »Sljeme« iz Zagreba. Natjecanje je momčadom a već po tradiciji se održava u okolini sela Vugrovaca ispod istočnog dijela Medvednice u konkurenčiji članova, članica i pionira.

Za natjecanje se prijavilo 15 muških momčadi (startalo 12), 7 ženskih (7) i 8 pionirskih (5).

Za članove i članice stazu su postavili A. Kulaš (PD »Visočica« — Gospić) i S. Pavlić (PD »Sljeme« — Zagreb) a za pionire Miro Žunić (PD »Sljeme« — Zagreb).

U konkurenčiji članova pobijedila je momčad Sljeme I (Zagreb) s voditeljem M. Žunićem. Druga je bila »Ravna Gora« iz Varaždina s voditeljem Z. Smerkeom, a treća Zagreb-Matica sa D. Sakarom.

Pobjedu u konkurenčiji članica odnijela je momčad »Sljeme I« s voditeljicom N. Abramović, drugo mjesto pripalo je »Vihoru« (Zagreb) s V. Grossom na čelu, a treće »Sljemu IV« s voditeljicom Senfer.

Dok je cijelu stazu prešlo samo šest momčadi članova i dvije ekipe članica, pioniri su bili mnogo uspješniji. Oni su stazu savladali svi. Nadaju se da će i u budućnosti biti tako uspješni. Steta je, međutim, da su se natjecali samo pioniri PD »Sljeme« dok se istovremeno u neposrednoj blizini (na Lipi-Rogu) održavalo isto takvo natjecanje pionira PD »Lipa« iz Sesveta Možda bi se boljom suradnjom POZ, PSH i društava moglo izbjegći ovakvo udvostručavanje i zatvaranje u usko lokalno mreže.

Prvi na cilj su stigli pioniri »Sljeme II« (Đorđević, Tropšek, Krizmanić), drugi »Sljeme III« (Tomić, Tropšek, Rister), a treći »Sljeme V« (Bukvić, Mesarčić, Čičić).

Natjecanje je potpuno uspjelo što svjedoči i činjenica da nije bilo niti jednog prigovora. Predsjednik POZ-a Ivo Stok predao je natjecateljima zaslужene nagrade kod proglašenja rezultata natjecanja.

Antun Kulaš

ORIJENTACIJSKO NATJECANJE PIONIRA PD »LIPA«

Povodom Dana mlađosti, a u čast stote obljetnice hrvatskog planinarstva, PD »Lipa« iz Sesveta organiziralo je tečaj i održalo natjecanje u planinarskoj orijentaciji za pionire-članice Osnovne škole »Marijan Badel« u Sesvetama.

Akciju za tečaj je pokrenulo PD »Lipa« a pomoći su mu pružili nekoliko nastavnika škole. Financijsku pomoći za održavanje tečaja i natjecanja dao je SOFK mjeseta.

Završni dio tečaja za pionire bilo je planinarsko orijentacijsko natjecanje na terenima oko planinarskog doma »Lipa« pod Rogom na dan 26. svibnja 1974. Natjecanje je uključivalo tri discipline: povijest planinarstva, prvu pomoći i orijentaciju pa je održano pod nazivom »Provjeravanje planinarskih sposobnosti«. Postavljajući staze i ispitivači bijahu već poznati planinarski radnici PD »Lipa«, Rukavina (predsjednik društva) i Fabijančić (potpredsjednik) koji ponijeće i najveći dio tereta organizacije tečaja i natjecanja.

Na natjecanju je sudjelovalo osam grupa (trojici) pionira na stazi dugoj 5 km, s 4 kontrolne točke. Sve su prešle cijeli stazu. Nakon toga su pojedinačno odgovarali na pitanja iz povijesti planinarstva i prve pomoći. Svi su, kako kažu ispitivači, pokazali primjerno znanje, a naročito su se istakli Guja, Crnčević i Blažinović koji zauzeće tri prva mjesta. Slučajno, oni bijahu i članovi pobjedničke grupe u orientaciji.

Nakon uspješno okončanog natjecanja svi natjecatelji dobile su spomenice a trojica najboljih još i posebne darove (kao pojedinci a ne kao grupa).

Sigurno je PD »Lipa« ovim pothvatom dodala još jedan svojim dosadašnjim uspjesima.

Antun Kulaš

VI. TROFEJ »TUHOBIĆ«

19. V 1974. godine na padinama Učke održano je orijentacijsko natjecanje pod naslovom VI. trofej »Tuhobić« a uz jubilarnu 100-godišnjicu organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji, te 10-godišnjicu osnivanja Planinarskog društva, »Tuhobić«. Da ovo već tradicionalno natjecanje mladih postaje jedno od najmasovnijih u ovom kraju pokazuje i veliki broj učesnika.

Ove godine prijavljeno je za natjecanje 97 ekipa iz Rijeke, Samobora i Varaždina što je premašilo sve očekivanja. Natjecanje je održano po lijepon vremenu u pet kategorija: pioniri, pionirke, omladinci, omladinka, stariji omladinci. Stazu je značajki postavio veteran planinarstva među mladima prof. Veljko Brešan sa svojim pomoćnicima Miloradom Prijićem i Vojkom Obersnelom. Osiguranje staze provodila je stanica GSS. Plasman po kategorijama: prvi među pionirima i ujedno prelazni trofej PD »Torpedo«; drugi PD »Kamenjak«, a treći PD »Tuhobić«.

Pionirke: prvi PD »Tuhobić«, drugi PD »Tuhobić«, treći ekipa SSD »Bobijevo«.

Omladinci: sva tri prva mjesta osvojile su ekippe PD »Tuhobić«.

Omladinkе: prvo mjesto i prelazni trofej PD »Tuhobić«, druge »Gornja Vežica«, a treće PD »Japecić«.

U kategoriji stariji omladinci (18-25 god.) prvi je PD »Tuhobić«, druga »Ravna Gora«, treći »PD Tuhobić«.

U svakoj kategoriji dodjeljuje se prelazni trofej te za prvo mjesto zlatna, drugo srebrena, treće brončana plaketa. Četvrti mjesto donosi pobjedničkoj ekipi diplomu.

Speleologija

RONJENJE U SIFONU ŠPILJE TOUNJCICE

Dana 9. lipnja 1973. godine izvršeno je ronjenje u sifonu spilje Tounjčice kod Tounja. Ovo ronjenje organizirao je speleološki odsjek PD Sveučilišta »Velebit« iz Zagreba, i Društvo za podvodne sportove iz Zagreba (DPS Zagreb).

Nakon transporta opreme do ulaza u špilju i glavne pripreme na ulazu, materijal je dopremljen do sifonskog jezera na kraju glavnog sifonskog kanala udaljenog oko 180 m od ulaza. Tu je započeo glavni dio akcije. Temperatura vode iznosila je 9°C. Fotografska ekipa snimala je s obale i iz čamca s jezera tok ovog delikatnog pothvata.

U prvom pokušaju ronili su Slobodan Macura, ronilac instruktor iz DPS-a, i Hrvoje Malinar, ronilac I kategorije i speleološki instruktor iz »Velebita«. Na obali jezera bila su u pripremi četiri rezervna roniloca. Macura, navezan na telefonski kabel, ronio je prvi, a za njim Malinar koji je s karabinerom bio zakvaćen na kabel. Voda u sifonu nije bila naročito bistra, ali s porastom dubine bila je sve bistrinja. I na dubini od 33 m dokle je Macura dopro, bila je potpuno prozirna. Tu sifon ide praktički okomito u dubinu. Malinar, koji se krećao za prvim roniocem, našao je na dubini od 16 m na jedan odvojak sifona i tu je sačekao Macuru da povratka. Obojica su izronili istovremeno. Slijedio je predah i priprema za drugi pokušaj u kojem su ronili Macura i Igor Semenov, takoder instruktor iz DPS-a. Voda se od prvog ronjenja bila zamutila, što je jako otežavalo kretanje, te su došli do dubine od 27 m i vratili se jer nisu ništa vidjeli.

U ovoj probnoj akciji ronjenja doprlo se do dubine od 33 m, a oko 40 do 45 m u dužinu. Time je stecen uvid u morfologiju sifona i iskustvo koje će koristiti u drugom pokušaju. Sudionici akcije bili su veoma zadovoljni i oduševljeni tim pothvatom. Od ukupno petnaest sudionika šestorica su bili ronioći i to: dva instruktora, dva ronilaca II kategorije i dva I kategorije. Ekipa je bila opremljena sa šest aparata za ronjenje na komprimirani zrak do 200 at, strane i domaće proizvodnje, i to četiri dvobočna i dva jednobocna aparat, zatim s gumenim odijelima mokrog tipa, gume-

nim čamcem, parom malih telefona (izrade I. Kruhaka) za slučaj da se dode na drugu stranu, te drugom neophodnom ronilačkom i speleološkom opremom.

Treba napomenuti da je ovo treće ronjenje u sifonima izvršeno na području SR Hrvatske. Prvo je bilo u sifonu spilje Veternice kod Zagreba 21. lipnja 1959. Tu je Hrvoje Malinar došao do dubine od 8 m, a dalje nije mogao zbog sniženja strupa i pijeska na dnu sifona. Bruno Puharić ronio je u sifonu Urinjske spilje kod Urinja u Kvarnerskom zaljevu 26. srpnja 1963. To je bilo ustvari pokusno ronjenje bez upotrebe ronilačkog aparata, a došao je do dubine od 5 do 6 m, i time razmotrio mogućnosti za eventualno slijedeće istraživanje.

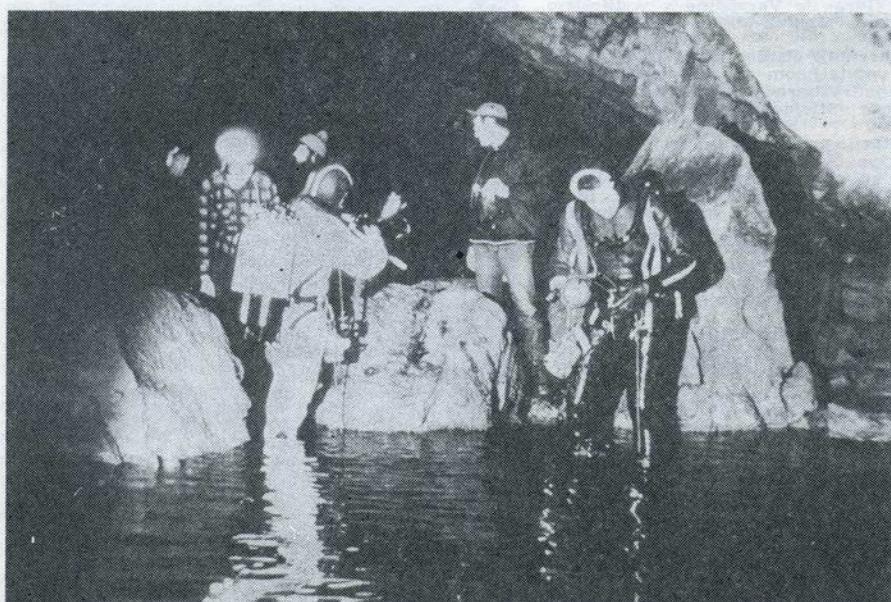
Literatura: Darko Glas: Pothvat u Veternici. Vjesnik, 4. i 5. srpnja 1959. Bruno Puharić: U sifonu Urinjske spilje. Planinarski list, god. 2, svibanj 1971, br. 2, str. 56-59.

Ing. Radovan Cepelak

Dr JOVAN PETROVIĆ: »PEČINARSTVO ZA PLANINARE«

Planinarski savez Srbije objavio je pod gornjim naslovom knjižicu, štampanu u Beogradu 1973. godine, malog džepnog formata (16,5x12 cm) s platnennim koricama, na 76 strana, sa 10 crno-bijelih fotografija i 14 skica. Predgovor knjizi je napisao predsjednik PS Srbije, Božidar Veljković, u kojem je naglasio da je djelo štampano u povodu 20-godišnjeg organiziranog speleološkog rada u okviru Planinarskog saveza Srbije. U predgovoru je također ukratko opisana biografija dra Jovana Petrovića.

Autor je knjigu podijelio u poglavljima: što je speleologija, istorijski razvoj speleologije, speleologija i njena podela, kraški proces, hidrografija i reljef u kršu, speleomorfologija, speleohidrologija, proces oburavanja i akumulacije, speleoklimatologija, speleobiologija, speleoarheologija i praktična speleologija. Sudeći po naslovu knjizice očekivalo bi se da će tu biti obradene vještine i znanja koja najviše koriste ili koja najviše trebaju znati planinari, međutim nije tako. Kao što se iz sadrža-

Sifon Tounjčice

Lijevo
Malinar
Desno Macura

ja vidi, knjižica sadrži materiju objavljenu u knjiži istog autora pod naslovom »Osnovi speleologije«, objavljenu 1968. godine u Beogradu, ali u skraćenom obliku.

Knjiga »Osnovi speleologije« pisana je više za studente Prirodoslovnog fakulteta nego za planinare-speleologe, a i »Pečinarstvo za planinare« ima isti karakter. Tu na primjer stoji, da je speleologija samo nauka, a karakteristična područja speleologije kojima se najviše bave planinari-speleolozi, nisu uopće spomenuti.

Knjižica spominje i obraduje samo ona područja speleologije, koja su vezana s nekim naukama (hidrografia, biologija, geomorfologija i dr.), dok su npr. organizacija speleologije, oprema i tehnička istraživanja, speleološka dokumentacija, spašavanja i fotografiranja, izostavljeni, kao da te aktivnosti uopće ne spadaju u speleologiju. Zbog toga naslov knjižice ne odgovara sadržaju.

Ipak treba reći da su navedena područja, iako neka u vrlo sažetom obliku, dobro obradena. Iznimku čine poglavljia »Što je speleologija« i »Praktična speleologija« iz ranije spomenutih razloga.

Kao cjelina, knjižica se preporeća svim planinarsko-speleolozima, jer su u njoj sažeto obradena sva područja speleologije, koja su vezana s prirodnim naučenjem.

Knjižica se može nabaviti u Planinarskom savezu Srbije, 11000 Beograd, Dobrinjska br. 11, Poštanski pretinac 4, uz cijenu od 10 dinara

Ing. Vladimir Božić

Alpinistika

ZAGREBAČKA ALPINISTIČKA ŠKOLA

Ovogodišnja Zagrebačka alpinistička škola održana je od 14. ožujka do 9. svibnja u organizaciji Alpinističkog odjeljka PDS »Velebit«. Prijave početka sprovedena je planska propaganda na području Zagreba, Samobora, Karlovca, Delnice i Ogulinu. Tiskani su veoma ukušni prigodni plakati, a i u zagrebačkom je tisku u nekoliko navrata pisano o Školi.

Rezultati propagande nisu izostali, tako da se upisao 21 polaznik. Svaki od njih je uplatom od 50 dinara dobio 5 metara dugačku zamku. Najviše je polaznika bilo iz PDS »Velebit« (8), zatim iz PD »Zagreb-Matica« (5), iz PD »Japetić« (4), po jedan iz PD »Željezničar«, PD »Paklenica« (na studijama u Zagrebu) i PD »Nikola Tesla«. Jedan tečajac nije bio član ni jednog planinarskog društva.

Nastava je održavana u dva oblika: teoretski i praktički. Teoretski je dio nastave održavan svakog četvrtka u prostorijama PDS »Velebit«, a praktički dio svakog vikenda u blizoj ili daljoj okolini Zagreba. Tečajci su sa svojim instruktorima vježbali na Oklju, Oštrcu, na Gorskom zrcalu na Medvednici, penjali svoje prve smjerove na Kleku, a na srednjem Velebitu osjetili čar improviziranog skloništa i spavanja u napuštenim kolibama. U Paklenici su prisustvovali Skupu alpinista Jugoslavije i tamo između 30 čovjek-smjerova. Školu je uspješno završilo 16 polaznika.

Najveći je problem škole njeno nesredeno finančiranje, pa njen sav teret pada na organizatora. Čije su materijalne mogućnosti ionako veoma skromne. Mišljenja smo da bi sva društvena javnost našeg grada trebala biti upoznata sa nužnošću jedne takve škole i sposobljavanja mladih ljudi za alpiniste i buduće članove Gorske službe spasavanja, pa da se onda svi zaинтересirani činiovi slože u pomoći Zagrebačkoj alpinističkoj školi!

ne samo njoj, nego i ostalim alpinističkim školama koje se organiziraju.

Voditelj škole bio je ing. Jerko Kirišić.

SKUP ALPINISTA JUGOSLAVIJE »PAKLENICA '74«

Ovogodišnji prvosvibanjski skup alpinista »Paklenica '74« u organizaciji AO PDS »Velebit«, a pod pokroviteljstvom Komisije za alpinizam PSH i Planinarskog odbora grada Zagreba, trajao je od 27. travnja do 5. svibnja. Skup alpinista u kanjonu Velike Paklenice postao je danas najveći i jedini skup alpinista u Jugoslaviji, a ne smjemo zaboraviti ni međunarodni ugled koji Paklenica uživa. Posljednjih godina redovite su posjete alpinista iz Austrije i Danske.

Sudionici ovogodišnjeg Skupa bili su iz 23 odsjeka. Unatoč veoma lošem vremenu, Skup je bio rekordan po broju sudionika. Na području Anića Luke bilo je 89 satora sa 214 sudionika, mnogi od njih vrhunske kvalitete, što se vidi i po težini ispenjanih smjerova. Ispenjano je oko 450 čovjek-smjerova. Napravljeno je i 5 prvenstvenih uspona, od toga dva maksimalne teškoće:

— varijantu koja povezuje Mosoraški smjer i Klin ispenjali su Ante Bedalov i Mario Ivanišević, članovi AO PD »Mosor«;

— smjer »Forma viba« (po kamnu lijevo od okna) (VI, A), ispenjali su Igor Gali i Matevž Suhaj, članovi AO iz Ljubljane.

Za vrijeme Skupa dežurstvo GSS je vršila stanicu Zagreb. Na samom Skupu je organizator dijelio fotokopije opisa penjačkih smjerova i davao sve obavijesti. Organizaciju Skupa ove su godine ne vodili Krešo Štorec i Milan Matovina. I ovaj je skup organiziran na zadovoljstvo prisutnih.

Predsjednik PDS »Velebit«
Milan Matovina

Vijesti

67. SAVJETOVANJE ZPP-a

U nedjelju 23. lipnja ove godine održano je na Strahinjčići redovno savjetovanje zagorskih planinarskih društava. Savjetovanju su prisustvovali delegati 17 društava Zagorja, Zagreba, Samobora i Prigorja s ukupno preko 80 članova društava, te su ujedno tako uveličali proslavu 75. obljetnice planinarskog društva »Strahinjčića« iz Krapine, koja se odražavala isti dan. Nakon razmatranja tekućih problema zaključeno je da do idućeg savjetovanja, koje će se održati početkom listopada na Velikom dolu, bude u potpunosti markirana

trasa ZPP-a. S posebnom pažnjom razmatrale su se pripreme za slet planinara Hrvatskog zagorja na Kalniku 22. rujna ove godine, koji će organizirati PD »Kalnik« iz Križevaca. Slet će biti organiziran kao obilazak puta po Kalniku u čast prvog izleta na ovu planinu, koji su 1872. godine organizirali osnivači hrvatskog planinarskog društva dr. Josip Schlosser i Ljudevit Vukotinović.

Učesnici savjetovanja zajedno s ostalim planinarkama nastavili su sa slavljem jubileja domaćina iz Krapine.

Cvjetko Scštarić

IV IZLOŽBA PLANINARSKE I ALPINISTIČKE FOTOGRAFIJE U VARAŽDINU

U organizaciji PD »Ravna gora« u Varaždinu je od 25. veljače do 3. ožujka održana IV. izložba planinarske i alpinističke fotografije uz sudjelovanje 57 autora, što su izložili 150 fotografija. Konkurenca za ovu izložbu bila je vrlo jaka, tako da je spomenuti broj fotografija izabran od prispjelih 620 radova.

Stručni žiri izabrao je kao prve tri najbolje planinarske fotografije planinara Milana Roperta iz Lesca (PD »Radovaljica«), te Janeza Korošina i Stane Kvaternika iz Ljubljane. Još 12 autora uspješnih fotografija nagradeno je posebnim diplomama.

Za najbolju alpinističku fotografiju izabran je rad Jelke Simončić iz Ljubljane, dok je drugo mjesto osvojio Mac Komac iz Ljubljane, a treće Milan Ropert iz Lesca. Ovaj planinar iz Slovenije bio je najuspješniji i u konkurenčiji kolor-fotografiji, gdje je osvojio prvo mjesto, dok je drugo i treće mjesto osvojio Srećko Božičević iz Zagreba.

Nagradu publike za najbolju fotografiju izložbe dobila je Vladimira Horvat, članica PD »Ravna gora« iz Varaždina.

Ovu izložbu, na čijoj se organizaciji najviše založio potpredsjednik PD »Ravna gora« — ing. Smerke Zlatko, posvetili su varaždinski planinari proslavlji 100-te obljetnice planinarstva u Hrvatskoj.

T. Durić

NOVOSADSKI PLANINARI PENZIONERI NA SUVOBORSKOM RAJCU

Veća grupa planinara penzionera posjetila je od 7. do 9. juna Suveborški Rajac i tom prilikom je učinila tamo trodnevnu posjetu planinarama beogradskog društva »Pobeda«. Tom prilikom su beogradski planinari vodili novosadske planinare po okolnim planinama i vrhovima Rajca, Suvobora, Dobre Vode i dr.

Domaćini beogradski planinari društva »Pobeda«, učinili su sve, da novosadski planinari ova tri dana prijatno provedu. Prijedili su im i druarsko veće u planinarskom domu na Rajcu uz planinarske veselje

Novica Čirić, Novi Sad

JUBILARNA SKUPŠTINA PD »PLANINAR« VO-GOSCA

U Radničkom domu u Vogošći 29. maja 1974. godine održana je XIX godišnja skupština PD »Planinar«. Ovom jubilarnom skupštini, istima, održana je sa izvjesnim zakašnjenjem, društvo je na svečan način obilježilo 20 godina svoga postojanja. Skupštini su prisustvovali i brojni gosti, između ostalih i drug Abaz Deronja, generalni direktor UNIS-a i član CK SK BiH, predsjednik PS BiH i mnogi drugi.

U novi upravni odbor izabранo je 27 članova na čelu sa ing. Milenkom Milovanovićem. Za počasnog predsjednika izabran je Abaz Deronja. Donešen je plan rada za maredni period. Predviđeno je da se društvo ponovo aktivira i omasovi, jer je poslednjih godina sticajem raznih okolnosti zapalo u izvjesnu krizu. Data su obećanja od pojedinih radnih organizacija da će se masovno učlaniti u Društvo i aktivno raditi u njemu. Npr. predstavnik judo-kluba iz Vogošće prvi je to javno rečao na skupštini. Također na ovoj skupštini data su obećanja o finansijskoj pomoći.

Zatim je predsjednik PS BiH podijelio diplome i značake najzaslužnijim aktivistima. Tako je zlatnu značku PSJ dobio Milan Ristić, bivši dugogodišnji i zasluzni predsjednik. Zlatnu značku PS BiH dobili su: Milan Ristić, Duro Krčmar, Milenko Milovanović, Ahmet Aljić, Stojan Bosić, Klementa Ristić, Petar Rajković, Rušid Redžić, Milan Latinović, Stanoje Jovanović i Milorad Velimirović, srebrne Radivoje Radić, Božo Perković, Suljo Gusićnjac, Radoslav Raletić, Amalija Stergar, Ankica Bakula, Serđaša Popara, Branko Rudan, Branko Pavičević, Milenko Tomić, Zvonko Lakić, Rade Durašinović, Pavle Dostal, Julije Baškarada, Mihorad Kečman i Danilo Mašić, a bronzanu Zarko Mumalo, Veljko Mumalo, Miodrag Đorđević, Ivica Jarak, Pero Keča, Bojan Njegovan, Petar Karačić, Obratil Zdravko, Marković Radoslav, Rada Dostal,

Fahra Redžić, Teufik Bosnić, Vaso Mišić, Veselin Dakić, Esad Nuhović, Miroslav Tomić, Aladžin Isović, Živko Tomaš i Zdravko Vrnoga.

Stancje Jovanović

SUSRET PLANINARA LIKE I DALMACIJE

Ovogodišnji, sada već tradicionalni, susret planinara Like i Dalmacije održan je 19. svibnja kod skloništa PSH u Karlobaškim Ostarijama. Prisustvovalo je više od sto članova planinarskih društava iz Zadra, Kaštel Sućuraca, Otočca i Gospića. Ovim susretom planinari Like i Dalmacije proslavili su Dan mladosti i započeli ovogodišnju djelatnost.

Poslijе referata poslan je pozdravni brzovaj Predsjedniku Republike, a zatim su se planinari raziskali po okolnim bližim i daljim vrhovima. Tako su mnogi obišli Sladovatuč, Sadikovac, Ljubičko brdo i Filipov kuk, Kizu i Alaginac, Badanj u blizini Kubusa i Bačić kuk.

Ante Rukavina

UREDIVANJE SKLONIŠTA PSH U KARLOBAŠKIM OSTARIJAMA

Na inicijativu PSH uredena je lijeva soba u već postojećem skloništu u Karlobaškim Ostarijama (kontrolna točka VPP). U sobi je stavljen pod od vinaz pločica, na strop brodski pod, izvršeno krećenje i užidan dimnjak. PSH će nabaviti posteljinu i ostali namještaj za ovu sobu i time bi kapacitet skloništa bio 20 ležišta. Ovaj važan velebitiški planinarski punkt treba potpuno urediti jer se nalazi na asfaltnoj cesti, u blizini ljepejih predjela, s mogućnošću kraćih ugodnih izleta, a opskrbljjen je vodovodom i el. strujom. Sve troškove smosio je PSH, a radove su izvršili planinari PD »Visočica« iz Gospića dobrovoljno.

Ante Rukavina

JOSIP BAĆI IZ SARAJEVA — POZRTVOVNI SURADNIK »NASIH PLANINA«

Propagandni časopis »Naše planine«, u mnogome doprinose i pojedini saradnici. Ovdje bismo se osvrnuli na dugogodišnji rad jednog od tih saradnika iz Sarajeva, Josipa Baćija.

Iako on rijetko sam piše o ljepotama bosanskih planina, ipak to osjećamo u njegovim člancima na poseban način. Osvrnimo se samo na neke od njih, kao »Planinari i pas« (NP br. 1-2/71) i »Gostoprivrstvo bosanskih gorštaka« (NP br. 7-8/73), pa ćemo osjetiti kako on proživjava boravak u planinama. Kao pišac o pojedinih planinarskim aktivnostima ma on ne iznosi podatke samo statistički, nego uvijek daje određeni sadržaj i zaključak. Sjetimo se njegovoga opisa »Sijelo na Liscu« (NP br. 1-2/72). Možda je to nekome izgledalo kao obična vijest o održanom sijelu, no on je vrlo slikovito iznio tok sijela, a istodobno nenametljivo utkao i opisao lik jednog planinara seniora, »tatua Kreka«. On rado piše o onim tihim, nečujnim, a neumornim planinarskim crvima. Niž njegovih vijesti kao i obradeni bibliografski podaci o planinama u Bosni i Hercegovini (NP br. 7-8/73) predstavljaju svačak određenu vrijednost, pogotovo kada se zna da i planinari iz BiH proslavljaju u ovim godinama svoj jubilej.

Ne samo da sam piše, nego na određen način potiče na taj rad i ostale planinare. Tako smo, zahvaljujući njemu, nedavno imali priliku da objavimo članak nekada stalnog saradnika NP, Drage Entrauta (NP br. 1-274), kao i niz članaka Drage Entrautea o predratnom planinarenju u Bosni i Hercegovini. Sve to radi s određenim ciljem, da korisno posluži za historijsku građu o planinarstvu u BiH.

Osim toga kroz protekli period uredništvo NP primilo je od njega priličan broj vrlo uspješnih klijšaja, koje je dao izraditi tako da troškove nije smosio časopis. Sve te slike odnosno klijšaji danas imaju i svoju arhivsku vrijednost, a povremeno se objavljaju u NP. Zahvaljujemo se drugu Josipu, želimo mu mnogo uspjeha, želimo da na tom putu ne ostane usamljen i da NP nadu i u drugim mjestima ovakve saradnike.

Urednik

Slijedeći četvrti nastavak i konac »Povijesti hrvatskog planinarstva« prof. dra Vladimira Blaškovića

zadnjih dana na Lelivoj vojsci učestvovali su i hrvatski planinari i drugi članovi HPD-a. U sklopu ovog događaja i predstavljanja novog doma Hrvatskog planinarskog društva u Velebitu, održan je i veliki miting u kojem je prisustvovao i hrvatski predstavnik u Španiji, dr. Ivan Gojtan.

Dr Ivan Gojtan (1869—1939), odvjetnik iz Gospića, četvrt stoljeća predsjednik HPD »Visočica«, neumorni propagator velebitskog planinarstva i izgradnje pl. kuća na toj planini; HPD-u poklon dvije kuće na Velebitu; njegovo ime nosi pl. dom na Visočici

I — krenulo je. HPD je prebrodilo prvu ozbiljniju društvenu krizu.

Reorganizacija HPD-a godine 1910. doskora je okrunjena osobitim dogadjajem u povijesti hrvatskoga planinarstva. Neposredno kraj stare gradske kuće na Sljemenu otpočela je gradnja nove planinarske kuće, ali tako, da je sa starom kućom predstavljala skladnu građevinsku cjelinu. Bilo je to opet jedno od lucidnih građevinskih rješenja majstora svoga zanata inženjera Lenuci. Građevinski su radovi napreduvali ubrzano i godine 1912. HPD je proslavilo otvorene svog vlastitog doma na medvedničkom Sljemenu. Bio je to neosporno velik i značajan društveni događaj, koji je svesrdno pozdravila cijelokupna zagrebačka i ostala hrvatska kulturna javnost. Naknadnim još nekim manjim radovima i upotpunjnjem unutrašnjih uređaja dom je do godine 1914. bio potpuno dovršen i planinarski funkcionalno ponajbolje opremljen. Ukupni su troškovi iznosili 22.000 kruna.

Prestalo je sustanarstvo u gradskoj sljemenskoj kući i HPD je napokon imalo svoju kuću, svoj dom i »svoju slobodnicu« bez ikakva i ičijeg suvlasništva. Valja reći, zdušno je tome kumovao predsjednik društva Miroslav grof Kulmer. Ali — jedno veliko ali: bez upornosti, neka je slobodno reći, bez tvrdoglave zagorske upornosti popularnoga i od milja zvanoga »japice«, profesora Josipa Pasarića i njegova prisnog suradnika, planinarskog druga, prijatelja i kolege u profesorskoj zbornici zagrebačke klasične gornjogradske gimnazije, profesora Vjekoslava Novotnoga, bez njih ne bi došlo ni do smirivanja u HPD-u, ni do korisne reorganizacije društva, ni do tada nije izgradnje planinarskoga doma na Sljemenu. To je njihova povjesna zasluga u našem planinarstvu.

Godine 1914., neposredno pred izbijanje prvog svjetskog rata, kad se još nije ni naslućivalo da će Sarajevom odjeknuti revolverski meci Gavrila Principa i Evropa se doskora naći u pandemonijalnom zagrljaju prvog svjetskog rata, broj članova HPD-a porastao je na 900, skupni se izleti održavaju red-

vito, društveni časopis »Hrvatski planinar« izlazi redovito i ne kao »podstanar« obzoraškog »Vijenca«. Sve je na najboljem putu društvenog rada i napretka.

Osim Hrvatskog planinarskog društva i njegovih podružnica i povjereništava širom domovine, prije prvog svjetskog rata postojalo je u Hrvatskoj još nekoliko samostalnih planinarskih organizacija. Tri takova društva postojala su u jadranskom primorskom pojusu, jedno u Slavoniji. U Zadru je postojalo **Planinarsko i turističko društvo »Liburnia«**, na Sušaku je djelovalo **Primorsko planinarsko društvo**, na Rijeci je već podosta rano osnovan **Alpinisti (ili planinarski) klub Riječana** (Club alpino Fiumano), a u Osijeku su se prijatelji planina okupili u **Planinarskom društvu »Bršljan«**.

Pripomenuti je, da o radu tih društava postoje (zasad barem) samo djelomično vjerodostojni podaci te prilično mršava povjesna grada i ostala relevantna dokumentacija. Ono što se do danas sačuvalo i što nam je pri ruci u nekim je pojedinostima nejasno ili kontradiktorno. Zbog toga se u prikazu tih društava najprije služimo sažetim historiografskim zapisom prof. Josipa Pasarića, kako ga je objavio u kumulativnom prikazu hrvatskoga planinarstva prigodom pedesete obljetnice i jubilarne svečanosti Hrvatskog planinarskog društva 1924. u Zagrebu upotpunjujući te starije zapise novim bilješkama i podacima. Pasarić je tada napisao (novi podaci s relevantnijim umecima označeni su u zagradama):

»Samostalno Primorsko planinarsko društvo na Sušaku, osnovano je u siječnju g. 1897.,« (na drugom je mjestu Pasarić naveo točan dan osnutka društva: 31. siječnja 1897) »brojilo je iste godine 89 članova i priredilo više izleta na primorske planine, pa je g. 1898. stupilo u bliži saobraćaj s HPD i među svojim članovima širilo društveno glasilo »Hrvatski planinar«. Snovalo je izdati i popularan spis o Hrvatskom Primorju i Istri i u tom smjeru nastavilo rad do g. 1903., kad je prestalo djelovati.«

»Gotovo u isto doba ustrojeno je planinarsko društvo »Bršljan« u Osijeku, koje je stajalo u dopisivanju s HPD u Zagrebu i priređivalo izlete obično u Orahovicu, na Krndiju, Papuk i u Jankovac kraj Požege. I ono je bilo kratkoga vijeka, valjada poradi nehaja članova.« Dakle, prilično šturi podaci o radu tih dvaju društava. Prikaz rada Zadrana nešto je potpuniji. U njemu je rečeno:

»U Zadru je po uzoru austrijskih planinarskih udruženja prije 22 godine osnovano planinarsko društvo »Liburnia« s poluslužbenim značajem i s poglavitom zadaćom promicanja prometa stranaca u Dalmaciji i u južnom Velebitu.« (Tako objavljen podatak upućuje na zaključak, da je to društvo osnovano godine 1902. Međutim, to nije točno. Postoji vjerodostojna dokumentacija, da je Planinsko i turističko društvo »Liburnia« u Zadru osnovano u srpnju 1899. Promakla se i omaška u imenovanju ili nazivu društva, što je možda i lapsus calami.) »Društvo je preuređilo za planinarske svrhe samostan na otoku Pašmanu i Kaštel sv. Mihovila na Uljanu, priredilo više izleta na Velebit, Dinaru, Mosor, dalo izraditi velik broj diapositiva o Dalmaciji u svrhu propagande u inostranom svijetu, izdalo monografiju o Mosoru od člana Alfonsa Pavića u tri jezika (hrvatski, njemački, talijanski) sa panoratom Mosora od društvenog odbornika Cirila Ivekovića, sadašnjeg profesora visoke tehničke škole u Zagrebu, markiralo putove na Velebit s dalmatinske strane i stajalo u svezi s HPD sve do svjetskog rata.«⁹⁰⁾

90) Josip Pasarić, sto djelo kao pod 33, str. 140. — U ovome citatu spomenuti autor Pavić je: **Alfons Pavich Pfauenthal**, zapravo odnarođeni Poljičanin, koji je u Zadru bio na veoma istaknutoj upravno-političkoj funkciji carskog i kraljevskog podnamjesnika za Dalmaciju.

-rib gozolitatu i posjetomina ognjotima mreža oblikujući učinkovito
elvnuču slijesog vještaču sa tribinom na kojoj je od stoljeća
-e mali i veliki planinari mit i
hod evropski smrževi povezani s
-rib ovog crnogorac ili intelektualno
-jedost dugo zaslužujući
-jednost dugo zaslužujući

Prof. Josip Pasarić (1860—1937), književnik, publicist, predsjednik HPD-a 1925—1933, planinarski pisac, urednik »Hrvatskog planinara«, poznat pod popularnim nadimkom »Japica«, markantna ličnost hrvatskog planinarstva u međunarodnom razdoblju, vrstan organizator društvenog rada i brojnih izleta

Na drugom mjestu Pasarić je još napisao: »Za vrijeme rata djelovanje je »Liburnije« obustavljeno, a poslije rata obnova joj je onemogućena talijanskom okupacijom Zadra. U analima hrvatskoga planinarstva ostaje joj trajna uspomena radi njezinih zasluga za podizanje planinarskih uredbi u Dalmaciji, napose na južnom Velebitu.«⁹¹ (Istaknuto potcrtao V. B.)

Uz ovu točnu i pregnantnu završnu konstataciju i karakterizaciju prof. Pasarića o društvenom značenju zadarske planinarske organizacije, potrebno je upotpuniti podatke o »Liburniji« slijedećim citatima i primjedbama. Ponajprije, u posljednjem broju četvrtoga godišta »Hrvatskog planinara« (god. 1901) prvi potpredsjednik i kasnije predsjednik tog društva **Lavoslav Golf** objavio je veoma zanimljiv opširan izvještaj o radu planinarskog i turističkog društva »Liburnia« u Zadru, iz koga izvještaja navodimo nekoliko ulomaka.

»Različite i mnogobrojne prirodne krasote Dalmacije, koje na žalost nijesu dovoljno poznate niti u pokrajini, a kamo li van iste — pomanjkanje ikakve brige i zanimanja za planinarstvo i turistiku u Dalmaciji, te živa želja, da se i u ovoj zemlji štogod učini na tom do sada sasvim zanemarenom polju — to je potaknulo nekoliko prijatelja prirode, da ustanove društvo za promicanje planinarstva i turistike u Dalmaciji, te da se i na ovaj način štogod doprinese na uhar saobraćaju stranaca oko čega nastoje različiti čimbenici.

Na brzu ruku sastavljeni promicateljni odbor satojeći od 20 članova utemeljitelja, prihvatio je osnovu društvenih pravila izrađenih od c. kr. kotarskog poglavara Lavoslava Golfa (dakle od autora ovog izvještaja), »te ih je dne 5. srpnja 1899. prikazao c. kr. namjestništvu u Zadru, koje je otpisom dne 12. srpnja 1899. br 21060 izjavilo, da pozivom na § 6 zakona o udruživanju od dne 15. stud. 1867., državni zakon-

91) **Josip Pasarić**, Planinarska društva u Hrvatskoj; Hrvatski planinar, god. XVIII, br. 3, str. 44; Zagreb, 1922.

ski list, br. 135. ne nalazi da zabrani ustrojenje planinarskog i turističkog društva »Liburnia« sa sjedištem u Zadru na temelju podastrtih pravila.

Dne 8. srpnja 1899. sastali su se članovi **promicateljnog odbora** te su potpisali društvene dionice i tim postali članovi utemeljitelji. Dne 24. srpnja 1899. bi održana prva glavna skupština društva pod predsjedanjem gosp. **Lavoslava Golfa**. U ovoj skupštini bi izabранo prvo društveno upraviteljstvo sastavljenko kako slijedi: Predsjednik: **Alfonz conte Borelli Vranjski**. Podpredsjednik: Lavoslav Golf. Tajnik: prof. Luka Jelić. Blagajnik: Kosta Neumayer. Odbornici: gosp. Oswald Bettali, Rikard pl. Rodolitsch, Marko Niseteo, Petar Andrović, Ludovik Hočevar i Ferdinand Tepper.⁹²

Pasarićeva oznaka poluslužbenom značaju društva nije bila pogrešna i neka je još samo malčice nadopuni konstatacija, da je prvi službeni predsjednik društva, Alfons Borelli, bio potomak znamenite feudalne talijanske porodice Borelli, koja se u Dalmaciju doselila iz Bologne krajem 17. stoljeća, a mletačka joj republika dala 1752. plemički naslov »conte« i pridjevak Vranski. Članovi te obitelji isticali su se kao zadrti protivnici sjedinjenja Dalmacije s ostalom Hrvatskom, što se naročito odrazilo u proširenom austrijskom carevinskom vijeću, u Beču, 26. studenoga 1860, kad je Manfred conte Borelli ogorenio ustao protiv govora Strossmayerova o samostalnosti Hrvatske i prijedloga Ambroza Vranicanija, koji je tražio pripojenje Dalmacije Hrvatskoj. Borelli je ipak priznavao, da je »u Dalmaciji velika većina naroda po jeziku, duhu i srcu hrvatska«.⁹³

Bez obzira na talijansko protivhrvatski politički stav plemičke obitelji Borelli, objektivno valja reći, da je PTD »Liburnia« osim naprijed već utvrđenih »zasluga za podizanje planinarskih uredaba u Dalmaciji« (Pasarić) značajno još po intenzivnoj svojoj speleološkoj djelatnosti.

Ispravljajući u »Našim planinama« ranije podatke o prvoj hrvatskoj speleološkoj organizaciji, sveučilišni docent dr Željko Poljak objavio je dokumentarno važne izvode iz brošure Lavoslava Golfa »Razvoj turizma, planinarstva, saobraćaja putnika u Dalmaciji« što ju je izdalo godine 1929. u Splitu **Primorsko planinarsko društvo »Dinara«**, nasljednik »Liburnije« prigodom 30-godišnjice osnutka zadarskog društva. Iz objavljenih izvoda saznajemo, da je zadarska »Liburnija« već **13. kolovoza 1900.** uputila ekspediciju speleologa na istraživanje pećinskog (ili spiljskog) objekta Strašna peć kod Savra na Dugom otoku.

Društvena speleološka ekspedicija boravila je u srpnju 1903. na školju Garmenjaku kod Telašćice. Prije toga, već »godine 1900. bila je iako ne otkrivena ali sigurno prvi put istražena špilja Vranjača kod Kotlenica (Dugopolje) ispod Mosora od članova« zadarskog »speleološkog odsjeka pod vodstvom tadašnjeg člana uprave Don Luke Jelića«.

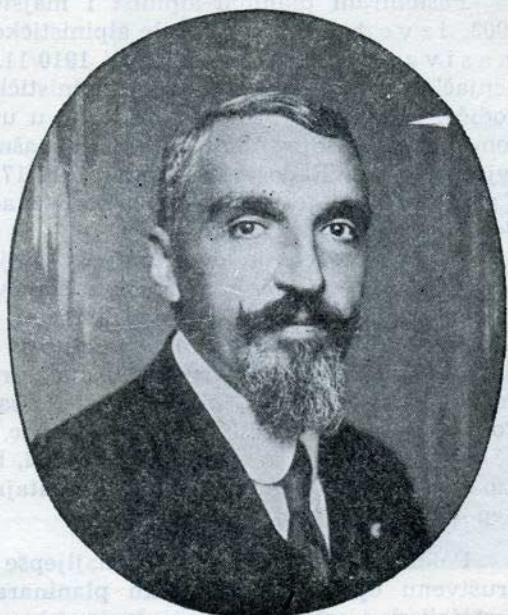
»Obaše su se još i razne druge veće ili manje špilje kao u Vrlici, Marini kod Rogoznice, Kistanju i u Paklenici na Velebitu špilja zvana **Mahnita pećina...** Za speleološki rad naše je društvo već u početku nabavilo potpuni inventar kao ljestve od drva i konopa u duljini 60 metara, acetilenske svjetiljke, lopate, maškline itd. tako da su se istraživanja špilja mogla uspješno i stručno provođati.« Posebno je zanimljiv podatak, da je predsjednik društva

92) **Lavoslav Golf**, Glavni izvještaj o radu planinskog i turističkog društva »Liburnia« u Zadru; Hrvatski planinar, god. IV, br. 12, str. 138–141; Zagreb, 1901.

93) **Grga Novak**, Borelli Vranski Manfred; Hrvatska enciklopedija, svezak III, str. 81; Zagreb, 1942.

šibog je divoboski smrštev zelenim
njibog u sreću odnje-odnjenim
stibsa smiljefoti u leti osm. 11. 1911.
Sed tihom je bilo libočestje jednog
člana u dva dana i dva dana
govorom omladine (zvaničnosti) O početku
izstavljanja članova hrvatskega

**Dr Ivan Krajač (1877—1943), od-
vjetnik i političar, alpinist i pla-
ninarski pisac, kao predsjednik
HPD-a započeo neobičnom ener-
gijom planinarsku obradu naših
planina, planinarstvu nastojao da-
ti kulturnu sadržinu i obilježje,
kao ministar pomogao mnoge pl-
akcije i investicije; njegovim im-
enom nazvana pl. kuća na Vučjaku
u Velebitu 1927. godine**

(a to je bio sam pisac brošure L. Golf) 25 godina čuvaо u spiljama pronađene dragocjene nalaze. »Dva puta prikazali su mu se odaslanici dvorskog prirodopisnog muzeja u Beču moleći da im se ustupe ovi predmeti makar uz dobru nagradu .. Nakon osnutka prirodopisnog muzeja na Marjanu u Splitu uvjerivši da se da je opstanak muzeja osiguran, predati su petrefakti upravi muzeja bez ikakve naknade te se sada tamo čuvaju.« Poljak opravdano i logično zaključuje, da je postojanje speleološke organizacije u okviru »Liburnijek u Zadru već godine 1900. neprijeporno, pa speleološki odsjek zadarskog planinarskog društva treba smatrati do danas poznatom prvom hrvatskom speleološkom organizacijom.⁹⁴

Kad ne bi postojalo ništa drugo, već sama ta društveno korisna i potrebna djelatnost zavređuje i opravdava ovaj opširniji prikaz zadarskog Planinarskog i turističkog društva »Liburnia«.

Club alpino Italiano, Sezione di Fiume; Da 1885 al 1919: Club alpino Fiumano — tako mu glasi njegova talijanska oznaka, ili u hrvatskom prijevodu: Alpinski (= planinarski) klub Talijsana, Sekcija Rijeka; Od 1885. do 1919. Alpinski (= planinarski) klub Riječana. Termin klub slobodno bismo preveli: društvo. Budući da CAI ne nosi nikakave oznake prema kojima bismo ga mogli uključiti pod pojmom hrvatskog planinarstva, spominjemo ga ovdje samo kao planinarsko društvo, koje je na hrvatskom narodnom području postojalo već prije devet decenija. Njegovo talijansko obilježje ne isključuje vjerojatnost i mogućnost, da su u tadašnjim životnim i društvenim uvjetima u njemu bili učlanjeni i riječki Hrvati, barem neki od njih. No to nije bitno.

Početkom ovoga stoljeća javljaju se već prvi alpinisti. Posebno istaknuto mjesto među njima zauzima eminentni zagrebački tehnolog (rođen u Velikoj Gorici nadomak Zagrebu) dr ing. Radoslav Radošević.

94) Željko Poljak, Kada je osnovana prva hrvatska speleološka organizacija; Naše planine, god. XXVI, br. 3—4, str. 54; Zagreb, 1974.

Pasionirani planinar-alpinist i majstor skijanja, Radošević je godine 1903. izvodio veoma smjele alpinističko-skijaške uspone u području masiva Mont Blanc. Zimi 1910/11. izveo je u Dolomitima sedam penjačkih uspona (po današnjoj alpinističkoj klasifikaciji oko 4-5 stupnja) bez vodiča. Boravio je i na Kavkazu, u užem području Kazbeka (s prilazom od nekadašnjeg Vladikavkaza, današnjeg Ordžonikidze). Za vrijeme prvog svjetskog rata Radošević je zimi 1916/17. bio vojnički skijaški instruktor u Tatrama, pa je tu prigodu iskorištavao i za alpinističke uspone u tatranskom gorju.⁹⁵

U prvom deceniju ovog stoljeća zalijetali su se u evropsko visoko gorje mnogi zagrebački planinari, mahom članovi HPD-a. Teže i značajnije penjačke uspone u smislu tzv. klasičnog alpinizma ostvarili su u Alpama i Dinarijima (i djelomično o tome pisali): dr Oton Kučera, dr Ivan Krajač, Mirko Bothe, Josip Pasarić, dr Marije Kiseljak, dr Nikola Kostrenčić, dr Franjo Vitaš, dr Miroslav Čačković, ing. Szavits-Nossan, ing. Aleksandar Klaic, dr Josip Poljak, Vjekoslav Cvetišić, Makso Drobac, dr Ante Pandaković, Dragutin Paulić i drugi. Bili su to primjerni alpinisti, bez formalnih alpinističkih naslova i oznaka, ali s prepunim srcem samozatajne odanosti stjenovitim i zaledenim ljetopatama planinske prirode.

Polako su se rastvarale ponajljepše perspektive za uspješnu i plodnu društvenu djelatnost hrvatskih planinara. Poslije prebrođene krize HPD-a postojali su i ostali povoljni planinarsko-radni društveni preduvjeti. Ali onda najednom: zatutnjilo je i — lom.

Otpočeo je prvi svjetski rat.

Planinarska društvena djelatnost bila je prekinuta i do daljnega je zamrla. Inter arma silent (Musae et) montani...

Treće poglavlje

RAT JE SVRŠIO — HPD OBNAVLJA RAD

Nedostaju riječi kojima bi se moglo vjerno prikazati snažnu bujicu narodnog oduševljenja i zanosa onog prijelomnog povijesnog dana **29. listopada 1918.**, kad su pravim delirijem oslobođilačke uzbudjenosti zapljenjene ulice grada odjekivale spontanim poklicima razdraganih manifestanata: dolje baba Austrija, dolje mačeha Madžarska!

Nitko nije tada pri tome pomicao na n a r o d n i austrijski ni madžarski. Glavno je u onim trenucima bilo, da je skršena svemoć feudalne dvorske kamarile i da se poraženo uvukla u sebe oligarhijska nadmenost kapitalističke pijavice. Toga dana hrvatski je Sabor raskinuo državnopravne veze s carskom Austrijom i kraljevskom Madžarskom. Za nas Hrvate i Hrvatsku bio je to velik i povijesno nadasve značajan dan.

Na žalost, taj dan, nimalo ne beznačajan u tisućljetnom životu i razvoju naše domovine, kao da je zaboravljen. Nekako blijedi. Nema ga označena niti u popisu narodnih blagdana, ni u kalendarskim pregledima važnijih spomen-

95) Podatke o alpinističkim usponima i skijaškim podvizima Ratka Radoševića autor ovoga rada imao je priliku upoznati na temelju vjerodostojnih pisanih podataka i fotodokumentacije u neposrednim osobnim susretima i razgovorima s Radoševićem. Tim razgovorima u dva je maha prisustvovao dr. Fedor Aranicki

-1919. godine u izdaji je učilišta i
časopisa "Gospodarstvo i
zivotinja" u Zagrebu.

Dr Radivoj Simonović (1858—
—1950), liječnik iz Sombora, po-
znat kao izvanredan planinarski
fotograf i pisac, najveći poštova-
lac Velebita u povijesti našeg pla-
ninarstva, član HPD-a od 1903. i
počasni član društva, član grupe
velebitaša koja je otkrivala svijet
ljepote ove planine. Ostao je
vjeran posjetilac Velebita sve do
svojih staračkih dana. Njegovo
ime nosi jedna markantna stijena
u južnom Velebitu (Simonovića
stapina).

-dana, ni u podsjetnicima koje dane treba pamtitи. A ipak, ma kako prilazili
toj povijesnoj istini, toga je dana ugrađen i jedan od temeljaca Jugoslavije.

Nama starijima i starima, koji smo sve to doživjeli i proživjeli, ipak se
taj dan osunčane jeseni godine tisuću devet stotina i osamnaeste duboko usjekao
u mozak i srce. Bilo je to naše prvo narodno oslobođenje, kad su
državnopravno bile raskinute mukotrpne stoljetne spone i veze, kad su prsnule
tuđinske vlastodržačke negve.

Na stranu sada, što je sve doskora slijedilo i u mučnom razočaranju talo-
žilo nezadovoljstva i buntovnu zakipjelost, no tada, kad je zrak još vonjao
po ratu, naša je radost i sreća uistinu bila golema. Tu istinu prešutjeti bilo bi
nedostojno.

U takvom oduševljenju i zanosu obnavljana je tada i društvenost hrvatskoga planinarstva.

Prve tri ratne godine (1914—1916) planinarski društveni rad
potpuno je zamro. Počeo se buditi i živnuo je 1917. Tada su bili ublaženi ratni
propisi o društvenoj djelatnosti, a Saborom su već odjekivali buntovni govorovi
najvećeg hrvatskog pučkog tribuna Stjepana Radića. Usprkos ratnim nevoljama
i danomice težim uvjetima života, depresivne ravnodušnosti i utučenosti ipak
nije bilo. Predosjećalo se i znalo, da se mora dogoditi nešto veliko i značajno.

U općem ratnom kolopletu nagovještala su to i revolucionarna zbivanja
u Rusiji. Februarska revolucija, svrgavanje cara, oktobarska revolucija i tri
jumf Lenjina bili su više no jasni simptomi agonije i bliskoga kraja austrijsko-
madžarske »careve kraljevine« i temeljitog prekravanja povijesne i zemljopisne
karte Evrope.

Osjećajući i noseći u sebi težnje svog naroda, hrvatski planinari nisu mirovali. Prkoseći ratnim neprilikama oni već 1917. postavljaju smjernice planinarskoj sutrašnjici.

Članstvo se pomalo okuplja, tako da je Hrvatsko planinarsko
društvo počelo opet djelovati u listopadu 1917. Njemu su se vratili stari i pristupili novi članovi, te je već u prvoj godini obnovljen
rada ukupni broj članova iznosio oko 1000; i to oko 700 u Zagrebu, i 300 u po-

družnicama u Gospiću, Jastrebarskom i Delnicama. Taj je broj u g. 1919. porastao na 1600 (oko 900 u Zagrebu i 700 u podružnicama, napose u Gospiću), a g. 1920. poskočio na 2000. Promjenom pravila djelokrug je društveni proširen na cijeli teritorij države SHS, produljen mandat upravnog odboru od jedne na tri godine, povećana autonomija podružnica sniženjem prinosa središnjici od 2/3 na 1/3 članarine. Društvo je izdalo četiri nova sveštiča planinarskih putova, i to jedan o sjevernom Velebitu i Senjskom Bilu od dra I. Krajača, dva sveštiča o Gorskom kotaru od I. Pasarića i opis Sljemena od Vjek. Novotnoga. Smisao se za planinarstvo postepeno budi, javljaju se novi članovi iz hrvatskih, napose planinarskih krajeva, uskrsavaju stare i osnivaju se nove podružnice.

»U tom razdoblju naše je društvo izradilo nacrt za Savez planinskih društava u kraljevini SHS na pozitivnoj i realnoj osnovi, koja u smislu ravnopravnosti i reciprociteta osigurava stvarni razvoj i evoluciju ukupnog planinarstva u našoj državi. Ono je po svojim izaslanicima gg. dru I. Krajaču i I. Pasariću sudjelovalo kod polaganja temelja za saveznu organizaciju ukupnog slavenskog alpinizma, te je na planinarskoj anketi u Ljubljani zasnovano Slavensko planinarsko vrijede kao organ za sporazumno rad i razvoj slavenskog planinarstva.

God. 1921. ulaze u odbor mladi oduševljeni planinari i udaraju temelje za preporod društva u duhu modernoga alpinizma. Na čelo društva dolazi kao predsjednik iškusni planinar i vješti pisac dr Ivan Krajač, koji je svoju planinarsku ideologiju razvio u sjajnom predavanju o »alpinizmu« na planinarskoj izložbi god. 1922. Njegova je desna ruka agilni tajnik dr Z. Prebeg, vrstan organizator i pokretač novih osnova i pothvata. Prvi se uspjeh novog odbora video na planinarskoj izložbi u početku g. 1922., koja je bila cijelo vrijeme dobro posjećivana i stekla malone jednodušno priznanje i hvalu publike i kritike.⁹⁶ (Istaknuto potcrtao V. B.)

Krajem godine 1921. HPD ima već dvije i po tisuće članova (točno 2491), od toga 2132 redovitih i 369 uteviljitelja, a godina 1922. označena je nizom značajnih događaja i radova.

U sjevernom Velebitu, na Velikom Alanu nad Jablancem društvo je uspjelo nabaviti jedan ljetni stan (zidana, šimlom pokrivena kuća) i preuređiti ga u veoma svršishodno planinarsko sklonište s dvije prostorije i nakapnicom (cisternom). U Gorskem kotaru prilagođena je planinarskim potrebama lugarska koliba na Smrekovcu u sklopu Risnjaka (nedaleko od Crnog Luga, vlasništvo gospoštije Thurn-Taxis), a na Prekrizju ispod Plješvice u Rudarskoj drazi iznajmljena je seljačka kuća i preudešena u (mali) planinarski dom s petnaestak ležaja i potrebnim priborom za kraći boravak planinara. To sklonište ili planinarska kuća svečano je otvorena 28. svibnja 1922.

Najozbiljnije se nastojalo oko izgradnje vlastitog planinarskog doma na Plitvičkim jezerima i tu je svrhu nadležno ministarstvo (u Beogradu) odobrilo HPD-u otkup 600 kvadratnih hvati zemljišta uz manje-više simboličnu cijenu od jedne krune po kvadratnom hvatu. Zemljište je odmah bilo iskolčano (u užem području Plitvičkog Ljeskovca nedaleko Proščanskog jezera), ali do gradnje nije nikad došlo. Kapitalistička komercijalizacija uspjela je paralizirati i onemogućiti planinarske namjere.

Poseban društveni problem bila je planinarska kuća na Sljemu, za koju tadašnji tajnik društva dr Z. Prebeg duhovito kaže, da je

96) Josip Pasarić, isto djelo kao pod 33, str. 142.

Planinarsko sklonište na Prekrižju u Samoborskom gorju, što ga je HPD uredio u iznajmljenoj seoskoj kući, na dan svečanog otvorenja 28. svibnja 1922.

»patološki slučaj za svaki odbor«.⁹⁷ Usporedo s progresivnim povećavanjem izletnika na Sljeme javila se potreba nadogradnje kuće i proširenja turističko-ugostiteljskog korisnog prostora. Aktuelni sljemenski problemi prije pola stoljeća, akutni smještajni (i ostali) problemi još i danas.

Iste (1922) godine HPD uspostavlja neposredne planinarske veze s Alpine Club-om u Londonu proširujući tako već ranije održavane prijateljske planinarske odnose s inozemnim alpinskim ili planinarskim društvima (napose sa slavenskim).

Potaknuto izvanrednim moralnim i još više financijskim uspjehom prve planinarske izložbe održane u zagrebačkom Umjetničkom paviljonu, HPD otkupljuje od slovenskog slikara Hodnika (cijena: 5000 kruna) veliku sliku (platno, ulje) trigavske panorame. Ta je slika sačuvana i danas vlasništvo PD »Zagreb-Matica« ukrašujući prostorije tog najstarijeg našeg planinarskog društva. Iste godine gospodarsko-društvena organizacija »Hrvatski radiš« darovao je HPD-u (za njegov budući i nikad ostvareni reprezentativni dom i muzej u njemu) veoma ukusno i vještoto izrađen veliki drveni model zamišljene (i opet: neostvarene) planinarske kuće na Risnjaku. Kasnije izgrađena planinarska kuća na (uništenoj) Schlosserovo livadi podno najvišeg vrha risnjačkog gorskog sklopa nije podignuta ni na mjestu ni po građevinskoj konstrukciji prema prvobitnoj zamisli i znalački izvedenim nacrtima.

Veoma je simptomatično, da je upravo te godine (1922), kad je HPD imalo velikih uspjeha u društvenom planinarskom radu, iz upravnog odbora istupilo nekoliko veoma uglednih i agilnih pretežno mlađih planinara. Istupili su: Borić, Bošnjaković, Drobac, Gušić i Paulić iz Upravnog odbora te dr Aranitzky i Šenk iz Nadzornog odbora. Na njihova su mjesta kooptirani u upravu društva: Borovečki, Jerković, Grivičić, prof. Balenović i dr Vranić, a u Nadzorni odbor Hlebec i dr Hild. Premda su tajnik društva dr Zlatko Prebeg i društvena skupština odali bivšim članovima uprave priznanje na dotadanjem radu, premda je Branimir Gušić (tada student medicine) predložio, da se tajniku dru Prebegu izrazi zapisnička hvala, ipak je to bilo »ljubljenje kroz kamiš«. Tu su već bile sadržane klice budućim neslogama i razmimoilaženjima, koje su napokon završile napuštanjem HPD-a brojnih njegovih članova, napose alpinista, i skorašnjim osnivanjem novih samostalnih planinarskih društava. No valja odmah

97 **Zlatko Prebeg**, Izvještaj tajnika glavnoj godišnjoj skupštini HPD-a, 22. srpnja 1922; Hrvatski planinar, god. XVIII, br. 4, str. 63; Zagreb, 1922.

pripomenuti, da su se u tim sukobima veoma jasno odražavale tadanje već veoma zatrovane društveno-političke prilike naše zemlje.

Pored starih osnovane su (ili obnovljene) nove podružnice HPD-a u Delnicama, Ogulinu, Petrinji i Orahovici, a u pripremi su organizacioni radovi na osnutku podružnica još u Brodu na Kupi, Čabru, Sušaku, Šibeniku, Splitu, Prijedoru i Našicama. Posebno su isticani veoma dobri, bratski i prijateljski odnosi sa slovenskim planinarama, ocijenjeni u skupštinskom izvještaju, da je »odnošaj između Slovenskog planinskog društva i Hrvatskog planinarskog društva vrlo srdačan, što se osobito dokumentiralo« između ostalog i predstavkom »koju je Hrvatsko planinarsko društvo izradilo protiv naređenja komande granične trupe u Pančevu... Tim naređenjem stavljuju se velike neprilike planinarskom prometu u pograničnom gorju.«⁹⁸

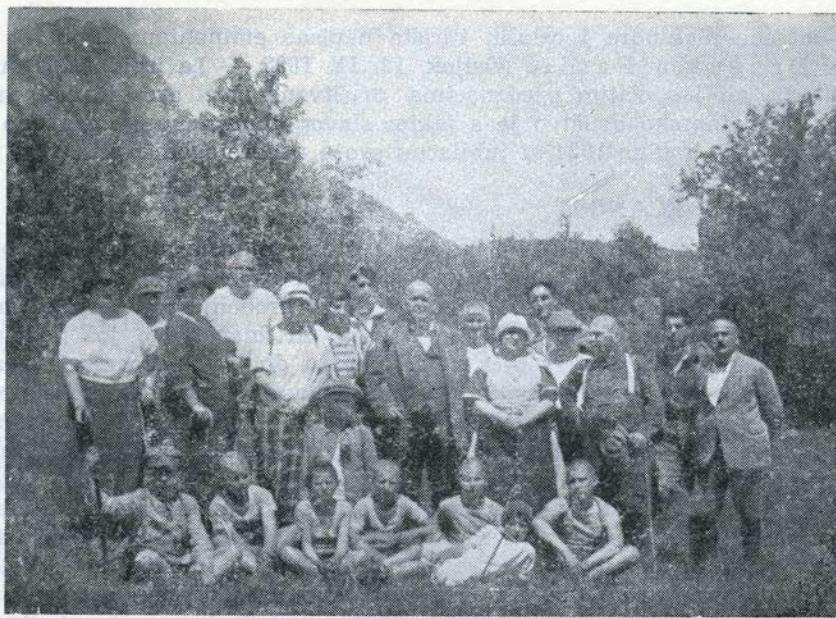
Briga oko izdavačke planinarske djelatnosti rezultirala je osobitim realističkim potezom: 22. travnja 1922. osnovana je Nakladna zadruga hrvatskih planinara i odmah pravovaljano ubilježena u trgovački registar kod Sudbenog stola u Zagrebu. Predsjednik zadruge bio je industrijalac Milan Prpić, potpredsjednik prof. Josip Pasarić, članovi uprave: Gustav Pisačić, dr Zlatko Prebeg, Stjepan Rac i Stjepan Uršić.

Veoma plodonosa i svestranošću planinarske društvene aktivnosti bogata godina 1922. okrunjena je izvanrednim događajem, koji je uvelike premašio granice užeg planinarskog interesa i rada te je u onovremenoj Hrvatskoj značio nesvakidašnju prvorazrednu kulturnu manifestaciju. Vrijednost mu je sadržana i u činjenici, da su u ostvarenju tog događaja i kulturne manifestacije revnosno sudjelovali i marljivo surađivali svi planinari, napose rukovodioci HPD-a: od najstarijih do najmladih. Od planinarskih veteranata dra Krajača, prof. Pasarića, prof. Novotnoga i ostalih u planinarstvu dovoljno poznatih imena i osoba do agilnih mlađih i mlađih pregalaca i oduševljenih propagatora naprednih nastojanja i težnja modernog alpinizma Maksa Dropca, Dragutina Paulića, Maksimilijana Mandla, Srećka Bošnjakovića i napose Branimira Gušića i Marijane Heneberg (kasnije udate Gušić). Bila je to velika planinarska izložba, otvorena (2. siječnja 1922) i održana u najreprezentativnijem (tada) zagrebačkom izložbenom prostoru, u Umjetničkom paviljonu.

Uspjeh izložbe bio je najpotpuniji. On se očitovao ne samo u pohvalnim priznanjima objektivne stručne kritike nego i u punoj pregrhti raznovrsnih hvalospjeva ponegdje s prenaglašenim panegiričnim premazom. Prisjećajući se danas te izložbe, rasuđujući o njoj iz polastoljetne retrospektive i ocjenjujući je (ponovno) u ovoj našoj jubilarnoj planinarskoj stogodišnjici ne možemo o njoj govoriti drukčije nego samo pohvalno i s poštovanjem. Oljuštivši sve nepotrebno, a da ne ponavljamo ono što su drugi već davno izrekli i napisali o toj izložbi, poslužimo se realnom ocjenom i tom značajnom planinarskom događaju adekvatnim riječima današnjeg planinarskog veteranata i tadašnjeg suradnika na izložbi, akademika prof. dra Branimira Gušića. On kaže:

»Velika planinarska izložba što ju je godine 1922. priedio glavni odbor HPD-a u svim prostorijama Umjetničkog paviljona u Zagrebu, prvi puta je upoznala našu javnost sa tadanjam stanjem našega znanja o planinskim oblastima jugoslavenske teritorije od Triglava do bugarske i grčke granice. Tu je po prvi puta u našoj historiji podan pregled rada naših naučnih radnika na poznavanju naših planina iz Beograda, Ljubljane i Zagreba, izloženi vlastiti. tada tek započeti radovi na kartografskom polju, na istraživanju planinske flore

98) **Zlatko Prebeg**, isto djelo kao pod 97, str. 62.

Prof. Josip Pasarić »Japica«, predsjednik HPD-a, prigodom jednog društvenog izleta na Klek 1928. godine, okružen izletnicima

i faune, geologije i geografije. Pored tada još mlađih planinarskih organizacija iz čitave naše zemlje, pa i ostalog slavenskoga svijeta (Bugarska, Čehoslovačka), sudjelovale su na toj izložbi sa svojim materijalom i naše naučne institucije, kao pojedini muzeji iz Zagreba, Beograda i Sarajeva, te naša geografska društva. Čovjek u planinama, njegovu životu i radu posvećena je zasebna pažnja, pa se tu po prvi put naša javnost mogla upoznati sa teškim životom naših planinšta ka. Tada još mlađoj našoj planinarskoj fotografiji bilo je posvećeno zasebno odjeljenje, u kojem je pored najstarijih naših velikih »Standl-ovih« albuma iz druge polovine XIX stoljeća, i tada već rutiniranih fotografa B. Brinšeka, Dr J. Poljaka i Dr R. Simonovića, tadašnja mlađa generacija naših fotoamatera planinara prvi puta izlagala pred javnošću. Za vrijeme trajanja izložbe održan je u izložbenim prostorijama niz veoma dobro posjećenih predavanja, od kojih su neka, po prvi puta kod nas, tretirala i čisto ideološke planinarske probleme. Ta je izložba predstavljala prekretnicu u razvoju našeg planinarstva, jer je svojom cjelovitošću i bogatstvom izložbenih predmeta pobudila opću pozornost najširih narodnih masa. Sva tadanja javna štampa opširno je pisala o samoj izložbi, a autori ove izložbe bili su glavni pokretači istodobnog osnivanja Planinarskog Saveza Jugoslavije.⁹⁹ (Istaknuto potcrtao V. B.)

S takvim goleim moralnim društvenim kapitalom i s prvim većim tiskanim planinarskim »Vodičem na Plitvička jezera«,¹⁰⁰ što ga

99) Branimir Gušić, isto djelo kao pod 10, str. 52.

100) Prije Paulićeva »Vodiča na Plitvička jezera« objavljen je u Zagrebu godine 1897. »Vod za Plitvička jezera u Hrvatskoj i prospekt za otvoreni na njih god. 1896. hotel Društva za uređenje Plitvičkih jezera«. Autor tog prvog turističkog vodiča na Plitvice nije bio označen, a vodiču su bile priložene dvije (dvobojojne) primijenjene geografske skice Jezera i njihova položaja u evropskom prostoru (krajnjih točaka: Sarajevo, Beograd, Budapest, Wien, Linz, Salzburg, Trst).

je za potrebe planinara i ostalih turista napisao eminentan alpinist i fotamat Dragan Paulić (Osijek, 12. IX 1892 —), a izdalo HPD u Zagrebu 1923, ali i s očitim predznacima društveno već grozničavog stanja, Hrvatsko planinarsko društvo je s jakim slavopojnim zanosom prilično bezbrižno zaplovilo godine 1924. u jubilarnu svoju pedesetogodišnjicu.

ZAGORČENA SVEČANOST

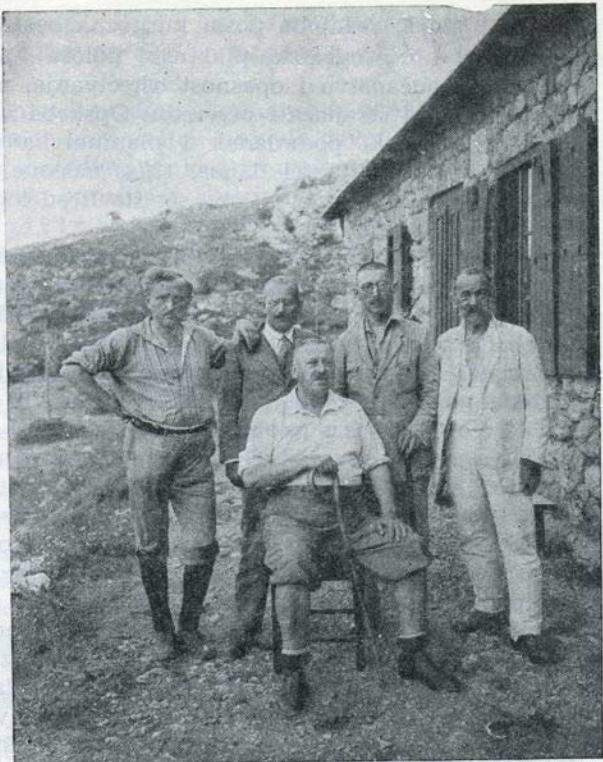
Doprinos planinara riznici hrvatske kulture nije bio ni malen ni bezzajajan. Eminentni prirodoznanstvenici, osnivači i revnosni članovi Hrvatskog planinarskog društva, marljivo su planinarili po grebenju i stijenu hrvatskih planina. Otkrivajući mnoge ranije nepoznate ili znanstveno još nedovoljno obrađene prirodne pojave i objekte, dolazeći u dodir i neposrednu vezu sa stanovnicima stalnih i povremenih planinskih naselja, promatraljući i proučavajući život i običaje naših planinaca i gorštaka, prirodoslovci i ostali znanstvenici savjesno su bilježili svoja zapažanja i sakupljali obilnu građu za kasnije objavlјivanje rasprava i znanstvenih priloga.

Usporedio s planinarsko-znanstvenim djelovanjem naučnih radnika, u pionirskom planinarskom radu izrazito kulturnog istraživalačkog značaja, ne posredno nakon prvog svjetskog rata, veoma je živo i uspješno sudjelovala također tadašnja mlađa i najmlaća planinarsko-alpinistička generacija. Mladenačkim oduševljenjem i napornim pohodima u visoke planine balkanskih Dinarida, napose u području Bosne, Hercegovine i Crne Gore, hrvatski su alpinisti mnogo čime obogatili ne samo planinarska iskustva nego i bitno pridonijeli novim znanstvenim spoznajama. Dovoljno je znano, da je kasniji planinarsko-alpinistički interes bio proširen još na Srbiju, Makedoniju i pogranične predjele susjedne Albanije.

Članovi Hrvatskog planinarskog društva godinama su i desetljećima nešobično i, slobodno je reći, samozatajno djelovali na ostvarenju široko postavljenih ciljeva, želja i nepisanih časnih obveza osnivača svog narodnog i matičnog planinarskog društva, koje je »nastavši u historičke dane otvorenenja hrvatskog sveučilišta niklo kao dopuna onog kulturnog kruga, kojemu je narodno sveučilište imalo biti najpotpuniji i najviši izražaj. Vrhovni je cilj bio, da hrvatskom kulturnom pokretu pomogne podati jedan dio njegova narodnoga kulturnog sadržaja. Odatile kulturna tradicija našemu društvu.«¹⁰¹

101) Ivan Krajač, Razvitak hrvatskoga planinarskog društva; Hrvatski planinar, god. XX, br. 8—10, str. 129; Zagreb, 1924. — U vezi s citiranim tekstom dra. Krajača potrebno je napomenuti, da je carskim i kraljevskim dekretom i zakonom od 5. siječnja 1874. »ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I« u Zagrebu doduše godine 1874. formalno »ustrojena« ili osnovana visokoškolska sveučilišna ustanova, no Zagreb je stvarno imao sveučilište davno prije. U prvoj zagrebačkoj visokoškolskoj fazi, u Zagrebu je već 1662. otpočeo studij filozofije u isusovačkom kolegiju, a car i kralj Leopold I. imenovao je tu visoku školu **23. rujna 1669.** »Academia nova Zagrabensis«. Taj datum stvarni je temelj zagrebačkog Sveučilišta. U drugoj razvojnoj fazi, mandatom carice i kraljice Marije Terezije, 5. kolovoza 1776., privobitna »Academia nova Zagrabensis« preimenovana je u »Regio scientiarum Academia« i time je već označeno drugo povijesno razdoblje hrvatskog Sveučilišta. Treće razdoblje obilježava **Pravoslavna akademija (Regio Academia iuris)**, pa tek onda (i napokon) godine 1874. četvrto razdoblje: **Sveučilište sa četiri fakulteta:** bogoslovnim, mudrosvornim, pravo-državoslovnim i liječničkim (ili: teološkim, filozofskim, juridičkim i medicinskim). Znamo, ni tada nije odmah bio osnovan medicinski fakultet nego tek 1917. No bez obzira na ove razvojne faze, zagrebačko je Hrvatsko sveučilište (ili samo Sveučilište) sa svim atributima povijesne vjerodostojnosti svećano **proslavilo svoju tristogodišnjicu u jesen 1969.** Budući da se osnivanje HPD-a veoma često i s posebnim naglaskom povezuje s »osnivanjem hrvatskog Sveučilišta u Zagrebu«, bilo je potrebno taj povijesni razvoj našeg Sveučilišta ovdje objasniti.

Skupina istaknutih planinara i velebitskih istraživača članova HPD-a 1929. godine na Velebitu. Stoe: geolog prof. dr. Josip Poljak, učitelj iz Švice Ilija Šarinić, profesor biologije iz Zagreba dr Miroslav Hirtz (sin Dragutinov) i liječnik iz Sombora dr Radivoj Simonović. Sjedi dr Ivan Gojtan, advokat iz Gospića i predsjednik HPD »Visočica«

Pedeseta obljetnica osnutka, života i rada Hrvatskog planinarskog društva proslavljenja je veoma svečano u Zagrebu, 7. i 8. rujna 1924. Ljetopisac je zapisao, da je »značajna ova kulturna slava protekla lijepo i dostojanstveno te će ostati u najljepšoj uspomeni kod svih onih koji su imali sreću da su istoj mogli prisustvovati... a bilo je i ganutljivih prizora, koji su mnogom prisutnom izmamili po koju suzu na oko. Da se za vječna vremena uščuva uspomena na pedesetgodišnji jubilej H. P. D. iznosimo evo i ove retke blagopokojnim našim planinarskim prvacima u slavu, današnjoj planinarskoj generaciji na čast, a budućim pokoljenjima na pouku i uzor!«¹⁰²

Raspored proslave bio je slijedeći:

6. rujna na večer i 7. rujna u jutro doček delegata i gostiju.

7. rujna: u 9 sati prije podne svečana sjednica H. P. D. i čestitanja u dvorani Hrvatskog sokola na Wilsonovom trgu; u 10,30 sati kongres Hrvatskog planinarskog društva (do naveče); u 20,30 sati komers u dvorani Hrvatskog sokola.

Na kongresu prvom takve vrsti u povijesti hrvatskog planinarstva, bile su obrađene slijedeće teme ili teze i problemi: Organizacija Hrvatskog planinarskog društva u sadašnjosti i budućnosti (matica, podružnice, odnos matice prema podružnicama); Planinarstvo i državne vlasti (podupiranje planinarstva po državi, zaštita planinarskih uredaba, saobraćaj s obzirom na planinarstvo, planinarstvo i škola, planinarska društva i oporezovanje); Označivanje putova (sadašnja potreba, uređenje jedinstvenih

102) Proslava pedesetgodišnjice opstanka Hrv. Planinarskog društva, Hrvatski planinar, jubilarni svezak, god. XX, br. 8—10, str. 132—133; Zagreb, 1924.

oznaka i ploča, razdioba posla kod označavanja); Gradnja planinarskih kuća (s obzirom na geografsko-planinski položaj, na pristupačnost i blizinu prometala, na pučanstvo i opasnost oštećivanja, na sredstva); Važnost planinarstva za promet stranaca i privredu; Opskrba i konačenje u planinskim krajevima; Planinarski podmladak i planinarska propaganda; Gojenje i zaštita planinske flore. Čitajući danas, 1974, naslove pretpolastoljetnih planinarskih kongresnih tema i teza, pitamo se: što li od toga nije interesantno, aktuelno i akutno i danas?...

Skupštini su prisustvovali predstavnici podružnica HPD-a: Bjelovar, Čakovec, Donja Stubica, Duga Resa, Ivanec, Jastrebarsko, Karlovac, Krapina, Ogulin, Petrinja, Samobor, Sarajevo, Senj, Sušak, Vrbovsko i Zagreb (jedina zagrebačka podružnica »Sljeme«). Ostale podružnice poslale su Matici (ili Središnjici) HPD-a odnosno svečanoj jubilarnoj skupštini i kongresu pismeno izražene pozdrave i prigodne dobre želje ili brzjavne čestitke. Osobito srdačno bili su pozdravljeni delegati Slovenskog planinskog društva i Srpskog planinarskog društva.

Osim službenih predstavnika državne vlasti, Gradskoga zastupstva i gradačelnika Zagreba, jubilarnoj skupštini prisustvovali su izaslanici: Matice hrvatske, Hrvatskog sokolskog saveza, Hrvatskog konjaničkog Sokola, Društva hrvatskih književnika, Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, Hrvatskog prirodoslovnog društva, Udruge hrvatskih učiteljica, Društva zagrebačkih Hrvatica »Tomislav«, Društva za promet stranaca, Saveza kupališta i lječilišta, Autokluba i Kasačkog društva. Velik broj izaslanika kulturnih i staleskih društava ukazuje na osobit ugled Hrvatskog planinarskog društva u tadašnjoj našoj javnosti. Ipak, socijalna struktura predstavljenih društava očituje i kakav je stvarno bio elementarni klasni faktor društveno-političke orientacije tadašnjeg HPD-a. Nije teško pogoditi ni zaključiti o izrazitom građanskom obilježju starog i najvećeg planinarskog društva Hrvatske.

Na uspomenu, čast i slavu tog značajnog planinarskog pedesetogodišnjeg jubileja, (tada) mlađi akademski kipar Antun Augustinčić izradio je ukusan simboliziran jubilarni spomen-znak, koji danas neosporno predstavlja ne samo planinarsku povijesnu nego i umjetničku rijetkost.

Trećega (i posljednjega) dana jubilarnih svečanosti i priredaba, 8. rujna, planinari su se već rano izjutra sakupili pred spomenikom bana Jelačića i u 6,30 sati krenuli najprije na Mirogoj, da se poklone i odaju počast utemeljiteljima i društvenim predsjednicima: Ljudevitu Farkašu-Vukotinoviću, Josipu Torbaru, Josipu Kalasanciju Schlosseru-Klekovskom i Đuri Pilaru. »Četiri krasna vijenca s hrvatskom trobojnicom i natpisom »Hrvatsko Planinarsko Društvo svojem utemeljitelju« nosili su hrvatski skauti«.¹⁰³ Prigodno slovo na Mirogoju izrekao je društveni potpredsjednik Josip Pasarić, koji je ujedno bio vodič dugačke i gустe kolone planinara, koji su s Mirogoja krenuli preko Okrugljaka i Šestina na Sljeme.

Uveče je u velikoj sokolskoj dvorani održana planinarska zabava s plesem, čime je jubilej bio završen.

U prikazu ove značajne i velike planinarske manifestacije u Zagrebu prije pedeset godina, namjerno nije naprijed spomenuto i ostavljeno je da bude jače istaknuto, da je na svečanoj sjednici izabrano deset začasnih članova Hrvatskog planinarskog društva. U odsutnosti (boravkom u inozemstvu) spriječenog predsjednika društva dr Ivana Krajača, svečanoj jubilarnoj skupštini predsjedao je potpredsjednik HPD-a Josip Pasarić, koji je predložio temeljito obrazložen prijedlog, da se za oso-

103) Isto kao pod 102, str. 171.

bite zasluge u radu na promicanju planinarstva izaberu za počasne (ili začasne) članove Hrvatskog planinarskog društva:

Jakob Aljaž, velezaslužni propagator planinarstva, istaknuti slovenski kulturni radnik, vješt pisac i plodan kompozitor (objavio devet svezaka muških i mješovitih zborova slovenskog narodnog melosa), župnik u Dobravi pri Otočah i od 1889. u Dovju; planinarski entuzijast, koji je od općine Dovje kupio za jedan zlatnik zemljiste navrh Triglava i na njemu god. 1895. postavio Aljažev stolp (stup), nacionalnu slovensku simboliku u »carstvu zlatoroga«, osobito dragu i hrvatskim i svim ostalim jugoslavenskim planinarama.

Dr Radivoj Simonović, gradski fizik u Somboru, fanatičan prijatelj planinske prirode, uvaženi srpski geolog i etnograf, jedan od najeminentnijih poznavalaca Velebita i njegov osobiti poklonik i poštovalac; čovjek široke obrazovanosti i kulture, primjeran humanist, jedan od najvjestejih fotoamatera, koji je na samome Velebitu snimio oko tri tisuće sjajnih snimaka (do danas još nepremašene u prikazivanju velebitskoga krša i života ličkoga čobanina u tom krševitom stijenu), dugogodišnji član i prisni suradnik HPD-a.

Ing. Milan Lenuci, građevinski nadsvjetnik, jedan od osnivača HPD-a, potpredsjednik i odbornik društva, autor nacrta brojnih planinarskih objekata na Sljemenu (piramide, kuće, cesta), uzoran planinarski prvak.

Vladimir Krešić, sveopće poštovani zagrebački građanin, predsjednik Hrv. sveopće kreditne banke, prvi i višegodišnji blagajnik društva, sudionik gotovo svih planinarskih akcija prije prvog svjetskog rata.

Prof. Vjekoslav Novotni, neosporno »jedan od najvjernijih članova« HPD-a »koji već preko 40 godina svoje sile i sve svoje slobodno vrijeme posvećuje« HPD-u. »Kako je kod izgradnje kuće g. 1913. bio gotovo neprekidno na Sljemenu o svom trošku, htio je tadašnji društveni odbor da mu barem te troškove nadoknadi, ponudivši mu malu nagradu od 500 kruna, ali on te svote nije htio primiti, nego ju je poklonio za gradnju skloništa na Velebitu. On svima nama služi izgledom i primjerom, što znači planinarstvo ne samo za oplemenjena srca, nego i za zdravlje tijela... Poput dra. Simonovića više puta obašao malo ne sve planine ne samo u užoj Hrvatskoj, nego i u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Sloveniji, te je o svojim usponima priopćio dugi niz opisa u »Hrvatskom Planinaru«, kojemu je kroz više godina bio urednikom... U našoj 50-godišnjoj povijesti nema člana, koji bi tako dugo i neprekidno i tako revno i nesebično radio za društvo... On je tako rekavši nosio na sebi cijelo društvo kroz niz godina starajući se za nj kao za svoje rođeno dijete.¹⁰⁴⁾

Dr Oton Kučera, istaknuti hrvatski prirodoslovac, osnivač zagrebačke zvjezdarnice, popularizator prirodnih znanosti, planinarski pisac i dugogodišnji tajnik HPD-a, autor spomenice prigodom 25-godišnjice društva, preteča modernog alpinizma u Hrvatskoj i u inozemstvu cijenjeni astronom, tako da je u njegovu počast jedan planetoid prozvan »Croatia«.

Dr Mijo Kišpatić, predstavnik najstarije garde hrvatskih planinara, potpredsjednik i odbornik HPD-a kome je član od njegova osnutka, sudionik prvog organiziranog društvenog izleta HPD-a (na Oštrc i Plješivicu), eminentan geolog i mineralog i nadasve cijenjen vješt popularizator prirodnih nauka.

Ing. August Pisačić-Hižanovečki, građevinski nadsvjetnik, odbornik i marljivi suradnik u svim građevinskim akcijama HPD-a, autor na-

104) Josip Pasarić, isto djelo kao pod 33, str. 145.

crta za dogradnju planinarske kuće na Sljemenu i propagator adaptiranja seljačkih kuća u našim planinama za potrebe planinara.

Dr Ivan Gojtan, odvjetnik u Gospiću, prenosilac »planinarske štafete« od inicijatora i osnivača HPD-a Bude Budisavljevića na mlađe generacije; stup, mozak i srce ličke podružnice HPD-a »Visočica« u Gospiću, vjerni pratilac i velebitski planinarski suradnik dr Simonovića, neumorni propagator velebitskih prirodnih osobitosti.

Ovaj popis predloženih i svesrdno pozdravljenih začasnih članova HPD-a upotpunio je na jubilarnoj skupštini Vjekoslav Cvetišić, koji je u ime upravnog odbora društva pročitao slijedeći prijedlog:

»Dopustite, da ovom svečanom prilikom spomenem ime još jednoga člana, koji je zaslužan za razvoj hrvatskoga planinarstva, koji je kroz dugi niz godina propagirao planinarstvo i svojim perom i agilnim sudjelovanjem u planinarskim izletima. Svojim je primjerom djelovao na mnoge, osobito mlađi maraštaj da su zavoljeli planinarstvo. Neću da duljim o njegovu radu, koji je svakome pravom planinaru dobro poznat, a i danas ste se uvjerili, s kolikim je marom sabrao podatke o 50-godišnjem razvitku našega društva. To je naš zaslužni potpredsjednik, g. ravnatelj Josip Pasarić, kojega u ime odbora predlažem za začasnog člana.«¹⁰⁵ Ovome prijedlogu, koji je skupština jednodušno prihvatile i pozdravila frenetičnim pljeskom, dodali bismo danas, nakon daljnjih pedeset godina postojanja i djelovanja hrvatskoga planinarstva, samo još nekoliko temeljnih podataka o tom planinarskom bardu predratne Hrvatske:

Josip Pasarić (Pušća, 31. I 1860 — Zagreb, 7. XII. 1937) bio je najprije gimnazijski profesor (1883—1893) u Zagrebu. Politički progonjen od Khuenova protunarodnog režima napušta profesorsko-pedagoški rad, bavi se novinarstvom i publicistikom, objavljuje književno-kritičke priloge i dospijeva (1903) zbog protukuenovskih demonstracija u zatvor. Zatim je (od 1906) ponovno srednjoškolski profesor, a nakon rata postaje direktor gimnazije. Mnogo je prevodio na hrvatski ruske realiste. Omiljen među đacima i veoma popularan ne samo u zagrebačkoj nego u čitavoj hrvatskoj javnosti (bio je i narodni zastupnik Hrv. seljačke stranke), oduševljeni i zaslužni planinar Pasarić postaje kasnije predsjednik Hrvatskog planinarskog društva (1925—1933), ali baš tu, među planinarama, u poodmaklim već godinama doživljava gorka razočaranja i trpu nezahvalnost od ljudi, kojima je nekad učinio mnogo dobra i pripomogao im, da se u hrvatskoj javnosti, napose u planinarstvu, jače afirmiraju i dođu do zapaženijeg društvenog položaja. Ali, ni to nije ništa novo. Poodavno je već Horacije pjevao u svojim satirama: *Sic dis placitum* (tako su htjeli bogovi, ili: tako je moralo biti)... I, neka je dosta o Pasariću, jer »prekomjerna hvala škodi najviše onome koga se hvali« (Vidmar).

Prije pedeset godina bili su izabrani za počasne članove uglednog HPD-a (to je tada značilo i čitavog hrvatskog planinarstva) svakog poštovanja dostojni ljudi, koji su desetljećima zdušno i nesebično djelovali na razvoju i napretku hrvatskog tako i cijelokupnog jugoslavenskog planinarstva.

Nije beznačajno, da se među istaknutim začasnim članovima hrvatskoga planinarstva, pored osmorice Hrvata, nalaze također imena starine Slovence Jakoba Aljaža, kome su kasnije na grobnome humku i spomeniku (u Dovju) uklesani Sardenkovi stihovi »Naš triglavski kralj Matjaž, župnik z Dovjega — Aljaž«; i osobito cijenjenog visokoumnog Srbina dra Radića Simonovića, bez sumnje »našega najodličnijega istraživaoca Velebita«, kako ga je prije četrdesetosam godina jezgrovito i točno okarakteri-

105) Vjekoslav Cvetišić, isto kao pod 102, str. 146.

Prof. dr Josip Poljak (1882—1962), geolog, speleolog, velebitolog, istraživač hrvatskog krasa, urednik »Hrvatskog planinara« 1914—1928, potpredsjednik HPD-a, plodan pisac, napisao velik broj putopisa i stručnih članaka, osobito poznat kao autor »Planinarskog vodiča po Velebitu« (Zagreb 1929)

zirao Branimir Gušić.¹⁰⁶ Obojica uglednih svećara osobno su prisustvovali svečanom skupu zlatnog jubileja.

Svečani dio jubilarne skupštine bio je završen.

Radni dio jubilarnih svečanosti otpočeo je prvim hrvatskim planinarskim kongresom. I — otpočeo je odmah veoma živo, gotovo burno. Kongresu je (također) predsjedao potpredsjednik društva Josip Pasarić, a prva točka dnevnoga reda kongresa bilo je izlaganje društvenoga tajnika dra Zlatka Prebeg-a o aktuelnom društvenom problemu: Organizacija HPD-a u sadašnjosti i budućnosti. U svom referatu dr Prebeg je (prema stenografiranom zapisniku kongresa) između ostalog rekao i ovo:

»Od skromnih početaka prije pedeset godina razvilo se Hrvatsko planinarsko društvo danas do velike i jake jedinice i do uvaženog položaja u sklopu hrvatskih društava. Kao jedno od najstarijih kulturnih društava primilo je u ono doba tešku i nepopularnu zadaću, da odgoji u nas ljubav k prirodi i planinama, da tu ljubav u praksi privede u život, da je učini sastavnim dijelom života čovjeka, te istinskim i dubokim njegovim osjećajem. Ti prvaci hrvatskog planinarstva, koji su pred pol stoljeća posijali takvo sjeme, žanju danas plodove... Naše društvo prikupilo je gotovo sve hrvatske planinare, te broj danas uz maticu još 28 podružnica diljem svih hrvatskih krajeva sa preko 7000 članova... Tako veliko društvo treba dobru organizaciju, treba pravila po kojima će se društveni život razvijati... Moramo uščuvati temelje Hrvatskog planinarskog društva i na tim temeljima dalje požrtvovno i pametno graditi prema iskustvu i potrebi.«

U zaključku svog izlaganja dr Prebeg je predložio, da »središnji upravni odbor uzme promjenu pravila... u pretres, da izradi novi nacrt pravila prema potrebama daljnjega razvitka društva, imajući na umu naročito napredak naših podružnica«, pa da onda »nacrt pravila iznese na odobrenje izvanrednoj

106) Branimir Gušić, Duž sjevernoga i srednjeg Velebita; Hrvatski planinar, god. XXII, br. 5, str. 78; Zagreb, 1926.

glavnoj skupštini po mogućnosti prije završetka godine, kako bi se u narednoj godini započelo druga pola stoljeća još plodnijega rada za naše hrvatsko planinarstvo.«¹⁰⁷

Taj referat i prijedlog izazvao je velik interes i veoma polemičnu raspravu u kojoj su sudjelovali: članovi i predstavnici zagrebačke podružnice HPD-a »Sljeme« Branimir Gušić i Slavko Kaurić, delegat podružnice HPD »Plješivica« iz Jastrebarskog Švuger, delegat podružnice HPD-a »Bjelašnica« iz Sarajeva Sušnjak, odbornik matice HPD-a prof. Vid Balenović i (replicirajući) sam referent dr Prebeg.

Slažući se s mišljenjem o potrebi društvene reorganizacije, Branimir Gušić je u ime mladih planinara predložio, da se »HPD po uzoru inostranih društava sastoje isključivo iz podružnica a matica da nema direktnih članova. Imala bi se provesti decentralizacija i podjela rada... Centralni bi odbor imao rješavati općenite zadaće planinarstva kao izgradnju kuća, markaciju putova, izdavanje lista, brigu nad knjižnicom. Centralni bi se odbor dijelio na sekcije s pročelnikom, koji je član centralnog odbora, a drugi bi se članovi pozivali iz redova članstva... To bi bilo potrebno, pogotovo ako se stvori savez planinarskih društava, da imademo forum, koji će zastupati sve planinare u državi prema inostranstvu i državnim vlastima.«¹⁰⁸

Slavko Kaurić je u ime »Sljemena« izjavio, da »se ne bi mogao složiti s referatom g. Prebega, dok mu je g. Gušić sa svojim predlogom vrlo bliz... Držimo, da je nepotrebno, da u Zagrebu budu dva društva... Predlaže izbor odbora od delegata svih podružnica« (dakle već tada — delegatski sistem)... »Osjeća se potreba, da dođemo u što užu vezu s ostalim planinarskim društvima u Sloveniji, Srbiji, Bosni i Vojvodini.«¹⁰⁹

Prof. Vid Balenović je smatrao, da se »predlog gg. Kaurića i Gušića ne da provesti. Ako centralna prestaje imati izravne članove, onda sadašnji njezini članovi postaju članovima podružnica, a to je onda razaranje onoga, što 50 godina postoji a ne reorganizacija; ako pak bude u Zagrebu više podružnica, pita se, kojoj će od njih pripasti članovi centrale. To je nesmisao... Neka mu se kaže, je li moguće, da ga podružnice biraju iz svoje sredine, kad centrale ne bi bilo. To je po njegovu sudu nemoguće.«

Gušić odvraća, da je »ovu stvar vanjski svijet već davno riješio, pa treba da se poslužimo tuđim iskustvom i da njihovu organizaciju prilagodimo, kako nama konvenira... U Beču imade oko 20 planinarskih društava, koja su potpuno autonomna. Gosp. Balenović nije trebao ništa pitati, neka izvoli pravila vanjskih društava, pa će naći odgovor na svoje pitanje.«¹¹⁰

Delegat Bjelašnice Sušnjak »žali da se ovdje govori o sitnicama i da je predgovornik onako nezgodnim tonom govorio bagatelišću mišljenje drugih. Svaka zemlja ima svoje specijalne potrebe... Tuđi se kalup ne da uvijek prenijeti na naše prilike. Mi trebamo društva, koja će ozbiljno raditi, a ne prepirati se.«¹¹¹

107) **Zlatko Prebeg**, Organizacija H.P.D. u sadašnjosti i budućnosti, referat na planinarskom kongresu 7. rujna 1924; Hrvatski planinar, god. XX, br. 8—10, str. 150—153; Zagreb, 1924.

108) **Branimir Gušić**, diskusija na planinarskom kongresu, 7. rujna 1924; Hrvatski planinar, god. XX, br. 8—10, str. 153; Zagreb, 1924.

109) **Slavko Kaurić**, diskusija na planinarskom kongresu, 7. rujna 1924; Hrvatski planinar, god. XX, br. 8—10, str. 153; Zagreb, 1924.

110) **Branimir Gušić**, isto kao pod 108, str. 154.

111) **N. Sušnjak**, diskusija na planinarskom kongresu, 7. rujna 1924; Hrvatski planinar, god. XX, br. 8—10, str. 154; Zagreb, 1924.

Prof. Umberto Giometta (1883—1939), otac planinarstva u Dalmaciji, odgojio nekoliko planinarskih generacija, svojim energičnim i poletnim djelovanjem podigao HPD »Mosor« među vodeće organizacije u Hrvatskoj, potaknuo izgradnju desetak pl. kuća, razvio planinarsku speleologiju na znanstvenoj razini, vrstan putopisac i autor nekoliko planinarskih brošura

Nedvojbeno: diskusija je poprimila neželjeni tok.

Iskusan i u takvima situacijama snalažljiv predsjedavajući Josip Pasarić smatrao je umjesnim konstatirati da su stavovi diskutanata dovoljno jasni, da su mišljenja svrshodno objašnjena te je predložio, da se debata završi i stvar preda upravnom odboru središnjice na daljnji postupak. Stari taktički potez u delikatnim situacijama. Vješto formuliran i sugestivan Pasarićev prijedlog kongres je primio s olakšanjem i — prva točka dnevnog reda prvog kongresa HPD-a bila je završena neskladno, neslavno i prividno mirno.

Ipak, mir nije bio umirujući.

Kongresni govornički dvoboј Gušić—Balenović i čitav tok diskusije o Prebegovu referatu i prijedlog zapravo nije bilo nikakvo iznenađenje. Sve to reflektorski je obasjalo zagrebačku i hrvatsku planinarsku društvenu stvarnost jubilarne godine 1924.

Planinarima Zagreba i Hrvatske bili su već otprije poznati vrlo zategnuti odnosi, otvoreni spor između matice ili središnjice HPD-a i njezine podružnice »Sljeme« u Zagrebu. Tome su prethodili veoma žučljivi polemični članci u zagrebačkim novinama (npr. »Hrvatska misao«, 26. V 1924; »Hrvat«, 27. V 1924; »Jutarnji list«, 20. VII 1924. itd.). U takvoj situaciji kongresno raspravljanje o društvenoj reorganizaciji značilo je samo neugodno razgorijevanje zaštitnim pepelom prigrnute veoma vruće žaravice.

Neposredni **povod** polemikama plastično je prikazao potpredsjednik društva Josip Pasarić u veoma opširnom članku (čitava novinska stranica!), što ga je napisao u ime središnjice HPD-a i objavio u »Jutarnjem listu« 20. srpnja 1924. Između ostalog, Pasarić u njemu odgovara predsjedniku podružnice HPD-a »Sljeme« Dragunu Kosaku na jednu njegovu novinsku izjavu, koja prema tvrdnji Pasarića »sadrži više neistinitih navoda u sporu između matice Hrvatskog planinarskog društva i njezine dosadašnje podružnice »Sljeme«. Sukob je otvoreno izbio, kad je »vodstvo »Sljeme«

n a« pod izlikom međusobnog upoznavanja a bez prethodnog sporazuma sa maticom sazvalo za dne 1. i 2. prosinca 1923. u Zagreb sve podružnice HPD, na kojem se sastanku povela rasprava o reorganizaciji HPD, pri čemu se raspravljalo i o osnutku jugoslavenskog planinarskog saveza... Predsjedništvo je maticе blagim tonom upozorilo vodstvo podružnice »Sljeme« na to kršenje pravila i nepovlasno prisvajanje funkcija društvene središnjice i preporučilo mu u buduće sporazuman i solidaran rad s maticom u interesu hrvatskog planinarstva; ali je na tu dobro mišljenu opomenu od vodstva »Sljemena« stigao otresit pismen odgovor, a društveni ju je tajnik gosp. Jakšić na izvanrednoj skupštini »Sljemena« javno nazvao »napadačem«.¹¹²

Uzroci tim planinarskim sukobima i javnim čarkama i pak su bili druge prirode i mnogo dublji. Rekao bih, uzroci su bili na drugoj strani društvenog života i mnogo delikatniji. Nisu tu bila posrijedi samo planinarska organizaciona pitanja. Bio je tu zakukljen čitav snop društveno-političkih tendencija tadanje zatrovane i najraznovrsnijim protivrječnostima nabijene građanske kapitalističke hrvatske i jugoslavenske državne stvarnosti.

U tom pogledu nije bio bezazlen članak bivšeg i prvog predsjednika podružnice »Sljeme« Ervina Köröskenyeja u kaptolskoj novini »Hrvatska misao«, u kome uoči izvanredne glavne skupštine »Sljemena« upozorava »mjerodavne faktore glavne skupštine neka trijezno i ozbiljno pročiste pitanje, neka se ne dadu zavesti, da takova institucija kao što je bila zamišljena podružnica, padne u šape nezrelih, nepomišljenih ljudi, već rađe da se članovi, koji su zreli za fuziju odijele i priključe matici, da tamo dalje rade u korist hrvatskog planinarstva, a da se ne bave »jugoslavenskim« pitanjem, koje još nije zrelo niti u politici, kamo li na polju planinarstva, gdje ne smije biti politike.¹¹³

Posebno je interesantno i veoma signifikantno bilo pisanje dnevnika »Hrvat«, u kome nalazimo i ovakve misli: »Ima već više mjeseci, što se opaža između članova Podružnice hrv. planinarskog društva »Sljeme« neka podmukla struja, koja ruši između planinara dosadašnju slogu i uvađa neraspoloženje i politikanstvo što je protivno namjerama društva i njegovih članova.« Aludirajući na prosinacki sastanak podružnicā HPD-a, što ga je sazvala zagrebačka podružnica »Sljeme«, anonimni pisac toga članka spominje:

»Na ovom sastanku pa je i predlog sušačke podružnice, da se davno ime »Hrvatskog planinarskog drutva izmjeni sa jugoslavenskim.« Pri kraju članka ovakav je poziv: »Zato imade sutra doći na skupštinu nefaljeno svaki hrvatski planinar i glasovati za fuziju podružnice s Maticom društva, a onaj, koji to nije, može ostati i nadalje u društvu orjunaša i dosadašnjeg tajnika »Sljemena« Dušana Jakšića, poznatog plitvičkog junaka sa izleta hrvatskog Sokola na Plitvice. Dodatak: Hrvatski planinari. Čujemo da se je zadnjih tjedana učlanilo preko tristotine novih članova u podružnicu »Sljeme« većim dijelom Orjunaši i Srnao. Za upis u podružnicu »Sljeme« se je kako čujemo u Sokolu u Bogovićevoj ulici živo agitiralo. Još bi hrvatski planinari, ako će biti sutra složni mogli spasiti barem svoju hrvatsku planinarsku svijest. Matica

112) **Josip Pasarić**, Hrvatsko planinarsko društvo, Spor sa podružnicom »Sljeme«; dnevnik »Jutarnji list«, str. 20, Zagreb, 20. VII 1974.

113) **Ervin Köröskenyi**, Hrvatski planinari složite se!; novine »Hrvatska misao«, str. 3, Zagreb, 26. V 1924.

je žalibože u nakani, da ona ne bude intelektualna vodilica borbe u ovoj neslozi položila svoje oružje.¹¹⁴

Ovi ulomci polemičnih novinskih članaka dovoljno i vrlo rječito govore o prilikama i stanju hrvatskoga planinarstva godine 1924. U takvim uvjetima pedesetogodišnja jubilarna hrvatska planinarska svečanost bila je zaista uvelike zasjenjena i nepopravljivo zagorčena.

USPRKOS TEŠKOĆAMA — PLANINARSKI USPJESI

Zlatni (= pedesetogodišnji) jubilej Hrvatskog planinarskog društva bio je završen i jubilarne svečanosti su se ušljale u planinarsku povijest Hrvatske. Ali — ostadoše nelagodnosti prvoga kongresa i njegovi ožiljci. Em smo Horvati...

Pedeset prvu glavnu skupštinu središnjice HPD-a zagrebački su i ostali planinari Hrvatske održali 25. lipnja 1925. u Umjetničkom paviljonu uz brojčano jako sudjelovanje članova središnjice i opunomoćenih predstavnika podružnica. Te godine, zahvaljujući poprilično izvanplaninarskim činiocima, broj članova HPD-a porastao je na oko 9000, broj podružnica povećao se na 31 i osim njih još četiri mesta s najavljenim interesom ali do dana održavanja skupštine neostvarenim podružnicama. Na skupštini su bile zastupane podružnice: Bjelovar (s 11 opunomoćenih glasova), Brod na Savi (2 glasa), Jastrebarsko (6), Gospić (26), Donja Stubica (4), Senj (8), Kutina (10), Čakovec (9), »Sljeme« — Zagreb (20), Križevci (2), Duga Resa (3), Ivanec (8) i Lokve (3), ukupno 112 opunomoćenih glasova u zastupanju 1120 podružničkih članova. Zapažena je odsutnost nekih starih i uglednih podružnica (npr. Samobor, Krapina, Petrinja, Karlovac, Ogulin, Delnice, Sušak, Sarajevo itd.).

U svom opširnom uvodnom izlaganju predsjednik društva dr Ivan Krajač je posebno govorio o razvojnim karakteristikama HPD-a ističući, da je hrvatski planinarski pokret »nikao i razvio se organički, osnovan i razvit na privatnoj inicijativi i vlastitoj socijalnoj snazi. Poput velikih planinarskih pokreta evropskog kontinenta nikao je iz kulturne potrebe naše, a stvoren je i podržavan od naših učenjaka i inteligentnih poštovatelja prirode u cilju, da postane sredstvom za discipliniranje i odgoj inteligencije i njeno priljubljenje uz vlastitu rođenu grudu, njeno približavanje narodu i prirodi. Pokret prema misli utemeljitelja ima do danas isključivo planinarsko obilježje. Njegovo uzgojno djelovanje ne leži samo na polju fizičkog zdravlja... nego i na polju kulturno-narodnom, estetskom i etičkom, na upoznavanju rođene grude i naroda.«

114) »Jugoslavenski planinari i hrvatski planinari; nepotpisan članak, dnevnik »Hrvat«, Zagreb, 27. V 1924. — Uz ovaj c'tat potrebitno je objasniti: Hrvatski sokol organizirao je u proljeće 1924. izlet svojih članova na Plitvička jezera. Izletnici su na Jezerima bili dočekani krajnje neljubazno, bilo je i krvave tučnjave. Prema tadanjem pričanju, u tim je sukobima navodno sudjelovao i Dušan Jakšić, tajnik »Sljemenske« i član Jugoslavenskog sokola. — Orjuna (= Organizacija jugoslavenskih nacionalista) i Srnao (= Srpska narodna ili nacionalna organizacija), dvije izrazito desničarske profašističke organizacije. — Sokol u Bogovićevoj ulici, prostorije prвobitnog Srpskog sokola, između dva rata Jugoslavenskog sokola I u Zagrebu. — Napose je simptomatičan svršetak tog članka. Njegov veoma kontroverzan sadržaj direktno je upućen protiv rukovodstva središnjice HPD-a. Poznavalač tadašnjih prilika lako će tu nazrijeti sjeme i zrnce budućeg sukoba između članova i simpatizera Hrv. seljačke stranke i ostalih političkih grupa i frakcija unutar tadanjeg nehomogenog političkog Hrvatskog bloka. Nepuno desetljeće kasnije politička se srdžba slomila nad tzv. političkim umjerenjacima, nad bivšim predsjednicima HPD-a drom. Ivanom Krajačem i prof. Josipom Pasarićem.

Osvrćući se na pojačano zanimanje mlađe generacije za alpinistiku s jače naglašenim sportskim elementima, Krajač je produžio: »Planinarska akrobatika može da bude neobična lična činidba, koja nas zadivljuje, ali vidljiv trag u narodnom kulturnom životu ostavlja samo ono, što služi cjelini narodnog planinarskog kulturnog razvoja. Osamljene pojedinačne planinarske činidbe u društvu dižu razinu planinarstva, ali kad bi se odijelile od svoje sredine, gube svoje prirodno tlo i ispoljuju se u pukom nadmetanju bez efekta na cjelinu. I genijalnost se cijeni prema službi, što je vrši općenitosti.«¹¹⁵

Podsjetimo se, da je dr Krajač u svojoj mladosti i u razdoblju klasičnog alpinizma ostvario nekoliko zapaženih penjačkih (= alpinističkih) uspona u evropskim Alpama. Zbog toga njegove misli o planinarskoj akrobatici nisu napad na visokogorske penjačke uspone i podvige nego su izraz razumljivog negodovanja i opravdanog protesta protiv nakaradnog poimanja i spektakularnim sportskim natjecateljskim elementima zarazenoj vrhunskog planinarskog ili alpinističkog svladavanja teško pristupačnih planinskih grebena i stijena.

Godine 1925. došlo je u Hrvatskoj i Jugoslaviji do neočekivane i gotovo šokantne političke promjene: Hrvatska seljačka stranka (nekoliko godina imenovana: Hrvatska republikanska seljačka stranka) — štono riječ: prekonoć — napušta dotadanju radikalnu republikansku orientaciju i apstineniciju od rada u beogradskom kraljevskom parlamentu, Stjepan Radić postaje ministar prosvjete, a među novoimenovanim ministrima je i jastrebarski odvjetnik i predsjednik HPD-a dr Ivan Krajač. Imenovan je ministrom za trgovinu i industriju. Potpredsjednik HPD-a prof. Josip Pasarić postaje doskora državni podsekretar (nešto kao zamjenik ili pomoćnik ministra) u ministarstvu prosvjete u Beogradu. Te povjesne činjenice odrazile su se i u HPD-u.

Angažiranjem dra Krajača u stranačko-političkom životu prilično je oslabio njegov raniji ugled i utjecaj u hrvatskim planinarskim krugovima, napose zagrebačkim. On ostaje još neko vrijeme predsjednikom, ali godine 1925. postaje stvarni predsjednik Hrvatskog planinarskog društva njegov prvi potpredsjednik profesor Josip Pasarić, a jedan od dvojice tajnika središnjice (ili maticе) je bivši prvi predsjednik podružnice »Sljeme« Ervin Köröskenyi.

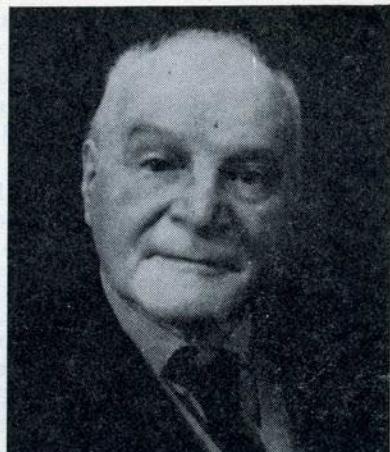
Dakle: Köröskenyi zamjenjuje dra Zlatka Prebega. Zapravo, nije to bilo baš posve jednostavno i beznačajno. Potrebno je znati, da je Krajač bio politički eksponiran u Hrvatskoj seljačkoj stranci, a Prebeg je bio odvjetnik stare pravaške obitelji, vulgo frankovac. Poznavaoču tadašnjih političkih odnosa i svađa nije onda nikakva zagonetka, zašto, kako i zbog čega su se 1925. ta dva ranija prisna planinarska suradnika počela razilaziti. Jedno su lijepe riječi i dobro formulirane teoretske postavke i misli, a drugo je životna i (po tome) društvena stvarnost. I još jednom: ništa novo. Baš kao i politički saltomortale kakvih je bilo u prošlosti, ima ih u sadašnjosti i bit će ih još dugo u budućnosti.

U novoj ulozi tajnika središnjice HPD-a, bivši je predsjednik podružnice »Sljeme« posebnim zadovoljstvom izvijestio, da mu je »dužnost spomenuti radosnu činjenicu, da je izglađen nemili spor, što je lani u oči glavne skupštine kao i na skupštini samoj nastao sa podružnicom »Sljeme«; uzajamna uvidljavnost i vrijeme učinili su svoje. Spor je u glavnom izbio i zaoštrio se radi inakoga tumačenja društvenih pravila o zastupanju i sudjelovanju po-

115) **Ivan Krajač**, Uvodna riječ na skupštini HPD-a; Hrvatski planinar, god. XXI, br. 7, str. 118—119; Zagreb, 1925.

-avničkom mjestu misao mogućnost da se
pratiti i zastati učenju planinarskog osnivača
i svogoga i njegova izvještajne vještine

Dr Ante Cividini (1881—1968), pedagog i pisac filozofskih djela, ušao o povijest hrvatskog planinarstva kao predsjednik HPD-a 1933—39, urednik »Hrvatskog planinara« i planinarski pisac; kao rođenom Goraninu planinarstvo mu je bilo u krvi od malena do staračkih godina

družničkih izaslanika na glavnim skupštinama središnjice.¹¹⁶ Vrlo je smisljeno rečeno, da je spor izbio i zaoštrio se »uglavnom« radi . . . no bilo je još nešto izvan onoga »uglavnom«. A to također nije bilo ni malo, ni jednostavno, ni bezazleno. Bilo je tu političkog vrijenja i previranja. Ukratko, društveni odnosi u hrvatskoj planinarskoj organizaciji postali su neugodni, netrpeljni, nepodnošljivi i temeljito zamućeni.

Usprkos optimističkom izvještaju tajnika Köröskenyija, u prethodnoj rečenici izraženu misao i tvrdnju autora ovoga prikaza potvrđuju događaji što su se desili još iste godine 1925, malo vremena poslije glavne godišnje skupštine središnjice HPD-a.

Samo dvije godine stara podružnica »Sljeme« — osnovana 6. lipnja 1923. godine — posve je prekinula svoj organizacioni podružnički status, odijelila se od Hrvatskog planinarskog društva i osnovala pravnovaljanu samostalnu planinarsku organizaciju sa sjedištem u Zagrebu. Novo ime (staro-)novog društva: *Hrvatski turistički klub »Sljeme«*. Tako je Zagreb na koncu 1925. godine prvi puta u svojoj (i planinarskoj) povijesti imao dvadeset i jedna samostalna planinarska društva. Društveni planinarski monopol HPD-a u Zagrebu bio je razbijen. Zbilo se to baš u jednoj (opet) jubilarnoj godini, kad su Hrvati i Hrvatska proslavljali tisućugodišnjicu hrvatskoga kraljestva.

Ostavimo i zaboravimo (zasad) sporove. Ne treba se zadržavati na manje-više redovitom svakodnevnom planinarskom radu (izleti, predavanja, osnivanje stručnih sekcija i sl.). Toga je svakako bilo mnogo. Čak je podista toga bilo preforsirano, dubiozne planinarske vrijednosti, samo da se dokaže aktivnost i planinarska umješnost društva. Zbog toga neka budu ovdje posebno istaknute samo one duštvene akcije, koje su trajnije i trajno ušle u povijest i hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva.

Nakon višegodišnjih prethodnih zajedničkih krstarenja Velebitom, klasična već planinarska velebitska četvorka: somborski liječnik dr Radivoj Simonović, zagrebački profesori dr Josip Poljak i dr Miroslav Hirtz te ravnajući učitelj iz Švice Ilijan Šarinić, boravili su ljeti (u srpnju i kolovozu) 1925. duže vremena u južnom Velebitu, probijali se škrpastim vrletima, noćili nekad u

¹¹⁶⁾ **Ervin Köröskenyi**, Izvještaj tajnika na skupštini HPD-a; Hrvatski planinar, god. XXI, br. 7, str. 124; Zagreb, 1925.

pastirskim stanovima i rupčagama no najčešće pod vedrim nebom, proučavajući u toj našoj div-planini sve što može zaokupiti stručni interes i pažnju istraživača i znanstvenika. Predmet istraživanja: osobitosti krša i njegove rijetkosti. A takvih je Velebit pun još i danas. Registrirajući njihov boravak u Velebitu »Hrvatski planinar« je objavio i ovu interesantnost: »Planinari su na ovom putovanju — časopis pobrojava detaljno i poimenično smjer njihova kretanja — »ustanovili, da su karte Južnog Velebita, izdane po vojnom geografskom institutu u Beču, vrlo površno sastavljene... pa se planinar jedva može njima koristiti.«¹¹⁷ Bilo je to prije pola stoljeća. A danas?...

Potkraj ljeta, zapravo već u najraniju jesen 1925, od 5. do 7. rujna održan je na Plitvičkim jezerima prvi planinarski dan u organizaciji HPD-a. Osim mnogobrojnih članova i predstavnika HPD-a, na Plitvicama su bili članovi delegati Slovenskog planinskog društva, Srpskog planinskog društva (Beograd), Planinarskog društva »Fruška gora« (Novi Sad) i bosansko-hercegovačkih društava. Kao uvijek u takvim susretima i prigodama, bilo je izrečeno mnogo pozdravnih govora, među kojima se osobito isticala riječ Slovence dra Josipa Oblaka, koji je zanosno ustvrdio, da je »prošao mnogo svijeta i da je svim našim prirodnim ljepotama našao prema, ali Plitvičkim jezerima nigdje. Prošao je Versailles, to čudo ljestvica, ali Plitvička jezera su Versailles prirodne ljestvica, pa da je veliki slovenski pjesnik Prešeren video Jezera, ne bi onako zanosno pjevao o Bledskom jezeru, već o ovom rajsном kutu.«¹¹⁸ Prvi planinarski dan pozdravio je brzojavno (pored ostalih čestitara) nestor slovenskih i jugoslavenskih planinara Jakob Aliaž.

U vezi s tim planinarskim danima na Plitvicama posebno je značajan 6. rujan 1925, jer su toga dana ovlašteni predstavnici planinarskih društava osnovali Savez planinarskih društava u kraljevini Srbija, Hrvata i Slovenaca (usklađeno s nazivom države). Predstavnici-osnivači bili su: Slovensko planinsko društvo — Makso Hrovatin i N. Rozman; Srpsko planinsko društvo — dr Stanoje Nedeljković i prof. Luka Radovinović; Planinarsko društvo »Fruška gora« — Gaia Gračanin; Hrvatsko planinarsko društvo — dr Zlatko Prebeg; prof. Luka Radovinović zastupao je također bosansko-hercegovačka društva. Osnutku Saveza, prvog planinarskog saveza na području današnje Jugoslavije, prethodili su duži pripremni radovi i najprisnija skladna suradnja temeljnih planinarskih društava Hrvatske i Slovenije, HPD-a i SPD-a.

Višegodišnja težnja jugoslavenskih planinara bila je napokon ostvarena na Plitvičkim jezerima. Može li se poreći uistinu izvanredna prirodna simbolika?...

Vješto i efektno smišljenom organizacionom shemom, neposredno poslije završne osnivačke plitvičke sjednice saveza planinarskih društava SHS, već slijedećeg dana, otvorena je u Zagrebu, u prostorijama Zagrebačkog zbora (ZZ) druga izložba Hrvatskog planinarskog društva. Znalački koncipirana i veoma dobro postavljena ta se izložba održavala od 8. do 20. rujna 1925. »u sklopu lovačke i opće sportske izložbe«, a u vezi s održavanjem jesenskog zagrebačkog velesajma. Na taj način njen opći planinarsko-propagandni i stručno-sadržajni učinak bio je vrlo velik, premda je u nekim pojedinostima ipak zaostajala za prvom planinarskom izložbom u Umjetničkom paviljonu početkom godine 1922, kad još nije bilo trzavica među planinarima.

117) Hrvatski planinar, god. XXI, br. 8, str. 152; Zagreb, 1925.

118) Prvi planinarski dan na Plitvičkim jezerima; Hrvatski planinar, god. XXI, br. 8, str. 146; Zagreb, 1925.

Prigodom proslave 60-godišnjice HPD-a priređena je 1934. u Zagrebačkom zboru (današnji Vele-sajam) jubilarna planinarska izložba, treća po redu velika izložba u Zagrebu (prva 1922, druga 1925). Bio je to značajan planinarski događaj i prvorazredna kulturna manifestacija koja je široku javnost upoznala sa svrhom i uspjesima planinarstva u nas. Među izlošcima je osobitu pažnju pobudila originalna knjiga posjetilaca pl. kuće na Sljemenu iz 1882. godine

Pišući veoma opširno o toj izložbi i analizirajući je kritički podrobno, prof. dr Miroslav Hirtz je napisao: »Goleme povorke ljudstva, koje su se danomice okupljale oko izložaka... bijahu očitim dokazom, da planinarska ideja nije više vezana na malene skupine zanosnih pojedinaca, nego da ona stiče od dana u dan sve više pristaša, prenoseći svoje sijelo u sam narod... Najveći dio izložaka otpao je dakako na prekrasne slike fotografskog umijeća... Izložba kao harmonična cjelina bila je upravo... himna bogatstva estetskih čara »lijepa naše domovine«, ali je ona bila u isti mah i potvrda o tom, kako se turistika (alpinistika) u nas lijepo razvila, ne samo kao pusti šport »trčanja na planine«, nego kao prava idealna turistika, koja čovjeka obrazuje, odgaja i oplemenjuje, koja diže u njemu smisao za moralne, intelektualne i estetske vrijednosti, služeći tako podjednako i plemenitim ciljevima umjetnosti i problemima nauke... Veliko zanimanje pobudila je knjiga spomenica sa Sljemenu, u kojoj imade autograma od odličnih ljudi i kulturnih naših prvaka... među inim i jedna zanosna oda prerano umrlog velikana pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića, koju je spjevao na Sljemenu 23. svibnja 1885.«¹¹⁹ (Istaknuto potcrtao V. B.)

Napokon, iste 1925. godine, još jedan značajan planinarski događaj. U nedjelju, 18. listopada, obavljeno je na Sljemenu svečano otvorenje proširenog i obnovljenog planinarskog doma, prozvanog u čast te godine proslavljanog jubileja tisućugodišnjice hrvatskog kraljestva: Tomislavov dom. Nadogradnja i proširenje doma otpočeto je 18. travnja 1925., svečano otvorenje obavljeno je, eto, 18. listopada. Troškovi nadogradnje i obnove iznosili su 334.056,43 dinara s time, da troškova nadzora nije bilo, jer članovi odbora, koji su rukovodili poslom, nisu tražili odštetu ni za trud ni za opskrbninu na Sljemenu.¹²⁰

119) **Miroslav Hirtz**, Druga izložba Hrv. Planinarskog Društva; Hrvatski planinar, god. XXI, br. 8, str. 137—144; Zagreb, 1925.

120) **August Pisačić**, Troškovi nadogradnje planinarske kuće Tomislavov dom na Sljemenu; Hrvatski planinar; god. XXII, br. 9, str. 146—151; Zagreb, 1926. — Anonimno: Svečano otvorenje planinarske kuće »Tomislavov Dom« na Sljemenu; Hrvatski planinar, god. XXI, br. 9, str. 153—159; Zagreb, 1925.

Uz taj dom, koji je nepuni decenij kasnije izgorio do temelja (planuo je 6. veljače 1934. oko 9 sati uveče i do jutra 7. veljače postao sablasno zgarište), vezani su mnogobrojni značajni događaji povijesti hrvatskoga planinarstva. Istina, bilo je tu i mnogo nepatvorene naivne planinarske i hrvatske narodne romantičke, ali se tu razvijalo i postojalo je nešto nepoznato suvremenoj dehumaniziranoj stvarnosti, nešto osobito, duboko ljudsko i plemenito čega se naročito mi stariji i stari danas prisjećamo s nehinjenom natruhom malo bolne nostalzije.

Godina 1926. počela je radnim sasjedanjem prvoga kongresa Saveza planinarskih društava u kraljevini SHS, 17. siječnja u Zagrebu. Kongresu su prisustvovali predstavnici osnivačkih društava. Hrvatsko planinarsko društvo zastupali su prof. Josip Pasarić i dr Zlatko Prebeg, Slovensko planinsko društvo dr Fran Tominšek i Makso Hrovatin, Srpsko planinarsko društvo dr Stanoje Nedeljković i prof. Luka Radovinović, Planinsko društvo »Fruška gora« dr Josip Pavlas i prof. Vasa Stajić. Starještvo Saveza konstituirano je ovako: predsjednik Josip Pasarić, potpredsjednici Fran Tominšek, Josip Pavlas i Stanoje Nedeljković, tajnik Zlatko Prebeg.

Prema pravilima Saveza, radno područje saveznih društava bilo je raspoređeno i uskladeno s povijesnim granicama narodnih teritorija a ne prema tadašnjim administrativnim teritorijima državnog mozaika, tako da je Slovensko planinsko društvo pod svojim radnim područjem obuhvatilo Sloveniju (naravno, tadašnji teritorij); Hrvatsko planinarsko društvo Hrvatsku, Slavoniju (bez Fruške gore) i Dalmaciju (opet, hrvatski teritorij bez Istre); Srpsko planinsko društvo Srbiju s (tadašnjom) Južnom Srbijom (= današnja Makedonija) i Crnom Gorom; Planinsko društvo »Fruška gora« Vojvodinu (s čitavim teritorijem Fruške gore); bosansko-hercegovačka planinarska društva Bosna i Hercegovinu. Posebno je istaknuto u pravilima, da »članove mogu imati sva društva svuda«. Ta statutarna odredba veoma je značajna te može i danas biti poučna.

Na prvom kongresu Saveza trebalo je riješiti pitanje prijema novih članova. Za primitak su se prijavila društva: Hrvatski turistički klub »Sljeme«, Zagreb; Primorsko planinarsko društvo »Dinara« u Splitu; Društvo planinara u Bosni i Hercegovini. U Savez je primljeno Društvo planinara u Bosni i Hercegovini, a prijave za primitak u Savez HTK »Sljeme« (Zagreb) i PPD »Dinara« (Split) nisu uvažene. Broj svih organiziranih planinara u saveznim društvinama iznosio je početkom 1926. godine 17.000, a svih organiziranih planinara u državi bilo je 19.000. Splitska »Dinara« nije primljena zbog premalenog broja članova (samo 38), što je bilo u suprotnosti s odredbama saveznoga statuta, da broj članova saveznih društava treba da bude 500. Doduše, jedna je iznimka učinjena je s Društvom planinara u BiH (370 članova), ali to kršenje statutarnih odredaba bilo je opravdavano specijalnim položajem i uvjetima rada planinara u Bosni i Hercegovini.

Prijemu HTK »Sljeme« (Zagreb) protivilo se načelno HPD najprije iz formalnih razloga (nedostajao je popis članova, bolje reći, vjerodostojan popis članova), no glavni su razlozi bili »domaće zagrebačke« prirode: netrpeljivost i zatrovani odnosi uzrokovanji, u osnovi, političkom netolerantnošću. Ili, kako je rečeno u oficijelnoj izjavi Saveza: »Osim prigovora s formalne strane (iskazu članova), još prigovori na djelovanje funkcionara i članova »Sljemena« protiv Hrvatskog planinarskog društva, označujući takvo djelovanje kao nespojivo s drugarskim odnošajem među planinarama... Činjenica jest, da su razloge Hrvatskog planinarskog društva za neprimanja

Dio izložbenog prostora jubilarne planinarske izložbe u Zagrebačkom zboru 1934. godine Foto: Hitzaler

nje Hrvatskog turističkog kluba »Sljeme« u Savez potpuno usvojili također delegati Slovenskog planinskog društva i da su to kao svršeni fakt primili i delegati ostalih društava na znanje.¹²¹ Tako je, eto, »Sljeme« ostalo izvan Saveza... I nije propala ni Hrvatska, ni Jugoslavija, ni planinarstvo.

Još nešto posebno zabilježeno među planinarskim vijestima godine 1926: Švicarci na Sljemenu i Plitvičkim jezerima. Bila je to ekskurzija švicarskih profesora i industrijalaca krajem ožujka i početkom travnja u Jugoslaviju s posebnim posjetom Zagrebu i Hrvatskoj. Tom su prigodom bili gosti HPD-a, a stručni su im vodići bili profesori dr Milan Šenoa, dr Josip Poljak, dr Miroslav Hirtz i Filip Lukas.

DRUSTVENI DISIDENTI

Razmišljajući danas o društvenom životu hrvatskog planinarstva prije pola stoljeća; prisjećajući se raznovrsnih prilika i neprilika Hrvatske i Hrvata u tada manje-više oktroiranom okviru heraldičkog trojstva novostvorene versajske tvorevine; raščlanjujući uzroke planinarskim nesuglasicama i neposredne povode društvenim trzavicama, o čemu je na prednjim stranicama ovoga rada ponešto već rečeno; imajući u vidu vječne staronove suprotnosti takozvanih mlađih i starih; uspoređujući prve nesporazume i sretno prebrodene društvene krize Hrvatskog planinarskog društva s bučnim nastupom mlađih nezadovoljnika i upornim otporom starih planinarskih vlastodržaca s ponekim već anahronističkim oznakama; sudeći i zaključujući o svemu tome iz ove naše suvremene retrospektive »ljeta Gospodnjega« 1974, onda se te stare svađe i nekadašnji sukobi ukazuju poput malograđanskog spektakla farsoidno šaljivo i zabavno, ali društveno zaista tugaljivo i savršeno jalovo. Preostaje

121) Saopćenje Saveza planinarskih društava; Hrvatski planinar, god. XXII, br. 2, str. 30; Zagreb, 1926.

konstatacija: sukob nabrekle ambiciozne prepotentnosti i duboko povrijedene sebeljubivosti. Gdje i kada toga nije bilo? ...

Poput nabujala čira i opasne društvene boljke, planinarsko-vlastodržački monopoli u Hrvatskog planinarskog društva opasno je napukao i neочекivano se brzo rasprsnuo potkraj 1925. i početkom 1926. godine. Uz samodopadno skupštinsko gugutanje, kako su »izglađeni nemili sporovi« zahvaljujući »vremenu i uzajamnoj uvidljivosti«, pred našom se planinarskom povijesti ustremila istina o gotovo istovremenom istupanju iz društva i prekidanju društvenih odnosa, o legaliziranju društvene samostalnosti i nezavisnosti, o brzopoteznom i neuvjerljivo obrazloženom sprečavanju prijema planinarski uglednog i brojčano jakog društva u Savez planinarskih društava i o još kojekavim davno poznatim organizacionim marifetlucima, znanima u svijetu i danas, o kojima samo neznalice misle, da je to nešto novo.

Staroj generaciji planinara dobro poznati profesor **Vladimir Stahuljak** (Bjelovar, 1876 — Zagreb, 1960) prisilno imenovani povjerenik HPD-a u mučnom i krvavoteškom razdoblju nacifašističke okupacije naše domovine, objavio je u jednom svom prikazu hrvatskog planinarstva i ovakve misli:

»U nas je Hrvata loš običaj, da, ako smo nezadovoljni bilo čime u kojem društvu, iz njega istupamo i osnivamo novo društvo. Ne brinemo se ni malo za to, da mi time slabimo redove svoga matičnog društva i kroz to i samu ideju, za koju mislimo da se borimo. Sve to nas ništa ne zabrinjuje, nama je glavno: »novo društvo«, »novi predsjednici i odbornici«, a ono staro »ništa ne valja«, ono je »ispod svake kritike«, njegov odbor i članovi su »senilni«, »zaostali«, »nesposobni« i slično. I ne vidimo, da se obmanjujemo, nego tvrdokorno i bezobzirno »svaju kozu dalje tjeramo«. O toj bi se našoj mani moglo knjige napisati. A sve je to nažalost bolna, čista istina, koju nije samo hrvatsko planinarstvo na svojim leđima iskusilo, već se to kod nas u svim društvinama i svim pokretima doživljavalo.

Ponajprije se od Hrvatskog planinarskog društva poradi nekih nesuglasica odijelila njegova zagrebačka podružnica »Sljeme« i osnovala se kao posebno, samostalno društvo pod imenom Hrvatski turistički klub »Sljeme«. Onda se za neko vrijeme opet radi nesuglasica odijelila znatna grupa članova »Sljemena« od svog matičnog društva i uz priliv novih nezadovoljnika Hrv. planin. društva osnuje ta grupa opet novo društvo pod imenom Hrvatsko društvo planinara »Runolist«. Koju godinu kasnije osnuje opet nova grupa nezadovoljnika Hrvatskog planinarskog društva novo društvo »Hrvatski planinarski klub«, pa onda »Vitorog«, pa »Velebit«, »Ozalj«, »Tirolac« i mnogo drugih pod raznim što ozbiljnim što neozbiljnim imenima. Kao gljive iza kiše. Ili još bolje, kao rojenje kod pčela. Svi su ti dakle »rojevi« zapravo izletjeli iz Hrvatskog planinarskog društva, koje je tako uistinu doslovce Maticom bilo. Svi su oni faktično disidenti Hrvatskog planinarskog društva, koje ih je prema tome s pravom držalo svojom izgubljenom diecom.«¹²²

Dodajmo Stahuliakovom sadržaju, da su neposredno prije drugog svjetskog rata bila osnovana i dijelovala u Zagrebu i njegovoj makroregiji još neka formalno nelegalizirana planinarska društva s »ozbiljnim i neozbiljnim« imenima, npr. Cepin. Hunika. Nova klapa. Žmigavec i možda još koje. Baš »kao gljive iza kiše« i Stahuliakove riječi nisu bile proizvoljne ni bezrazložne.

Ne moramo se i ne želimo suglasiti s temeljnom društvenom konцепcijom, kako ju je Stahuliak sagledavao i prikazivao u vrijeme pisanja svojih misli i pogleda na hrvatsko planinarstvo. Nalazili smo se tada i kasnije na su-

122) **Vladimir Stahuljak**, Hrvatsko planinarstvo; Hrvatski planinar, god. XXXVII, br. 9—10, str. 203—204; Zagreb, 1941.

Prof. Krešimir Filić (1891—1972), vodeća planinarska ličnost u Važdinu više od pol stoljeća, osnivač prvog pl. društva u tom gradu (1919), na predsjedničkoj dužnosti nekoliko desetljeća, kao pedagog usmjerio brojne generacije daka planinarstvu, inicijator izgradnje pl. kuća na Ravnoj gori (Filićev dom)

protnim polovima ideoškog, političkog i klasnog tretmana ljudskoga društva i međuljudskih odnosa. Razumljivo je, da ne prihvaćamo ni ne potpisujemo baš svaku riječ u prednjem citatu. (Ovu ogragu potrebno je istaknuti zbog možbitne objede kakva zlurada nedoučena čitača ovoga planinarsko-povijesnog djela.) Ipak valja reći, da su osnova i bit citiranog Stahuljakovog sadržaja točni.

Ne želeći grijegišti ni bilo kome imputirati štogod loše, ne želeći bilo koga vrijeđati ni bilo kome činiti štogod nažao, ali sudeći danas objektivno i smireno o planinarskim zbivanjima u prošlosti ne može se čovjek ipak oteti utisku, da su novoosnovana planinarska društva (osim moga jednog jedinog) disidenata Hrvatskog planinarskog društva nosila obilježja takozvanih prkos-društava. To je, eto, mišljenje autora ove studije, mišljenje temeljeno na vlastitom iskustvu. Takav sud, neka je slobodno pripomenuti, imao sam o tada aktuelnim i akutnim planinarskim problemima i prije četiri-pet decenija, kad sam kao mlad impulzivan čovjek i član HPD-a od 1921. godine razmišljao o svemu što se tada (i kasnije) dešavalo u HPD-u i oko njega. Usprkos svojoj mladosti i političkoj angažiranosti na drugoj strani tadanje borbene linije, ja nisam — baš kao i ugledni starina Vladimir Krešić — napuštao naše staro, tradicijom bogato i časno Hrvatsko planinarsko društvo.

Društveni monopolizam (kao svaki drugi monopolizam) uvijek je i svagdje bio i jest štetan. Mogućnosti sprečavanja njegove štetnosti raznovrsne su i višestruke. Tendencije planinarskog monopolizma javile su se i postojale su između dva svjetska rata i u Hrvatskoj. To je neprijeporno. Nije pogrešno reći, da su se takve društveno štetne monopolističke tendencije javile i u jednom dijelu članstva Hrvatskog planinarskog društva. Sukobi su bili neizbjegni. Da li su pak primijenjene metode društvene borbe protiv te štetnosti u planinarskom životu Hrvatske vazda bile umjesne, sretno odabранe i najsvrsishodnije — pitanje je izvan okvira ove povijesne rasprave.

Pred nama su činjenice. Osnivana su, postojala i djelovala legalizirana samostalna planinarska društva u Zagrebu i Hrvatskoj. Dabome, mislimo tu, izvan legalnog organizacionog sklopa Hrvatskog planinarskog društva. Razmotrimo dakle ta društva samo kao društvenu stvarnost i činjenicu, kao povijesnu istinu. Jesu li to sve bili disidenti HPD-a ili nisu, nije sada važno ni bitno.

Prvo, najstarije, planinarski — osobito alpinistički — najuglednije samostalno planinarsko društvo u Zagrebu (osim, naravno, HPD-a) je Hrvatski turistički klub »Sljeme«. To je najprije radno i organizaciono prilično autonomna podružnica Hrvatskog planinarskog društva, osnovana 6. lipnja 1923. Prvi predsjednik podružnice bio je (naprijed već spominjani) Ervin Köröskényi, tajnik Amolf Fürst, blagajnik Franjo Gönz, odbornici Dušan Jakšić i Franciska Simon.

Kad je prigodom proslave 50-godišnjice HPD-a i s tim u vezi održavanog prvog kongresa planinara HPD-a (= planinara Hrvatske) došlo do zaostrenih odnosa između središnjice HPD-a i njezine jedine podružnice u Zagrebu (ne posredni povod, da se podsjetimo: referat dra Z. Prebega), predsjednik Köröskényi podnosi ostavku (1924), vraća se u središnjicu i uz dra Prebega obavlja tajničke poslove.

Drugi predsjednik (još uvijek) uvelike autonomne podružnice HPD-a »Sljeme« je Dragan Kosak, koji na toj dužnosti ostaje do treće glavne skupštine podružnice, održane 23. travnja 1925. u Umjetničkom paviljonu. Veoma je signifikantno po razvoj odnosa unutar HPD-a, pa i same podružnice »Sljeme«, da se odmah poslije jubilarnih svečanosti HPD-a tajnik podružnice Dušan Jakšić zahvalio na tajničkoj dužnosti. Međutim, podružnički »odbor je naložio drugu Jakšiću, da sastavi izvještaj za ovu« (tj. treću) »glavnu skupštinu, što je on i učinio.«¹²³

Vrijenje i previranje unutar HPD-a i (tada još) njegove jedine zagrebačke podružnice unekoliko osvjetjava činjenica, da se broj članova podružnice u jednogodišnjem razdoblju potrostručio, porastao je od 444 na 1228. Podružnica je u tom razdoblju (1924—1925) organizirala 175 izleta, od toga je »produzeto u Sloveniji 109, u Hrvatskoj 54, u Bosni 4, u Italiji 7 i Austriji 1... Osnovana je ski-sekcija sa zadatkom, da propagira zimsko planinarenje, na čelu joj je pročelnik Dušan Jakšić... Osnovana je nadalje foto-sekcija« s pročelnikom Dragomirom Subotićem. »U vlastitoj nakladi izdala je podružnica Planinarski vodič »Medvednicu« od druga Branimira Gušića u 1000 primjeraka i II. godište »Planinarskog kalendara« za god. 1925. također u 1000 primjeraka. Kalendar je uredio Dušan Jakšić... Pedesetogodišnjicu H.P.D. proslavila je podružnica na Duhove 8. i 9. juna sa izletom na Plitvička jezera, kojem je prisustvovalo 450 članova. Prigodom proslave upriličene od Središnjice za stupana je bila podružnica, a na kongresu je drug Slavko Kaurić iznesao predlog o reorganizaciji društva... Nesporazumci sa Središnjicom izglađeni su.«¹²⁴ Usprkos tome, sporazum je ipak svršio — prekidom odnosa i otcjepljenjem »Sljema« od središnjice i potpunim društvenim osamostaljenjem.

Na trećoj po mnogo čemu društveno važnoj i značajnoj (još uvijek) podružničkoj skupštini, izabran je treći predsjednik »Sljema« Vjekoslav Četišić. Za tajnika je ponovno izabran Dušan Jakšić, za blagajnika Ante Gabron; odbornici Ladislav Janson i Milutin Fabijani; Nadzorni odbor: dr Vladimir Čupović, dr Gizela Tarczay i Dragan Kosak. Malo zatim, već

123) Izvještaj tajnika HTK »Sljeme« na društvenoj skupštini 23. travnja 1925; Hrvatski planinar, god. XXI, br. 5, str. 83—84; Zagreb, 1925.

124) Isto kao pod 123, str. 84.

krajem 1925., podružnica HPD-a »Sljeme« prestaje biti podružnica. Društvo se osamostalilo.

U organizaciono promijenjenom, sada već novom HTK-u »Sljeme« bila je okupljena — slobodno je tako reći — tadanja hrvatska planinarsko-alpinistička elita: Dragutin Paulić, Franjo Draženović, Dušan Jakšić, Srećko Bošnjaković, Karlo Koranek, Makso Drobac, Maksimiljan Mandl, Boško Ivanović i, napose Branimir Gušić i njegov najvjerniji planinarski pratilac, a kasnije i životni drug, prva moderna alpinistkinja Hrvatske, najvjerojatnije i Jugoslavije, Marijana Heneberg.

Kao što ranije u HPD-u tako doskora izbijaju i u HTK-u »Sljeme« osobne trzavice i unutarnje društveno razmimoilaženje, dolazi i do eksodusu jednoga dijela članstva. Te društvene poteškoće i neugodnosti nastojalo se svladavati upornom težnjom osnivača bivše podružnice i pokretača društvenog osamostaljenja, da baš to društvo sa što više uspjeha i nadalje brani i održi prvenstvene pozicije u praktičnoj primjeni modernog planinarstva i alpinizma u Hrvatskoj. U tom nastojanju HTK »Sljeme« postiglo je neosporavane trajne zasluge s kojima časno ulazi u povijest hrvatskog planinarstva.

Godine 1931. postaje predsjednikom HTK »Sljeme« njegov suosnivač i osobito zaslužan propagator novih planinarsko-alpinističkih koncepcija u našoj domovini dr Branimir Gušić (Zagreb, 6. IV 1901 —), danas jedan od najuglednijih veterana ne samo hrvatskih nego i jugoslavenskih planinara i alpinista.

Od najranije svoje mladosti oduševljen i neumoran planinar, alpinist s bogatom ljestvicom prepenjanih stijena u Alpama i prvenstvenih uspona u Prokletijama, Magliću, Bioču i Durmitoru (napose po njemu nazvan Bezimeni vrh), vrstan skijaš, fotograf i eminentan predavač, autor mnogobrojnih planinarskih studija, putopisa, kritika i ostalih književnih priloga i prinosa planinarskog ili alpinističkog sadržaja, autor prvog našeg opsežnijeg planinarskog vodiča »Medvednica« (Zagreb, 1924), suautor turističkog vodiča »Durmitor« (Beograd, 1938), inicijator i suautor prvog propagandnog planinarskog filma (s dragocjenim etnografskim prilogom) »Durmitor« i tako dalje, taj i takav svestran i primjeran planinar postaje godine 1948. prvi predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske. Potpunosti radi, potrebno je još dodati: liječnik-specijalist otorinolaringolog, redoviti profesor i dekan Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Branimir Gušić uživa osobit znanstveni ugled. Akademik Branko Gušić izabran je za prvog poslijeratnog glavnog tajnika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Gušićev osobni ugled mnogo je pridonosio i ugledu njegova HTK-a »Sljeme«, u kome su mu marljivi pomoćnici i suradnici u planinarsko-alpinističkom radu bili potpredsjednik društva Dušan Jakšić i tajnik Boško Ivanović.

Od mnogih veoma spektakularnih planinarskih ostvarenja i prvenstvenih penjačkih uspona eminentnih hrvatskih alpinista, članova HTK-a »Sljeme«, izdvojiti ćemo i posebno se osvrnuti samo na dva uistinu u jugoslavenskom planinarstvu veoma značajna uspona.

Dušan Jakšić i njegov nerazdruživ alpinistički drug u navezu Franjo Draženović prvi su ne samo zagrebački i hrvatski nego i jugoslavenski alpinisti, koji su se sami, bez posebnog i profesionalnog vodiča, uspeli navrh Matterhorna i Mont Blanca (godine 1930. i 1932). Usponi su izvršeni pod veoma teškim uvjetima. O usponu na Matterhorn održao je Dušan Jakšić javno predavanje (uz projekciju dijapositiva) u zagrebačkom Pučkom sveučilištu, u če-

tvrtak, 31. ožujka 1932. Taj datum i to predavanje dvostruko je interesantno. Ponajprije, zanimljiv je sam sadržaj predavanja. U životu pak i radu hrvatskih, napose zagrebačkih planinara, tim predavanjem prezentirano je široj javnosti ponovno izmirenje i suradnja dvaju starih planinarskih suparnika: HPD-a i HTK-a »Sljeme«. Nakon poduzeća stanke opet su bili na suradničkom planinarskom poslu: zajednički su organizirali propagandna planinarska predavanja u Pučkom sveučilištu.¹²⁵

Poodavno već pjevaše stari hrvatski pjesnik: Kolo sreće u okoli vrteći se ne prestaje ...

Hrvatsko društvo planinara »Runolist« u Zagrebu osnovano je potkraj dvadesetih godina. Nastalo je kao izrazit primjer i odraz pogubne društvene netrpeljivosti i osobnih animoziteta, koji su ozbiljno već rastakali nekad primjernu društvenost i suradničku slogu zagrebačkih planinara. Okupljujući u svojim redovima prvenstveno nezadovoljnice i HPD-a i HTK-a »Sljeme«, upisujući vještom propagandom i nove, ranije neorganizirane prijatelje planinske prirode, »Runolist« je ubrzo postao brojčano jak i veoma šarolik planinarski društveni konglomerat.

Nastavši u iznimno teško doba žestokog političkog tijeska kraljevske šesto-januarske diktature, sređujući se organizaciono u vrijeme najcrnjeg jugoslavenskog nacionalnog unitarizma i novim državnim ustavom oktroirane Kraljevine Jugoslavije, djelujući u dane kad je isticanje narodnih zastava i očitovanje starog narodnog imena bio težak politički prijestup i kažnjavao se kao protudržavni zločin, u takvo vrijeme i u takve dane uskrnsnulo je, eto, u našoj domovini Društvo hrvatskih planinara »Runolist«.

Klanjajući se zagonetnim Giocondinim osmijehom lijevo i desno, ono je prilično smjelo zaplovilo u nemirne i opasno već zamućene vode hrvatskog planinarskog i općeg kulturnog života. U gotovo beznadnim uvjetima društvenog ljudjanja i lutanja, HDP »Runolist« pokazalo se kao snalažljiv navigator. Mašući vješto hrvatskom trobojkom, prevrćući rutinirano poput bogomoljnog farizeja raznobojadisane društvene karte, »Runolist« je u određenom trenutku na krševitom stijenju naše temeljito već rastočene i razjedene društvene obale iznenada samodopadno razvio svoju dugo prikrivenu društveno-političku zaštu i oznaku: hrvatska narodna intranzigentnost. Bilo je to onog jezovitog travnja godine 1941.

Gоворити више и подробније о таквом planinarskom društву nije потребно. Registrirali smo ga kao jednu međuratnu planinarsku društvenu pojavu i povijesnu činjenicu. To je dovoljno.

Iznimno, spomenimo samo još jednu svojevrsnu društvenu rijetkost. Među osobito aktivnim članovima i financijskim dobrotvorima »Runolista« našlo se ljudi, kojima se aktivno »runolistaško« planinarenje i velikodušno donatorstvo doskora grdno i najcincičnije nacerilo. Bilo je među planinarima, članovima »Runolista«, nekoliko dobro poznatih zagrebačkih Židova. Većina je njih svršila mučenički u Jasenovcu, Jadovnu, na Pagu ili na kom drugom mjestu strave i užasa. Nekolicini je uspjelo spasiti se. Među spašenima se našao npr. Milan (Milo) Šorš, alpinistički penjač i pobjednik sjeverne stijene Triglava, kasniji partizanski borac i još kasnije, poslije rata, dobrovoljni preseljenik u Israel, gdje je vjerojatno još i danas živ i zdrav.

Kao neke vrste podsjetnik na to bivše Društvo hrvatskih planinara »Runolist« ostao je na medvedničkom Sljemenu istoimeni planinarski dom toga

125) Vladimir Blašković, Zagrepčani na Matterhornu; dnevnik »Novosti«, Zagreb, 3. IV 1932.

društva, danas vlasništvo poslijeratno organizirane planinarske društvene zajednice.

Radničko turističko društvo »Prijatelj prirode« zauzima posebno poglavlje u povijesti hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva. To društvo pokrenuli su i osnovali u našoj domovini sindikalno organizirani napredni radnici marksisti. Njihov planinarski rad i njihovo fizičko rekreativno djelovanje bijaše prvenstveno usmjereno na zdravo i odgojno umješno kretanje u prirodi, napose u planinskoj prirodi, i takvo solidno organizirano planinarsko djelovanje bilo je uskladeno s borbenim težnjama radničke klase za pobjedu životnih prava radnoga naroda, za pobjedu socijalne pravde i pravice, za ostvarenje nacionalne slobode. Na stjegovima radnika-planinara bijahu ispisana i prkosno su se vijorila stara (prastara) borbena gesla: Jednakost, Bratstvo, Sloboda!

Radničko turističko društvo »Prijatelj prirode« bilo je osnovano u Hrvatskoj (i Jugoslaviji) prema uzoru matičnog austrijskog radničkog društva »Naturfreunde« u Beču (Wien). Prvo društvo »Prijatelj prirode« na području Jugoslavije osnovano je 4. travnja 1905. u Sarajevu. Osnovali su ga austrijski radnici, pretežno željezničari, koji su se našli na radu u okupiranoj Bosni i Hercegovini. Poslije prvog svjetskog rata sindikalni planinarski pokret radnika-marksista proširio se među sindikalno organiziranim radnicima izvan Bosne i Hercegovine, napose u Sloveniji i Hrvatskoj.

Prve podružnice »Prijatelja prirode« osnivaju se u Hrvatskoj između 1921. i politički kritične godine 1929. u Zagrebu, Sušaku i Koprivnici. Prvo društvo »Prijatelj prirode« osnovano je godine 1921. u središnjoj zagrebačkoj željezničkoj radionici, ali s radnim prostorijama u domu željezničara u Palmotićevoj ulici.

Isprva je to bila samo posebna grupa »Prijatelj prirode«. Vodila ju je sindikalna radnička trojka: Vladimir Majstorović, Dragutin Rodman i Nisim Parđo. Godine 1924. grupa se reorganizirala, postala je podružnica sarajevske središnjice »Prijatelj prirode« (za područje tadašnje države SHS), ali djeluje kao samostalno društvo u sindikalnom okviru Radničke komore u Zagrebu.

Sušački »Prijatelj prirode« malčice je mlađi od zagrebačkog. Nedostaju (zasad barem) točni i dovoljno vjerodostojni podaci o njegovu osnivanju. Po nekim pokazateljima osnutak te podružnice nalazi se između godina 1925. i 1927. Koprivnička podružnica »Prijatelja prirode« osnovana je godine 1928., otprilike tri mjeseca poslije osnutka podružnice HPD-a u tom gradu.

Godine 1930. središnjica (ili centrala) »Prijatelja prirode« za Jugoslaviju prenosi se iz Sarajeva u Zagreb. Predsjednik središnjice u Zagrebu je Adolf Weiss, a tajnik Vjekoslav Razdars. »Prijatelj prirode« ima te godine više od dvadeset podružnica širom Jugoslavije, najviše u Sloveniji, a u Hrvatskoj osim starih podružnica u Zagrebu, Sušaku i Koprivnici osnovane su nove još u Splitu, Karlovcu i Osijeku. Brojčano je najjača podružnica u Zagrebu, ima oko 1000 članova. No, već slijedeće godine (1931) državna vlast zabranjuje djelovanje »Prijatelja prirode«. Tada je zaplijenjena i nepovratno otuđena znatna dotadanja imovina zagrebačkog društva.

Slijedeće (1932) godine na kraće je vrijeme dopušten rad središnjici »Prijatelja prirode« (rukovodnici: Mirko Lojen i Ivan Prebeg), ali još iste godine »Prijatelj prirode« prisilno obustavlja svoje djelovanje. Radnici ipak ne miruju. Nakon godinu-dvije dobro organizirani sindikalisti osnivaju (1933. ili 1934?) Radničku planinarsku zajednicu i posebno

važnu zadrugu Izletnički dom, na čelu s predsjednikom Zvonimirom Bakranom. Planinarski se tada još ističu: Stjepan Keber, Slavko Marinić, Hofman, Finderle, Mrak (poginuo u NOB) i drugi.

Društvena situacija ponovno se mijenja te je oživjeli »Prijatelj prirode« godine 1936. Primljen u članstvo Planinarskog saveza Jugoslavije. Na saveznoj skupštini društvo je zastupao njegov predsjednik Zvonko Bakran. Od godine 1938. »Prijatelj prirode« djeluje u okviru Udruženih Radničkih Sindikata.

Prije toga, godine 1937., upornim i napornim radom svih članova Radničke planinarske zajednice, zadruga Izletnički dom podiže na medvedničkoj Glavici (470 m) solidno građen planinarski dom, koji odmah postaje stjecište (a ponekad i utočište) naprednih radnika i komunista Zagreba i okolice. Nacrte za dom besplatno je izradio i nadzirao gradnju stručni graditelj Emil Erfort, osobito vrijedan i među planinarkama Hrvatske mnogo poštovan sindikalni radnik.¹²⁶

Nedaleko Glavice, na Ponikvama, održano je godine 1940. veliko zborovanje planinara-radnika. Tu se prekaljivalo za blizu ustaničku borbu. Na proplanke i travnjake Ponikava, sa zalijetanjem na Glavicu, dolazio je i dizao borbenu svijest radnika Josip Broz Tito.

Protivno HTK-u »Sljeme« i HDP »Runolist«, društvima s manje ili više jasnim oznakama disidentstva HPD-a, posebno društveno značenje i klasni značaj »Prijatelja prirode« neprijeporno je i nedvosmisleno jasan. U tome je i njegova posebna vrijednost.

UOČI RATA

Neposredni predratni planinarski kaleidoskop, kao svaki pravi kaleidoskop, veoma je složen i šaren. Prepun je planinarskih raznolikosti.

Bit će sada i ovdje ponajbolje ne ulaziti u pojedinosti raznovrsnih planinarskih događaja i zbivanja. Ne radi se niokakvom konformističkom komodidetu ili oportunitetu, nego postoji opasnost, da se ne odluta kuda ne bi trebalo ili da se ne zaluta na bilo kome od mnogobrojnih raskršća bez ikakvih ili barem donekle vidljivih putokaza. Ulaziti u pojedinosti, raščinjavati ih analitički, značilo bi zapravo mučno probijanje stabaljem i povijušama uvelike već zarašćenih i duboko zasjenjenih šumskih putova. Bilo bi to prenaporno veranje starim planinskim stazama i gorskim bespućem, da se napokon stigne do vrha i cilja. Zašto i čemu nepotrebno gubiti vrijeme i neracionalno trošiti osvježujuću esencijalnost životnih stanica, kad je ionako moguće, pogotovo danas, doseći vrh brijege i planine neuporedivo ugodnije i lakše.

Drugi riječima: bolje je štošta zaboraviti i namjerno prešutjeti, jer nije uvijek sve zlato što blista i sjaji. Ni sva prošlost nije uvijek i svagdje onakva, kakvom je ljudi vole uljepšano prikazivati. Svuda je to tako, pa i u našem planinarstvu. Koga pak zanima nešto više i podrobnije, naći će dovoljno sadržaja i grude u dobro sačuvanim godišтima planinarskih časopisa »Hrvatski planinar« i »Naše planine«. Da ne bude nedoumice: ovaj rad ovdje ionako je samo opći pregled povijesti hrvatskoga planinarstva.

126) Točnost ovdje objavljenih podataka o »Prijatelju prirode« provjeravao sam i njihovu vjerodostojnost potvrdio mi je u neposrednim razgovorima moj stari planinarski drug i višegodišnji javni politički suradnik **Franjo Zvonimir Bakran** (Donja Zelina, 27. VI 1897 —), predračni metalski radnik u zagrebačkoj željezničkoj radionici, prvorobac u NOB-i i nosilac Spomenice, danas umirovoljeni stručni učitelj industrijske metalske škole. Zvonko Bakran bio je prije i poslije rata predsjednik »Prijatelja prirode« u Zagrebu.

Evo, dakle, iz prepune pregršti planinarskih povijesnih raznolikosti neko-liko značajnijih činjenica i zanimljivih istina. Vremenski redoslijed nije i ne mora biti važan no uglavnom su to događaji i zbivanja u godinama što ih možemo označiti: u oči rata godine 1941.

Zaštita prirode i čuvanje prirodnih osobitosti i rijetkosti nije aktuelno i akutno pitanje samo danas. Taj problem bio je glavobolan i nekad. Na jednoj se strani ustobočila sprega primitivističkog neznanja s bezobzirnim i grubo jednostranim, u osnovi svojoj krajnje nenučnim gledištem (ili stanovištem) antropocentričnog egoizma. Na drugoj strani smisao za plemenito i poznavanje prirode s upornim nastojanjem da budu spašene i očuvane one prirodne osobitosti, pojave i rijetkosti, koje ne znače i nisu neophodna životna potreba čovjeka te se mogu bez ikakve opasnosti (i štete) po rod ljudski izdvojiti iz opsega i kruga nepisanog prirodnog zakona o surovoj i bespoštednoj borbi za opstanak svih živih bića na Zemlji. To su i danas, kod nas i svuda u svijetu, dvije nasuprotnе borbene linije, dva gledišta, dva svijeta: dehumanizirani tehnokratizam nasuprot prirodoznanstvenim poznavacaocima i prirodoslovnim poštovaocima prirode. Planinari su se uvijek nalazili među iskrenim poštovaocima i čuvarima prirode i njezinih osobitosti.

U Hrvatskoj, točnije u Zagrebu, bio je već početkom godine 1926. osnovan Odbor za zaštitu prirodnih spomenika, u kome su bili zastupani stručnjaci prirodoslovci i planinari. Inicijatori osnutka tog Odbora bili su Hrvatsko prirodoslovno društvo u Zagrebu i Središnjiča Hrvatskog planinarskog društva. U Odboru su bila »po tri člana izaslanika »Hrv. Planinarskog Društva Središnjice« i »Hrv. Prirodoslovnog Društva« u Zagrebu. »Hrv. Plan. Društvo« zastupaju prof. dr Karlo Bošnjak, prof. dr Miroslav Hirtz i dr Ivo Horvat, a »Hrv. Prirod. Društvo« prof. dr Ivo Pevalek, prof. dr Josip Poljak i prof. dr Ervin Rössler. Na prvom sastanku odbora... odlučeno je, da se za sada rad odbora ograniči na teritorije Hrvatske i Slavonije, ali da obuhvati sve ugrožene prirodne objekte: rijetko bilje, rijetke životinje, nadalje životinje, koje su korisne, ali se tamane kao štetne, geološke i geografske objekte itd. Na sastanku izmijenjene su također misli glede potrebe osnivanja »prirodnih zabrana« ili »rezervata«, u kojima bi dijelovi zemlje ostali netaknuti sa divljom prirodom, gdje bi bilo zabranjeno šumu sjeći, čupati biljke, loviti. Ovakvi rezervati za zaštitu vegetacije bilja i životinja postoje već u drugim naprednim zemljama (naročito u Americi i Njemačkoj). Nabačena je misao o osnutku jednog mediteranskog vrta na Jadranu (na otoku Lokrumu). U vidu ove svoje akcije stvorio je odbor zaključak, da se najprije, i to u što kraćem vremenu, sakupe podaci i sastavi popis svih onih prirodnih objekata, koji su ugroženi, te da se na temelju strukovnih elaborata izradi predstavka na državnu vlast sa pozivom i molbom, da donese pravno rješenje u prilog zaštiti i čuvanju prirode.¹²⁷⁾

Cetrdesetom godina stara inicijativa zagrebačkih prirodoslovaca i planinara obnavljana je kasnije više puta, poslije rata osnovan je i danas djeluje u Zagrebu Republički zavod za zaštitu prirode i njegov Savjet, u kome pored ostalih znalaca i stručnjaka posebnu još muku muči i naš planinarski veteran, akademik Branko Gusić, pa opet — eto glavobolje i s Plitvicama i s još mnogo drugih otvorenih zaštitnih pitanja. Značajno je, da su u svim dosadašnjim akcijama na čuvanje i zaštitu prirode u Hrvatskoj najaktivnije surađivali i planinari i tu činjenicu (bez obzira na postignute rezultate) potrebno je sa zadovoljstvom konstatirati i u povijesti našeg planinarstva.

127) Hrvatski planinar, god. XXII, br. 2, str. 28—29; Zagreb, 1926.

Posebna briga i pozornost planinarskih društava u međuratnom razdoblju bila je posvećena izgradnji i uređenju planinarskih domova, kuća i skloništa. Svako samostalno društvo imalo je svoje domove ili barem skloništa. Ipak je u tome HPD postiglo naročite uspjehe. To je i razumljivo, jer je HPD bilo ne samo članski najbrojnije nego i materijalno-finansijski najbolje situirano planinarsko društvo u Hrvatskoj. Krajam godine 1938. HPD je imalo 49 planinarskih objekata: 26 planinarskih domova ili kuća, 15 skloništa i 8 piramide. Od toga je 35 objekata bilo društveno posjedovno vlasništvo, a 6 objekata bilo je u zakupu. Po regionalnoj podjeli, u sjeverno-hrvatskom gorju bilo je 8 domova, kuća i skloništa, u slavonskom gorju 7, u Gorskem kotaru 4, na Velebitu 8, u Dalmaciji 9 i u Bosni i Hercegovini 5. Od 8 piramida 3 su bile željezne (Sljeme, Ivančica i Plješivica).

Osim toga HPD je imalo 2 vlastite gradine (Cesargrad i Okićgrad); jedna je gradina (karlovački Dubovac) bila u zakupu HPD-a. U zakupu je društvo imalo još zemljište Ilijaš na Treskavici u Bosni i šumu Klokočevac kod Samobora. U vlastitom posjedu imalo je HPD i skijaške skakaonice u Delnicama i Divjakama kod Skrada, zatim zemljišne posjede Cerinski Vir i pašnjak Bedenička (kod Samobora), a u Divjakama kod Skrada dvije parcele u ukupnoj površini (456 + 121 =) 577 četv. hvati. Takva materijalna osnova osiguravala je mogućnost uspješnog stručnog planinarskog rada. Posebno treba istaći, da je u toku rata i revolucionarne narodnooslobodilačke borbe više od 90% domova, kuća i skloništa bilo spaljeno, razrušeno i uništeno.

U svrhu boljeg i što uspješnijeg planinarskog djelovanja, sva su društva u Hrvatskoj osnivala posebne uže radne jedinice ili specijalizirane stručne sekcije. Tako su osnivane sekcije za skijanje, foto, markacije, vodiče, putne blagajne itd. Interesantno je, da HTK »Sljeme«, društvo sa svojevremenim naj-eminentnijim hrvatskim alpinistima, nije imalo posebnu alpinističku sekciju. Zapravo, čitav rad toga društva bio je u znaku modernog planinarsko-alpinističkog djelovanja, tako da mu posebna sekcija nije bila ni potrebna. U HPD-u je alpinistička sekcija osnovana 4. travnja 1935. U njenom su se odboru nalazili: M. Čubelić (pročelnik), M. Vidak (tajnik), S. Brezovečki, E. Laszowski, I. Spevan, D. Fučkar, H. Kmetić, J. Levak i W. Witte. U toj sekciji djelovali su prije rata alpinisti Dragutin Brahm (poginuo god. 1938. u pakleničkoj stijeni Anić-Kuka), Marijan Dragman (ubijen u logoru Jasenovac god. 1944); S. Žulić, I. Bumba, Z. Ceraj, P. Lučić-Roki, S. Brlečić, J. Mesarić, J. Plaček, D. Belačić i dr.

Suvremeno ili moderno planinarstvo nije moguće danas ni zamisliti bez posebnih specijaliziranih stručnih grana planinarske djelatnosti. Vrhunska planinarska specijalnost bez sumnje je alpinizam. O njemu, barem o najosnovnijim podacima njegova nastajanja i razvoja u Hrvatskoj, rečeno je sažeto već maloprije. Uoči rata alpinizam je u našoj domovini snažno koraknuo naprijed utirući putove visokoj vrijednosti poslijeratnog hrvatskog alpinizma, u kome se — analogno jednako značajnoj pojavi u svijetu — sve jače primjećuju elementi čistog sporta, tako da je ponekad prilično teško izreći sud o tome, što u njemu jest a što nije planinarstvo.

Speleološka planinarska stručna djelatnost u našoj domovini, zemlji klasičnog evropskog krša ili krasa, od osobite je važnosti. Organizirane planinarske speleološke djelatnosti prije rata, osim nešto malo u Zadru, u nas gotovo i nije bilo. Odnosno, ono malo što je postojalo i bilo, rezultat je individualnih naporu stručnjaka prirodoslovaca-planinara, među

kojima su se u Hrvatskoj isticali prof. dr Josip Poljak, prof. dr Vojo Cubrilović (obojica u Zagrebu) prof. Umberto Girometta (Split) i prof. Zvonimir Rosandić (Gospic). Među malobrojnim pasioniranim planinarima-spiljarima posebno su se isticali Vladimir Redenšek i Vladimir Horvat (obojica iz Zagreba). Prvi se ovjekovječio u hrvatskoj speleologiji otkrićem nekoliko novih vrsta spiljske faune, a Vlado Horvat je stekao planinarsku besmrtnost primjernim vlastoručnim radom na izgradnji 500 stuba u predjelu speleološki zanimljivih sjevernih padina Medvednice.

Počeci skijanja u Hrvatskoj sežu u posljednje godine prošlog stoljeća i vezani su uz ime sportskog propagatora, književnog povjesničara i aktivnog planinara prof. dra Franju Bučara (Zagreb, 25. XI 1866 — 26. XII. 1946). On je donio prve skije iz Švedske u Zagreb. Bile su to skije namijenjene sportu. Međutim, svršishodna primjena skija u izrazito planinarskoj aktivnosti (dakle bez elemenata sportskog natjecanja) počinje u Hrvatskoj uoči prvog svjetskog rata, a intenzivno se nastavlja i razvija u međuratnom razdoblju.

Nije slučajnost, da se među propagatorima primjene skija i skijanja u planinarstvu nalaze naši prvi moderni alpinisti. Bili su to najprije članovi HPD-a, zatim HTK-a »Sljeme«, pa onda DHP »Runolist« i kasnije ostalih planinarskih društava. Potkraj tridesetih godina bilo je u Zagrebačkom zimsko-sportskom podsavaru učlanjeno oko 20 skijaških sekacija raznih planinarskih društava Hrvatske.

Kao uporni propagatori tzv. planinarskog skijanja i nosioci te planinarske stručne aktivnosti veoma su se isticali dr Ante Pandaković, Dragutin Paulić, dr Branimir Gušić, dr Mladen Maravić, ing. Zvonimir Badovinac, ing. Aleksandar Klaić, dr Srećko Bošnjaković, Viktor Šetina, Nikola Pošćić, ing. Tomislav Bedenko, Boško Ivanović, Dušan Jakšić i, napose, skijaško-planinarski veteran i autor instruktivnih knjiga o skijanju, još uvijek planinarski aktivan osnivač i pročelnik prve skupine planinara-seniora u Hrvatskoj i Jugoslaviji dr Ivo Lipovšćak (Karlovac, 30. XI 1889 —).

Posljednji predratni decenij obilježen je planinarskom osobitošću posebne prirode. U tom je vremenskom razdoblju dovršena izgradnja uzdužnog velebitskog puta, izvanredno vješto i znalački odlično izvedene pješačke Premužićeve staze kroz Sjeverni i Srednji Velebit. Zamisao o toj stazi, njenu trasu i nacrte za izgradnju, uporno inzistiranje na osiguranju potrebnih finansijskih sredstava, mnogo utrošena vremena na samom terenskom radu, spavanje pod vedrim nebom i prkošenje velebitskim nepogodama vremena. sve to djelo je osobita napora i posebne ljubavi prema najljepšoj hrvatskoj planini, šumarskog inženjera Ante Premužića (Slav. Kobaš, 1889 —). Tom stazom ing. Premužić si je već za života postavio i ostavio najljepši spomenik. Premužić je trajno ušao u povijest hrvatskog planinarstva.

Još jedan šumarski stručnjak i uzoran planinar ostavio je trajan spomen u hrvatskim i ostalim jugoslavenskim planinama. U život bokeljskog Hrvata ing. Dragutina Radimira (Dobrota, 1889 —) utkana su njegova velevrijedna djela: pošumljenje južnodalmatinskih Konavala, suradnja na pošumljavanju Trebevića, nabava mladica i sađenje tzv. zlatnog bora na Zlatiboru. Njegovih planinskih sađenica ima i na međedničkom Sljemenu. Radimirova šumarsko-planinarska sprega dala je osobito vrijedne i društveno korisne rezultate.

U međuratnoj planinarskoj povijesti ubilježena je godina 1933. posebnom oznakom. Dugo je tinjalo, a onda se razbuktalo i — s planinarske pozor-

nice silazi mnogodecenjska živa simbolika dobroćudnog klasičnog hrvatskog planinarstva, profesor Josip Pasarić.

Usprkos poodmaklim već godinama, u Pasariću je još bilo podosta i fizičke snage i mentalne svježine i dobre volje za društveni rad, ali — — Baš ne-kako prema narodnoj: Sastadoše se zlo i gore da se nešto dogovore... Istina, pronađene su stanovite slabosti u administrativnom poslovanju HPD-a, pa se klupko oko toga formalno toliko zapetljalo, da je »mnogo trpila ekspeditivnost Upravnog odbora uslijed gubitka vremena, utrošenog na pravovremene odgovore i bezobzirne napadaje i tužbe sudu i policiji od strane grupe Dra Prebega, koja je na drugoj sjednici, održatoj 13. srpnja 1932. položila svoju odborničku čast, t.j. istupila iz odbora.« Jedna je grupa naime predlagala, da dotadanji tajnik dr Prebeg bude drugi potpredsjednik društva (prvi je potpredsjednik bio dr Krajač), ali se tome protivio Pasarić izjavivši, da »nije sporazuman, da Dr Prebeg bude potpredsjednikom, jer nema one kvalitete, koje su za zamjenika predsjednika potrebne i da uz njega ne bi mogao ostati predsjednikom.« Tada su i dr Krajač i još neki odbornici izjavili, da će »za slučaj izbora Dra Prebega položiti čast.«¹²⁸ O svemu tome raspravljalo se na 59. redovitoj glavnoj godišnjoj skupštini HPD-a, u nedjelju 2. srpnja 1933. Rezultat je pokazalo glasanje: od ukupno 586 glasova za izvještaj tajnika, tj. za Pasarićevu upravu, glasalo je 239, a 347 glasova bilo je protiv. Objavljujući rezultat glasanja Pasarić je u svoje ime i u ime upravnog odbora izjavio, da »iz činjenice odglasanih mu nepovjerenja povlači konzekvene i polaze kako predsjednički, tako i mandat čitavog odbora.«¹²⁹

Pravidno, opet jedna društvena svađa i osobna netrpeljivost. Ipak, dublji su i duboki korijenu tomu. Pasarić se već ranije nije suglašavao s pokušajima »hapedaške« društvene angažiranosti prema intencijama klerikalno-frankovačke politike. Tada, kad je naivno povjeroval i mislio, da je u društvu nestalo zloduha i da je sve smireno, zaskočen je iznenada.¹³⁰ Duboko razočaran i ogorčen, Pasarić se povukao iz javnog društvenog i planinarskog života, uvukao se u sebe, naglo je kopnio i doskora se preselio na — Mirogoj.

Pasarića je na dužnosti i časti predsjednika prvog i najstarijeg planinarskog društva na jugoistoku Evrope naslijedio (1933) profesor dr Ante Cividini (Brod na Kupi, 1881 — Ogulin, 1968). Cividini se nije isticao kao osobni neprijatelj ili protivnik Pasarića i njegov je izbor smatran kao stonoviti društveno-politički izborni kompromis.

Cividini je ušao u povijest hrvatskog planinarstva iznenada, iako je planinar bio već od najranije mladosti. Dručić je nije moglo ni biti; bio je rođen Goranin. Uz predsjedničku dužnost u HPD-u preuzeo je od Pasarića i uredništvo »Hrvatskog planinara« zaoravši u slijedećih nekoliko godina (do 1939) oširoku brazdu u životu organiziranog planinarstva u Hrvatskoj. Po struci filozof i pedagog, Cividini je u svom optimizmu bio prekomjerno naivan, a u ocjeni društveno-političkih kretanja i zbivanja u nas i u svijetu odviše lakovljerni romantik, kome hrvatska patriotska fraza nije bila samo propagandna parola već dubok misaoni sadržaj u općoj težnji za prosperitet i životno dobro radnog čovjeka. Aktivan u politici (dva puta bio je biran za narodnog zastupnika kao kandidat Hrv. seljačke stranke) doskora je doživio politički brodom. Razočaran cinizmom dojučerašnjih svojih političkih uzora i vođa, iz-

128) Glavna skupština Hrv. planinarskog društva; Hrvatski planinar, god. XXIX, br. 7. str. 200—201; Zagreb, 1933.

129) Isto kao pod 128, str. 211—212.

130) Ova konstatacija temeljena je na neposrednom razgovoru prof. Pasarića s autom ovoga rada. Razgovor je održan nekoliko dana nakon mog povratka iz Afrike (Alžira i Tunisa), posljednjih dana mjeseca srpnja 1933.

gubljen u vrtlogu strahota što su zadesile njegov zavičaj i dragu mu domovinu, Cividinijev filozofski idealizam naprsto se rasplinuo i optimistički mir nestao zauvijek. Posljednje dane proživio je u Tounju i Ogulinu, gdje je pisao povijest svog zavičaja i gdje je umro uoči Stare godine. Nedovršena su mu ostala djela Gorski kotar i Kulturna povijest hrvatskoga naroda. Sahranjen je u Ogulinu, podno Kleka, stjenovitog simbola njegova zavičaja.

Cividinijev nasljednik na mjestu predsjednika HPD-a (1939—1941) bio je istaknuti političar i narodni zastupnik HSS-e, odvjetnik dr Josip Torbar, odvjetak znamenite kraške obitelji, koja je Hrvatskoj dala i jednog od osnivača i dugogodišnjih predsjednika HPD-a i predsjednika JAZU, također dra Josipa Torbara. Međutim posljednji predsjednik HPD-a nije po važnosti i društvenom značenju u hrvatskom kulturnom životu dostigao znanstvenu i kulturnu razinu svog starijeg imenjaka i prezimenjaka.

Posljednja, 67. po redu, redovita glavna godišnja skupština Matice HPD-a održana je 27. veljače 1941. u Zagrebu, u dvorani »Merkur«. Zamjenjujući »državnim poslovima sprječenog« (citat prema zapisniku skupštine) predsjednika dra Torbara, skupštini je predsjedao drugi potpredsjednik ing. Ivo Godek, a izvještaj o društvenom radu pročitao je prvi tajnik Josip Plaček. Samo trideset sedam dana poslije skupštine, 6. travnja, Jugoslavija se već rano ujutro našla ošamućena u nenajavljenom munjevitom agresivnom ratu, a 10. travnja u Zagreb je ušla motorizirana vojska nacističkog okupatora zemlje.

U novonastaloj abnormalnoj ratnoj situaciji, životno bitno izmijenjenoj i društveno temeljito poremećenoj, HPD je nasilno dobilo »glajhšaltovanu« organizacionu i novu preimenovanu odjeću, postalo je Hrvatsko planinarsko društvo Nezavisne Države Hrvatske. Uprava HPD-a bila je raspuštena, povjerenikom imenovan je prof. Vladimir Stahuljak, a povjerenik zagrebačke podružnice (novi društveni oblik) postao je prof. dr Fran Škulje. Bio je to stvarni kraj starine HPD-a.

U vezi s takvim nepredviđenim i mučnim svršetkom HPD-a, prve planinarske organizacije na jugoistoku Evrope, neće biti suvišno još jednom rekapitulirati pregled njegovih predsjednika u njegovu višedecenijskom postojanju i značajnom planinarskom djelovanju. Dakle, predsjednici HPD-a bili su:

- God. 1874—1875: predsjedavajući na osnivačkom sastanku i skupštini, akademik dr Đuro Pilar;
god. 1875—1876: akademik dr Josip Kalasancij Schlosser-Klekovski;
god. 1876—1878: akademik dr Josip Torbar;
god. 1878—1883: akademik Ljudevit Vukotinović;
god. 1883—1893: akademik dr Josip Torbar;
god. 1893—1921: Miroslav grof Kulmer;
god. 1921—1925: dr Ivan Krajač;
god. 1925—1933: prof. Josip Pasarić;
god. 1933—1939: prof. dr Ante Cividini;
god. 1939—1941: dr Josip Torbar.

Dašto, pored žive djelatnosti u Zagrebu znatne planinarske aktivnosti bilo je također izvan uže zagrebačke regije. U tome su se napose isticale mnogobrojne podružnice HPD-a. U njima se okupio nemali broj planinarskih entuzijasta i njihova je trajna zasluga, da se planinarstvo raširilo i organizaciono učvrstilo širom domovine.

Slobodno je ustvrditi, da bi planinarska povijest Hrvatske bila krnja prešćivanjem značajnijih planinarskih žarišta i onih predratnih planinarskih pregalaca, koji su svesrdno i nesebično djelovali na promicanju planinarske misli u svom zavičaju ili trajnom boravištu. Pridržavajući se temelj-

nog načela historiografske objektivnosti, ne ulazeći niukakve pojedinosti, neka budu ovdje navedena imena samo onih mesta i pojedinaca, bez kojih bi ova povijest zaista bila krvna i nepotpuna.

Split: prof. Umberto Girometta (Split, 1883—1939), prof. dr Raimo Bujas, prof. dr Ivo Rubić, prof. dr Tonko Šoljan, (Bujas i Rubić kasnije sveučilišni profesori u Zagrebu, Šoljan kasnije sveučilišni profesor u Zagrebu i Sarajevu), Stipe Vrdoljak; Dubrovnik: dr Đuro Orlić, Đuro Pany, Miho Kusijanović; Sušak: dr Viktor Ružić; Delnice: ing. Aleksandar Klaić; Skrad: Josip Žagar; Gospić: dr Ivan Gojtan; Karlovac: Slavko Balaš, Vatroslav Mužina, ing. Zlatko Satler (osobito zaslužan za obnovu gradine Dubovac); u Karlovcu je planinarski veoma aktivna bio najprije u HPD-u, zatim u Prijatelju prirode i kasnije predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske, narodni heroj Većeslav Holjevac (Karlovac, 22. VIII 1917 — Zagreb, 11. VII 1970); Petrinja: prof. Vladimir Stahuljak, Matija Filjak; Sisak: Viktor Borovečki; Osijek: prof. dr Kamilo Firinger; Bjelovar: Stanko Antolić; Križevci: dr Ivo Pomper; Čakovec: Aleksandar Polanski; Varazdin: prof. Krešimir Filić, Ivan Milčetić; Ivanec: dr Albert (Spiller) Georgijević, Otokar Hrazdira; Krapina: prof. Vilko Mahorić (uzoran organizator planinarskog podmlatka); Samobor: Josip Flašar, dr Milutin Jurčić.

U međuratnom razdoblju imalo je Hrvatsko planinarsko društvo nekoliko svojih podružnica u Bosni i Hercegovini. Osim toga. Društvo planinara Bosne i Hercegovine najuže je suradivalo s planinarima Hrvatske i zbog toga je opravdano spomenuti ovdje zaslužne predratne planinare BiH, suradnike HPD-a. Sarajevo: Milan Blažeković, Suljo Suljagić, Josip Trojer, Đuro Telar, Lavoslav Steiner, dr Josip Fleger, prof. Ante Martinović, Josip Plaček (kasnije tajnik Matice HPD-a u Zagrebu); Kresivo: dr Augustin Tvrtković; Bugojno: Emil Havranek (za njegova je predsjednikovanja građena planinarsko-turistička kuća na Koprivnici).

Strahota i užas drugog svjetskog i nacističkog munjevitog rata (Blitzkrieg) već su se sručili nad cinički žrtvovanu Republiku Poljsku, u Jugoslaviji se politička vjetrulja nijihala i vrtjela u znaku kapitalističko-građanskog cjenjanja i kompromisnog »daj-dam« nadmudrivanja i pogodažanja, a u Zagrebu su se 14. rujna 1939. na inicijativu starca (baš starca) HPD-a obreli na prijateljskom domjenku i drugarskom sastanku predstavnici sazivača sastanka Hrvatskog planinarskog društva, zatim Hrvatskog turističkog kluba »Sljeme«, Hrvatskog društva planinara »Runolist« i Društva planinara Bosne i Hercegovine i — usprkos vremenu, ratu, svemu — osnovali Savez hrvatskih planinarskih društava. Stare svađe, zadjevice i zluradosti kao da se rasplinuše. Što je bilo — bilo je. Idemo dalje. Kuda, kako — nije važno. Ovdje neka bude dopušteno još jednom u ovom radu citirati narodno iskustvo u krležijansko-kerempuhovskom prepjevu, da »nigdar ni tak bilo da ni nekak bilo...«¹³¹

Privremeno predsjedništvo novog Saveza hrvatskih planinarskih društava bilo je ovako sastavljeno: predsjednik dr Fran Šuklje (HPD); potpredsjednici Nikola Matijević (Runolist), Dušan Jakšić (Sljeme) i dr Ivan Subasic (DP BiH); tajnici dr Alfons Heinz (HPD) i Eugen Kumičić (Sljeme); blagajnik Zvonimir Jungwirth (Runolist); nadzorni odbor Petar Došek (Runolist), Janko Korotaj (HPD) i Lavoslav Steiner (DP BiH); delegati društva u predsjedništvu (zapravo odbornici) dr Milan Anić (HPD), dr Ante Pandaković (Sljeme) i Ni-

131) Miroslav Krleža, isto djelo kao pod 5.

kola Pošćić (Runolist), a Društvo planinara Bosne i Hercegovine trebalo je svog delegata imenovati naknadno.¹³²

Da li je taj delegat ikad kasnije i naknadno bio imenovan, je li i kako djelovao Savez hrvatskih planinarskih društava, jesu li održavane sjednice predsjedništva, gdje i kako, o tome nema provjerениh pouzdanih podataka. Sve to zaista nije više bilo važno.

Evropom je već zaglušno i kakofonično orguljalo ratno oružje svih vojničkih rođova, vrsta, kategorija i kalibara, malo zatim sručene su na glavni grad Jugoslavije tisuće kilograma ubitačne strave i zločina razaralačkog trinitrotoluola, našu je domovinu zahvatilo užasan grč doduše očekivanog no ipak nenajavljenog i strahovito bolnog iznenadnog munjevitog rata.

Prijelomni povijesni travanj godine 1941. Veliki ispit zrelosti za svakog punoljetnog i razboritog rodoljuba i građanina lijepe i drage nam naše domovine. Život Hrvata i svih ostalih naroda i narodnosti Hrvatske i Jugoslavije krenuo je novim smjernicama i putovima. Otpočela je bespoštedna narodnooslobodilačka borba i revolucionarni socijalistički preobražaj naše domovine.

PLANINARSKA PUBLICISTIKA

Ovaj pregled povijesti hrvatskoga planinarstva bio bi nepotpun bez prikaza, makar najsažetijeg, planinarske publicistike, jer je ona za propagandu i razvitak planinarske misli i planinarskog društvenog pokreta od posebnog značaja i značenja.

Premda planinarska izdavačka djelatnost u Hrvatskoj nije naročito bogata ni obilna, još manje preobilna, ona ipak ne zavređuje ignorantsko obescjenjivanje. U mnogobrojnim tisućama stranica raznovrsnog planinarskog tiska i štiva, pored često književnog i stručno zaista slabog i malovrijednog sadržaja, bez sumnje ima radova i priloga dostoјnjih da budu objavljeni i u najserioznijim književnim i stručnim časopisima. No ostavimo kritičko mjerenje i ocjenu kvalitativne vrijednosti objavljenog planinarskog tiska i konstatirajmo radije samo kvantifikacione elemente i planinarsko-publicističke činjenice.

Kako god i odakle god započeli ovaj pregled planinarske publicistike, na prvome je mjestu društveno glasilo Hrvatskog planinarskog društva »**Hrvatski planinar**«. Taj časopis predstavlja danas već bibliografsku i bibliofilsku rijetkost. Možda nije preveličano reći, da je to danas dragocjena planinarska enciklopedija puna informativno-instruktivnih priloga, zanimljivih putopisa, stručnih planinarskih i prirodoznanstvenih članaka, kritičkih osvrta, planinarsko-povijesne dokumentarnosti, beletrističkih pokušaja, romantičarsko naivnih pjesničkih prvijenaca i ostalog raznovrsnog publicističkog sadržaja. Inicijator njegova izlaženja bio je filozof, znanstvenik i književnik dr Franjo Marković. On mu je i jedan od prvih suradnika sa značajnom pjesmom: Pozdrav Triglavu sa zagrebačkog Sljemena.

»Hrvatski planinar« počeo je izlaziti godine 1898. Prvi urednik bio mu je Dragutin Hirc. Njega su slijedili u nimalo lakom uredničkom poslu prof. Vjekoslav Novotni, dr Josip Poljak, prof. Josip Pasić, dr Ante Cividini, dr Fran Kušan i, posljednji, prof. Ivan Rendeo. U dugogodišnjem svom izlaženju (1898—1944), apstrahirajući teškoće kad je časopis bio neko vrijeme održavan svojevrsnim sustanarstvom u književnom prilogu »Obzora«, jedini potpuni prekid u izlaženju bio je uvjetovan prvim svjetskim ratom i poratnim teškoćama (1914—1921). Po-

132) Hrvatski planinar, god. XXXV, br. 10, str. 57*; Zagreb, 1939.

sljednje godište »Hrvatskog planinara« nosi oznaku: godište XL, broj 6—8, lipanj—kolovoz 1944.

Dvije »spomenice« HPD-a, objavljene prigodom desete i dvadesetpete godišnjice društva, osobite su pažnje vrijedne planinarske publikacije. Obiluju historiografskim sadržajem i ostalim dokumentarnim prilozima. Prvu je spomenicu uredio god. 1884. Levin Schlosser-Klekovski, drugu dr. Oton Kucera, god. 1900, kao poseban dvobroj »Hrvatskog planinara«.

Prisna planinarska suradnička trojka Novotni-Kratica-Pasarić objavili su prvih godina poslije prvog svjetskog rata male brošurice-vodiče po hrvatskim planinama: dr Ivan Kratica je dao pregled planinarskih putova po sjevernom Velebitu i Senjskom bilu, prof. Josip Pasarić je obradio Gorski kotar (dva sveščića), a prof. Vjekoslav Novotni opisao je Sljeme. Premda malene brošurice, one su ipak bile dobrodošle.

Prvi opširniji planinarsko-turistički vodič objavio je godine 1923. Dragutin Paulić. Bio je to popularni »Vodič na Plitvička jezera«, objavljen u izdanju HPD-a i nakladi Nakladne zadruge hrvatskih planinara u Zagrebu. Vodič je kasnije objavlјivan (s dopunama i popravcima) u više izdanja.

Godinu dana kasnije, 1924, Branimir Gušić objavljuje planinarski vodič »Medvednica«, prvi naš izrazito planinarski vodič. Izdala ga podružnica HPD-a »Sljeme«, a doživio je neobičnu sudbinu. Netko se od prezabrinutih »planinarskih staraca« u središnjici društva nečega pobojava i pobrinuo, pa je pretežni dio naklade naprsto — nestao. Tako je taj vodič danas osobita bibliofilska rijetkost.

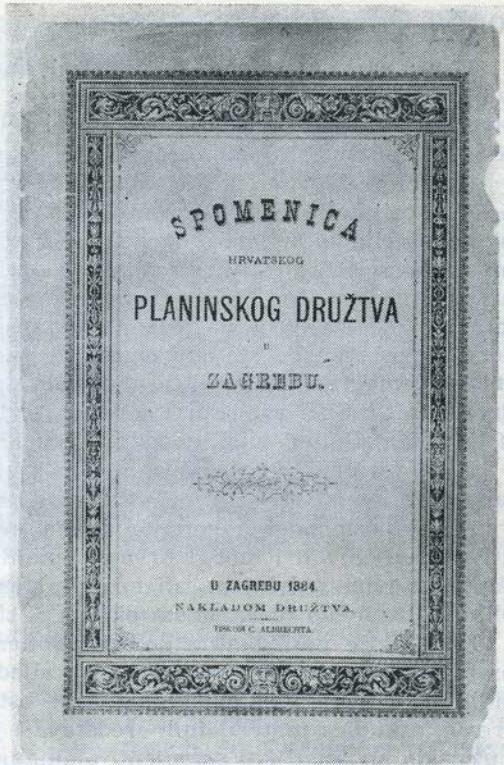
Osobitu pažnju predratne (ili bolje: međuratne) planinarske javnosti izazvala su četiri sveska dopadljivo pisanih planinarskih crtica »Sa planina i gora«; autor Vjekosav Cvetišić; godine izdanja: prvi svezak (107 stranica) 1925; drugi svezak (74 str.) 1928; treći svezak (80 str.) 1930; četvrti svezak (77 str.) 1933; sve u vlastitoj nakladi. Cvetišćeve se knjižice odlikuju lijepom tehničkom opremom i fotografskim prilozima, a umjetnički odlične crteže naslovnih stranica izradio je akademski slikar prof. Tomislav Krizman.

Nekako u isto vrijeme, godine 1933, objavio je (također u vlastitoj nakladi) svoje doživljaje i dojmove »Sa planinskih zatišja« dr Ivan Ištvanović. Naslovnu stranicu njegovoj knjižici (74 str.) izradio je također jedan akademski slikar, prof. Marijan Trepš.

Od ostalih predratnih planinarskih publikacija (putopisne brošure, foto-albumi i dr.) posebnu vrijednost i naročitu pozornost zavređuje fundamentalni »Planinarski vodič po Velebitu« prof. dra Josipa Poljaka. Vodič je izdalo HPD u Zagrebu, godine 1929. U prilogu je taj vodič imao dobre pregledne geografske crteže velebitskog prostora i prilaznih putova (Južni Velebit i shemu automobilskih putova izradio ing. Zvonimir Badovinac). Sveukupna naša planinarska i ostala hrvatska kulturna javnost dočekala je i svesrdno pozdravila pojavu tog vodiča, kritički osvrći i prikazi bili su puni najpohvalnijeg priznanja autoru i nakladniku, a autor ovoga rada napisao je u svom prikazu tada i ovo:

»Poljakov najnoviji rad obogatio je hrvatsku planinarsku književnost vrijednim djelom, koje bi svojim kvalitetom zapravo trebalo da znači novu epohu u životu našeg planinarstva. »Planinarski vodič po Velebitu« izrađen je pomno; obilno gradivo pregledno je i dobro sistematizovano, te poslije izvrsnog uvodnog općeg dijela... slijedi detaljan turistički opis... Stručna geološka opažanja... također su spretno projicirana na hartiju ove knjige, koja se mirno može usporediti s ponajboljim djelima svjetske planinarske literatu-

Naslovna stranica »Spomenice Hrvatskog planinskog društva« objavljene 1884., u Zagrebu prigodom 10. godišnjice društva, prva planinarska publikacija u povijesti hrvatskog planinarstva, sadržajno visoke stručne i dokumentarne vrijednosti, tehnički i grafički uzorno uređena, danas bibliofilска rijetkost

re... Nema tu suhoparnosti, nema pustog nabranja imena, nema suvišnih citata i mrtvila bedekerskih knjižurina, već sve odiše životom i ljubavlju za veličanstvenu Prirodu.«¹³³

Ovu kritičku ocjenu, pisanu i objavljenu prije 44 godine, potpisujem u cijelosti i danas, godine 1974, u značajnoj jubilarnoj godini hrvatskog planinarstva. Ona neka bude ujedno dijelak biografske oznake i planinarskog portreta prof. dra Josipa Poljaka, jednog od najzaslužnijih i najuzornijih planinarskih pregalaca Hrvatske u ovome stoljeću, napose između dva svjetska rata.

Premda prividno izlazi ponešto izvan sadržajnog okvira ovoga rada, ipak je potrebno pripomenuti, da je »Planinarski vodič po Velebitu«, davno već nestao s planinarskog i ostalog knjižarskog tržišta, da i to djelo predstavlja danas i jest bibliofilski raritet i zbog toga je bila sretna zamisao i još sretnija okolnost, da smo 1969., uoči jubilarne planinarske stogodišnjice, dobili jednak izvrstan nov planinarski vodič monografskog značaja »Velebit« i to slučajnošću nekom od znatno mlađeg prezimenjaka Josipa Poljaka, od sadašnjeg potpredsjednika Planinarskog saveza Hrvatske, sveuč. docenta dra Željka Poljaka.

Znači, dobri se uzori poštuju i nasljeđuju, a vrijedna planinarska publicistička tradicija s uspjehom se nastavlja.

133) Vladimir Blašković, Razmišljaji o Velebitu; Novosti, Zagreb, 14. i 15. IV 1930.— Uломke tog kritičkog prikaza objavio Hrvatski planinar, god. XXVI, br. 5, str. 155—156; Zagreb, 1930.

GODINE POSLIJERATNE OBNOVE

Drugi svjetski rat bio je dovršen. Nacistička Njemačka potpisala je bezuvjetnu kapitulaciju. Svršila je i herojska ustanička oslobodilačka borba jugoslavenskih naroda i narodnosti. Častan udjel u toj borbi pridonio je i hrvatski narod. Zamuknuše topovi, ostadoše teške posljedice rata.

Golem je bio danak Jugoslavije u drugom svjetskom ratu, golem je bio harač neprijatelja u našoj zemlji. To je zabilježeno u svim vjerodostojnim dokumentacijama svijeta o epohalnom razdoblju 1939—1945, i gigantskoj borbi naprednog svijeta protiv reakcionarne nacifašističke doktrine i njene porobljivačke ratne agresije. Goleme su bile naše ljudske žrtve, golema je bila naša materijalna šteta. Osjetila je to čitava Jugoslavija. Dabome, i Hrvatska. Službene jugoslavenske statističke analize nas uvjeravaju, da su se posljedice rata u demografskoj strukturi jugoslavenskog stanovništva najnepovoljnije odrazile baš u SR Hrvatskoj. Prešućivanje te povijesne istine čini samo medvjedu uslugu stoljetnoj misli narodnog bratstva i jedinstva.

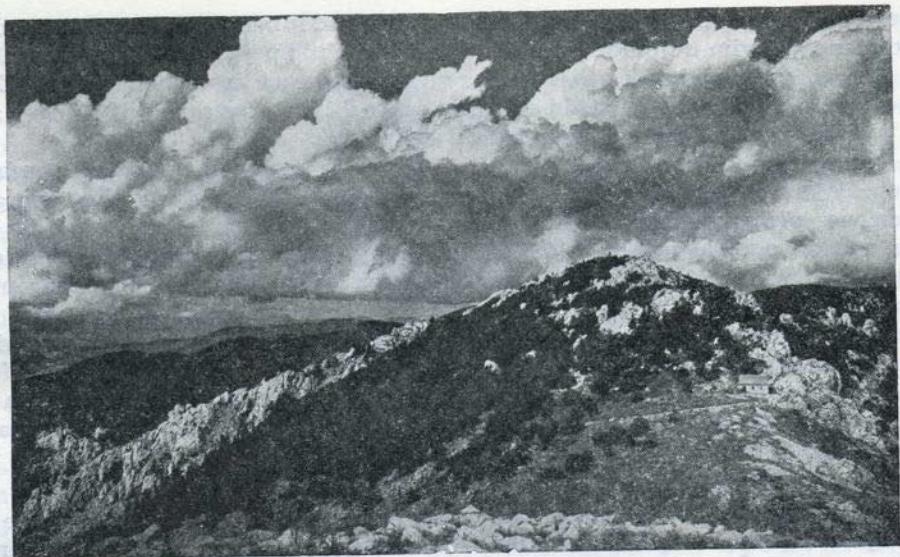
U novim prilikama i novonastalim uvjetima trebalo je sve početi nanovo. Kako gdje, manje ili više, ali — sve od početka.

Poslije oslobođenja zemlje, nakon svršetka oružane borbe, u kojoj su aktivno sudjelovali i mnogi hrvatski planinari, planinarski je život prostrujio i živnuo novim sadržajem, ali i novim temeljito izmijenjenim organizacionim oblikom, u novom društvenom okviru.

Prve dvije poslijeratne godine proticale su zapravo u svojevrsnom planinarskom vegetiranju. Neposredne posljedice rata, porušeni domovi, spaljene planinarske kuće i skloništa, uništeni ostali planinarski objekti, nedostatak opreme, oskudica materijalnih sredstava i još mnogo štošta, sve to neminovalno je utjecalo na osjetljivo smanjenu planinarsku aktivnost. Eto, životarilo se.

Hrvatsko planinarstvo — jednako kao i slovensko, srpsko i ostalo jugoslavensko planinarstvo — našlo se poslije rata temeljito razdrobljeno, rasparčano i organizaciono razbijeno unutar tada posve nanovo oformljenih oficijelnih organizacija fizičke kulture. Nađoše se tako zajedno, pod jednom kapom, i sport i šah i planinarstvo. Netko se negdje sjetio, da tako mora biti i — točka. Nitko nije kriv, što je širok (možda i preširok) pojam fizičke kulture. I sve se to onda sjedinilo najprije u Fiskulturnom odboru Jugoslavije (FOJ), a malo zatim u Fiskulturnom savezu Jugoslavije (FISAJ). U skladu s federalnim načelima Ustava, analogno FISAJ-u, hrvatski su se planinari najednom našli organizaciono povezani u Fiskulturnom savezu Hrvatske (FISAH), no i tu samo kao članovi sportskih ili takozvanih fiskulturnih društava ili, u najboljem slučaju, kao članovi planinarskih sekcija (ili odsjeka, skupina) općih fiskulturnih organizacija.

Primjenjujući planinarskom iskustvu strane i planinarskim potrebama nepodesne oblike rada, namećući ili pokušavajući nametati planinarama pogrešan tretman smisla i biti planinarstva, smatrajući (ili tumačeći) planinarstvo samo kao nekakvu vrstu ili granu sporta, nekad impozantan broj organiziranih planinara bio je ubrzo desetkovani. Pa i ono malo planinarskih entuzijasta, što je još htjelo razumjeti novo doba i revolucionarne promjene, nezadovoljno je životarilo u malobrojnim planinarskim sekcijama unutar tadašnjih kompleksnih fiskulturnih društava. Nedovoljno jasna i formalno nedefinirana sadržajnost planinarstva kao društveno korisne i društveno potrebne pojave, bila je tada samo prividno uskladena s mnogo toga nedorečenoga i nesređenoga u još uzavrelim danima prvih poslijeratnih godina novonastale i prevrednovane naše društvene, državne i narodne stvarnosti. Dručiće nije moglo ni biti. Nedorečenosti, nejasnoće i organizaciona

Krajačeva kuća na Vučjaku u Velebitu (1594 m), sagrađena 1927. i nazvana imenom predsjednika HPD-a, značila je prijeloman događaj u razvitku velebitskog planinarstva; na njenom mjestu sagradio je poslije rata PSH dom Zavižan

lutanja uvijek su bila, jesu i ostat će stalno prisutna neminovnost i društveno-razvojna nužnost svake revolucije. Bilo bi zaista neobično i čudno, kad naša narodna revolucija, po mnogo čemu osobito složena, ne bi također pokazivala poneke svoje slabosti, kad na svom razvojnem putu ne bi proživljavala i krizne situacije.

Nejasni pojmovi o planinarstvu odrazili su se i u zaključcima prvog kongresa Fiskulturnog saveza Jugoslavije, 26. siječnja 1947, kad se o planinarstvu govorilo samo kao o jednoj od metoda fizičkog odgoja. Pri tome se ili nije znalo ili se zaboravilo, da planinarstvo samo po sebi, kao posebna i svojevrsna društvena pojava, u svome radu i u ostvarivanju svojih ciljeva primjenjuje raznovrsne metode rada. Uostalom, ako to može da bude utjeha, neka nas tješi činjenica da planinarstvo nije jedina društvena pojava na koju se zalijeću mediokriteti i o koju se razbijaju neznašta i vulgarizatorna prepotentnost raznovrsnih sveznadara.

Pogrešno shvaćanje i tumačenje smisla i biti planinarstva, potpomognuto nezadovoljstvom predstavnika sportskih i gimnastičkih organizacija ubrzalo je zaključak drugog kongresa Fiskulturnog saveza Jugoslavije, 16. travnja 1948, da se pristupi osamostaljivanju stručnih sportskih organizacija. Za tu spasonosnu slamku prihvatiše se i planinari. Na temelju zaključka FISAJ-a pristupilo se osnivanju samostalnih planinarskih organizacija. Bilo je to u proljeće 1948. Tri godine poslije svršetka rata i oslobođenja zemlje.

Prva samostalna planinarska društva poslije rata osnivana su u svibnju 1948. u Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji i ostalim republikama. Primijenjeno je načelo i poštovan sporazumnog dogовора, da u svakom gradu ili mjestu bude samo jedno društvo. Predratna planinarska društva nisu bila (načelno) obnavljana. To međutim nije trebalo značiti, da se ne poštuje planinarska

tradicija i ne nastavlja kontinuitet društvenog rada, iako pod novim imenom i usklađeno s novim uvjetima društvenog života. U lipnju 1948. osnovani su prvi republički planinarski savezi u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu, a ljeti iste godine u srpnju osnovan je i Planinarski savez Jugoslavije.

Na području Zagreba djelovao je u prve tri poslijeratne godine poseban forum: Fiskulturni odbor Zagreb (FOZ). Unutar njega imao je organizaciono prilično neodređen i nejasan položaj Planinarski odbor osnovan u kolovozu 1945. Nije to bilo nikakvo naredbodavno tijelo nego samo izvršni i (eventualno) savjetodavni organ FOZ-a. Taj odbor nije imao pravilima ni bilo kakvim pravilnicima reguliran položaj, nije imao ni formalno posebno određen i mjerodavan značaj. Kao što je i nastao manje-više prema osobnim sklonostima i drugarskim simpatijama rukovodilaca viših fiskulturnih foruma, tako se i radilo tada drugarski sporazumno, često puta u četiri oka dogovorno, prilično nesređeno i, kako se tada voljelo naglašavati, nebirokratski. Radilo se kratkim postupcima, rekoše: partizanski. Odbor je prestao djelovati u svibnju 1948.

Premda kratkoga vijeka, Planinarski odbor FOZ-a izvršio je u tadašnjim uvjetima i prilikama dragocjeno organizaciono povezivanje planinarskih sekacija raznih fiskulturnih društava i propagirao okupljanje planinarskog članstva. Podržavao je trajno živu misao i težnju za organizacionim osamostaljenjem planinarskih društava. U tu mu je svrhu uspjelo organizirati u čitavoj Hrvatskoj propagandni Prvi dan planinara, u nedjelju, 28. rujna 1947. Uspjeh te priredbe bio je izvanredan. O tome je pisalo novinstvo, održano je prvo poslijeratno planinarsko radio-predavanje, probuđen je planinarski zanos.¹³⁴

Prvi (poslijeratni) dan planinara proslavili su planinari veoma spektakularnim masovnim pohodom na Ponikve u Medvednici, nedaleko od udarnički već obnovljenog planinarskog doma na Glavici. Na Ponikvama se sakupilo nekoliko tisuća (oko 3000) planinara i ostalih sindikalno organiziranih prijatelja planinske prirode, a prigodni planinarsko-propagandni govor održao je član Planinarskog odbora FOZ-a profesor Vladimir Blašković.

Primjernom upornosti svojih članova i u radnoj povezanosti s planinarskim prvacima Slovenije i Srbije, Planinarski odbor FOZ-a mnogo je pridonio pravilnijem poimanju značenja i važnosti planinarskstva, što je, napokon, ubrzalo doskorašnje njegovo organizaciono osamostaljenje. U prvom poslijeratnom razdoblju (1945—1948) zagrebački planinari pretežno su bili učlanjeni u fiskulturna društva Dinamo, Željezničar i Zagreb. Nakon ostvarenog osamostaljenja i osnivanja Planinarskog društva Zagreb, prvi poslijeratnog samostalnog planinarskog društva grada Zagreba, aktivni su se planinari brzo okupili u njemu i s mnogo poleta prionuli obnavljanju planinarske djelatnosti.

Planinarski odbor Fiskulturnog odbora Zagreba bio je sastavljen ovako: predsjednik dr Ivo Lipovšćak, tajnik Viktor Setina, članovi odbora (abecednim redom): Zvonko Bakran, prof. Vladimir Blašković, Stjepan Brlečić, Emil Erfort, Mirko Lojen, Pero Lučić-Roki, dr

134) Prvo planinarsko predavanje poslije rata održao je u Radio-stanici Zagreb Vladimir Blašković, 20. IX 1947. — O prvom danu planinara Hrvatske zapažene opširnije članke donijele su zagrebačke novine »Vjesnik« (21. IX 1947; naslov: U nedjelju, 28. o. mj. održat će se u čitavoj NR Hrvatskoj »PRVI DAN PLANINARA«; uz članak bila je priložena slika: Motiv sa Ličke Plješivice) i »Narodni list« (22. IX 1947; naslov: Planinarstvo u NR Hrvatskoj).

Zlatko Majtin, Franjo Masnec, Dragutin Mlač, Milan Petranović, Vjekoslav Razdras, Mišo Šorš, dr Boris Vrtar.

Pored nastojanja oko sređivanja i obnavljanja planinarske djelatnosti ne samo u Zagrebu već i u Hrvatskoj, posebna briga tog odbora bilo je čuvanje bogatog materijalnog nasleđa bivših planinarskih društava, napose pak očuvanje dragocjenog arhivskog inventara Hrvatskog planinarskog društva. Na žalost, u tome odbor nije postigao posve zadovoljavajući uspjeh. Mnogo je toga nestalo i propalo zauvijek. Stari, predratni animoziteti pojedinaca, napose neopravdano jednostran i suviše subjektivno naglašen nepravilan odnos prema bivšem HPD-u, potencirano nepoznavanjem i nerazumijevanjem dokumentarnog značenja arhivalija, pridonijeli su brzopletom uništavanju nekih značajnih dokumenata i osiromašili su hrvatsku planinarsku historiografiju za mnogošta zanimljiva i vrijedna. Ali, eto, bila je to neposredna poslijeratna revolucionarnost.

Prvo poslijeratno planinarsko društvo u Hrvatskoj osnovano je u Zagrebu 20. svibnja 1948. Bilo je to Planinarsko društvo Zagreb, danas: Planinarsko društvo »Zagreb-Matica«. Konstituirajuća i prva radna sjednica novoizabrane uprave društva održana je slijedećeg dana, 21. svibnja 1948. Prvi upravni odbor PDZ-a konstituirao se ovako: predsjednik akademik Branimir Gušić, potpredsjednici dr Ivo Lipovščak i Josip Mesarić, tajnici Slavko Brezovečki i Stjepan Piljek, blagajnik Janko Zupanc, ekonom Vlado Habunek, pročelnik Alpinističke sekcije Pero Lučić-Roki, pročelnik Kulturno-prosvjetne sekcije prof. Vladimir Blašković, pročelnik Foto-sekcije Ivan Franić, pročelnik Građevinske sekcije ing. Pavao Godek, referent za pravne poslove dr Zlatko Majtin; odbornici: ing. Lota Arh, Drago Belačić, Josip Grubanović, Vinko Ivasović, Aleksa Lehpamer, Darinka Nagy i Viktor Šetina. U nadzornom su odboru bili: predsjednik Stjepan Brlečić, članovi Karlo Acman, Frido Jamšek, Branko Kiralji i Tomislav Šicel.

Međutim, ubrzo je došlo do izmjena u upravi. Ponajprije, zbog prezauzeštosti ostalim dužnostima (na Fakultetu i u JAZU) zahvalio se na časti i dužnosti akademik Branimir Gušić, pa je dužnost predsjednika vršio do slijedeće skupštine prvi potpredsjednik dr Ivo Lipovščak. Skorašnjim pak osnivanjem Planinarskog saveza Hrvatske i preuzimanjem dužnosti u njemu, prestali su biti članovi uprave PDZ-a Vladimir Blašković, Slavko Brezovečki, Pero Lučić-Roki, Zlatko Majtin, Josip Mesarić i Janko Zupanc, a na njihova su odbornička mjesta kooptirani: Haso Drljević, Zlata Halmi, prof. Mirko Markulin, ing. Branko Matić, Andrija Orlić, ing. Prosper Sarjanović, Martin Slezak, Zlata Santek i Anči Štefanek. U starim zapisnicima je zabilježeno, da su prestali biti članovi odbora još Nikola Jurčić i Mirko Žužić, ali nije moguće provjeriti, kad su, kako i kada bili birani u upravu PDZ-a.

Prva redovita glavna godišnja skupština PDZ-a održana je 17. studenoga 1949., i tada je za predsjednika izabran prof. Vladimir Blašković, a za potpredsjednika Jura Brožičević, Belizar Bahorić i dr Ivo Lipovščak. Te godine osnovana je (15. studenoga) prva planinarska speleološka sekcija u Sjevernoj Hrvatskoj; osnovao ju je Vlado Redenšek. Interes planinara za novoosnovano planinarsko društvo veoma je porastao, pa je PDZ godine 1949. imao 12.342 članova, a god. 1950. čak nešto više od 19.000. Tako je krenulo u Zagrebu.

Slična je situacija bila i u ostalim gradovima i mjestima Hrvatske. U većini sjedišta predratnih planinarskih društava osnovana su (ili reorganizirana

stara u) nova društva; tako u Splitu, Rijeci, Karlovcu, Samoboru, Varaždinu, Osijeku, Križevcima i drugdje.

Poseban planinarski problem u Hrvatskoj, koji nije postojao npr. u susjednoj Sloveniji, bilo je pitanje vlasništva predratnih planinarskih objekata, naravno, ukoliko su ostali donekle još uporabivi ili čak neoštećeni, kao npr. Tomislavov dom na Sljemenu. Veliki su bili apetiti izvanplaninarskih krugova na tu staru planinarsku imovinu. Čudnovati su bili argumenti nekih ljudi, napose nekih ugostitelja, koji su osporavali planinarima pravo na Tomislavov dom. I dugo je trajalo uvjeravanje planinara, da su taj dom podigli vlastitim sredstvima ipak oni, planinari. Da, ali »sad su druga vremena«, pričali su zlonamjernici. I bilo je već osnovano PDZ, bio je osnovan PSH, ali u Tomislavovom su se domu zacarili drugi ljudi. Napokon, došao je Tito. Posjetio je Sljeme, bio je i u tom našem starom planinarskom domu. Planinari su mu otvoreno iznijeli svoje teškoće oko doma, dabome, nisu krili ni svoje negodovanje, i — stvar je odmah bila riješena. Titova riječ vratila je planinarima njihova stara prava. Prisjećam se, kako je bilo rečeno: Cemu praviti probleme tamo, gdje problema nema.

Osnivanjem Planinarskog društva Zagreb (danas Zagreb-Matica) i ubrzo zatim Planinarskog saveza Hrvatske na čelu s predsjednikom akademikom Branimirom Gušićem, godine 1948., završena je sedamdesetetiri godine dugačka prva epoha hrvatskog planinarstva. Posmatrana iz današnje naše retrospektive, nije moguće osporiti ni poreći njezino veliko značenje i vrijedan doprinos hrvatskoj kulturnoj baštini. Istina, današnjica je stubokom izmijenjena. To ne znači, da planinarstvo nema i danas svoj raison d'être. Naprotiv! Neka druga epoha bude sretna i plodonosna.

To su iskrene želje svih planinara prigodom proslave stogodišnjice hrvatskoga planinarstva.

»Vindija 74«

JEDINSTVENA PLANINARSKA MANIFESTACIJA U HRVATSKOJ

Svoj doprinos obilježavanju 100-te obljetnice našeg planinarstva varaždinski planinari dali su i organizacijom jedinstvene planinarske manifestacije u nas – zanimljivim programom što se odvijao u velikoj špilji Vindija kraj Ravne gore.

»Vindija 74«, kako je nazvana ova planinarska manifestacija, održana je 2. lipnja i na njoj je sudjelovalo oko 300 planinara iz Varaždina i Zagreba. U samoj špilji priredena je izložba fotografije o špiljama poznatog speleologa i planinara Srećka Božičevića iz Zagreba, što je prvi pokušaj organiziranja izložbe u takvom prirodnom ambijentu. U špilji je arheolog Stjepan Vučković iz Varaždina održao i kraće predavanje o postanku špilje i životu u njoj koji se odvijao kroz posljednjih 150.000 godina. Ovu špilju proučavao je Stjepan Vučković gotovo 40 godina i otkrio u njoj vrijedne dokaze ljudskog života o čemu je publicirao brojne znanstvene radove.

Pred ulazom u špilju nalazio se degustacioni »štand« varaždinske tvornice sireva »Vindija«, što djeluje u sklopu zagrebačke mlijekare, dok su tam buraši RKUD »Sloboda« iz Varaždina, odjeveni u narodne nošnje, održali koncert zagorskih narodnih pjesama.

U okviru »Vindije 74« održano je i orientaciono takmičenje. U »A« kategoriji (10 km, 7 kontrolnih točaka) prvo mjesto osvojio je Miro Zunić, član PD »Sljeme« iz Zagreba, drugo Božo Zunec iz PD »Ravna gora«, Varaždin, a treće Cedo Gros iz PD »Sljeme«, Zagreb.

U »B« kategoriji (6 km, 4 kontrolne točke) najbolji je bio Miljenko Kelnerić iz PD »Zagreb«, dok je Stjepan Paulić iz PD »Sljeme«, Zagreb, bio drugi, a Mario Friganović, iz istog društva, treći.

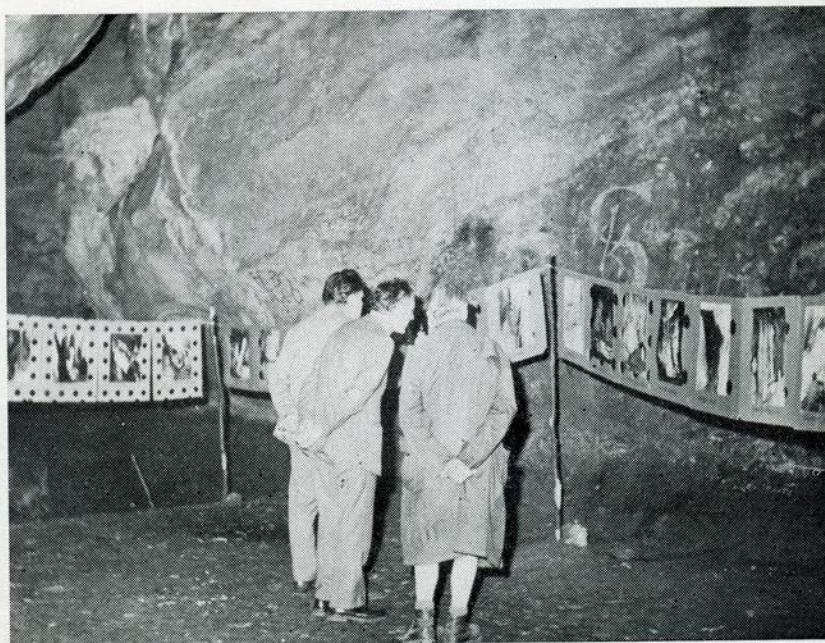
U ekipnom takmičenju pionira (3 km i 3 kontrolne točke) pobijedila je ekipa PD »Ravna gora - 5« iz Varaždina u sastavu Đuro Češljaš, Josip Bregović i Stanko Novoselec. Članovi PD »Ravna gora - 4« u sastavu Stjepan Horvat, Vlado Cureček i Marijan Valentak osvojili su drugo mjesto, dok su treći bili pioniri PD »Sljeme« iz Zagreba u sastavu Nikola Đorđević, Darko Posanić i Oto Predanić.

Svi koji su osvojili prvo, drugo i treće mjesto dobili su plakete – umjetnički rad slikara Josipa Turkovića iz Virja, te pehare.

Poslije održanog dijela programa na prostranoj livadi ispod špilje, održano je planinarsko veselje kojem su priključili velik broj mještana iz susjednih sela podno Ravne gore.

Zelja je varaždinskih planinara da manifestacija »Vindija« preraste u tradicionalni planinarski susret širih razmjeru. U tome su ove godine dobili podršku tvornice sireva »Vindija« iz Varaždina, koja je snosila velik dio troškova ove manifestacije, te Konferencije Saveza omladine koja je zainteresirana za što veći odlazak mlađih ljudi u prirodu.

T. Đurić

Izložba speleoloških fotografija ing. Srećka Božičevića u spilji Vindiji

Foto: Ing. Zlatko Smerke

Planinarske značke

U poslovnicima PSH, Zagreb, Kozarčeva 22, može se nabaviti:

- Jubilarni znak PSH, dvobojno emajlirani i pozlaćeni po cijeni od din. 15.—
- Privjesak sa jubilarnim znakom PSH, srebrno patiniran, po cijeni od din. 20.—
- Značka sleta planinara Jugoslavije na Platku, četverobojno emajlirana, po cijeni od din. 22.—
- Samoljepiva naljepnica za automobil sa jubilarnim znakom PSH, po cijeni od din. 8.—
- Samoljepiva naljepnica sleta planinara Jugoslavije na Platku, po cijeni od din. 8.—
- Razglednica sa jubilarnim znakom PSH po cijeni od din. 2.—
- Razglednica sleta planinara Jugoslavije po cijeni od din. 2.—
- Amblem sleta planinara Jugoslavije na Platku, na platnu, po cijeni od din. 1.—
- Filatelistička spomen-omotnica sleta planinara Jugoslavije na Platku, bez marke, po cijeni od din. 3.—
- Filatelistička spomen-omotnica sleta planinara Jugoslavije na Platku, sa markom, po cijeni od din. 5.—
- Filatelistička spomen-omotnica Generalne skupštine Međunarodnog planinarskog saveza (UIAA), Delnice, po cijeni od din. 5.—
- Osim toga mogu se nabaviti značke Velebita, četverobojni emajl, i to Zavižana, Rossijeve kolibe, Vaganskog vrha i Paklenice po cijeni od din. 15.— po komadu.

Društvima za narudžbe iznad 5 komada daje se uobičajeni rabat (osim omotnica).

Kod pojedinačne prodaje značke se šalju poštom pouzećem odnosno po prethodnoj uplati.

